

Safety Society Science

**SDirect24
Scientific Journal**

(1) 2021

Safety Society Science

**SDirect24
Scientific Journal**

(1) 2021

Kwartalnik publikowany
przez Instytut Bezpieczeństwa i Rozwoju Międzynarodowego pod
patronatem NATO Defence Education Enhancement Program

Warszawa 2021

Redaktor

dr Danuta Kaźmierczak, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Redaktorzy prowadzący

dr płk rez. Waldemar ZAKRZEWSKI, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

dr Emilia Musiał, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Rada Naukowa

prof. dr hab. Adam JELONEK (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. dr hab. Bogusław PACEK (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. Władimir BOGDANOWICZ (Centralny Instytut Naukowo-Badawczy Sił Zbrojnych Ukrainy, Ukraina)

prof. Sven Bernhard GARES (Europejskie Centrum Studiów Bezpieczeństwa George C. Marshall, Niemcy)

prof. Natalia FROŁOWA (Akademia Dyplomatyczna MSZ Rosji, Rosyjska Akademia Gospodarki Narodowej i Służb Państwowych, Rosja)

prof. Nam-Kook KIM (Korea University, Republika Korei)

prof. dr hab. Hubert KRÓLIKOWSKI (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. dr Julian LINDLEY-FRENCH (Alphen Group, Wielka Brytania)

prof. dr hab. Bogdan LENT (Uniwersytet Nauk Stosowanych, Szwajcaria)

gen. dyw.(r). prof. dr hab. Zygmunt MIERCZYK (Wojskowa Akademia Techniczna, Polska)

prof. dr Sadi S. SADIYEV (Akademia Wojskowa Sił Zbrojnych Azerbejdżanu, Azerbejdżan)

gen. prof. Zoltan SZENES (Były Szef Sztabu Generalnego, Węgry)

dr Samir RAWAT (Military Mind Academy, Bengaluru, Indie)

Zespół recenzentów

dr hab. prof. AJP Kazimierz Kraj, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

prof. Aleksandr Złaza, Centralny Instytut Naukowo-Badawczy Sił Zbrojnych, Ukraina

dr Aleksander Wasiuta, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

dr Piotr Swoboda, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Korekta językowa (język polski i angielski) i skład: Instytut BIRM Warszawa

Projekt Okładki: Instytut BIRM Warszawa

©Copyright by Instytut Badań i Rozwoju Międzynarodowego

ISSN: 2545-0697

Adres redakcji: Ordynacka 9/13, Warszawa

E-mail: instytut@birm.waw.pl; journal@birm.waw.pl

SPIS TREŚCI

5 Vladimir ABRAMOV, Oleksandr ZIUZIA

CRITERIA OF STATE POWER THROUGH RESEARCH OF ACADEMIC DISCOURSE ON NATIONAL SECURITY ISSUES

21 Agnieszka Małgorzata Patyk

NOWOCZESNA TECHNOLOGIA w ROZWOJU GOSPODARCZYM PAŃSTW NA PRZYKŁADZIE WSPÓŁPRACY REPUBLIKI KAZACHSTANU i CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ

44 Inga Tobiasz

POLITYKA ZAGRANICZNA CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ NA PRZYKŁADZIE RELACJI CHIŃSKO-KIRGISKICH

64 Oliwia Radkiewicz

AKTY TERRORU NA ŚWIECIE z UDZIAŁEM „SAMOTNEGO WILKA”

79 Dominika Trojanowska

UDZIAŁ ODDZIAŁÓW GWARDII NARODOWEJ USA W ZWALCZANIU SKUTKÓW ZAGROŻEŃ WEWNĘTRZNYCH. PRZYKŁAD PANDEMII COVID-19

Szanowni Państwo!

W niniejszym numerze czasopisma chcielibyśmy zachęcić Państwa do rozważań na temat paradygmatów polityki zagranicznej mocarstw i małych państw na kontynencie azjatyckim i ich praktycznego przełożenia na współpracę w regionie a także bezpieczeństwo narodowe.

Nie mogło zabraknąć również analizy ciągle aktualnych problemów z obszarów bezpieczeństwa globalnego, narodowego i społecznego. Choć tak odmienne i wydawać by się mogło nieporównywalne w swej naturze zagrożenia: terroryzm i pandemia COVID-19, niosą za sobą strach, niepewność i poczucie bezsilności. Niech ta ogólna ocena będzie inspiracją do analizy zaproponowanych opracowań i podjęcia dyskusji. Życzymy owocnej lektury.

Danuta Kaźmierczak

Vladimir ABRAMOV, Oleksandr ZIUZIA

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

CRITERIA OF STATE POWER THROUGH RESEARCH OF ACADEMIC DISCOURSE ON NATIONAL SECURITY ISSUES

Abstract

The article examines the academic discourse on the scientific and categorical concept of "state power", its essence, as well as the role and importance in the development and implementation of public policy in the field of national security (especially foreign policy, state, and military security). Theoretical and methodological interrelations between the "state power" and "national security" phenomena have been considered. Academic works have been analyzed, penned by Ukrainian and foreign scholars who studied the criteria of state power, including through the prism of public administration's goals and objectives in the field of national security. Scientific analysis and systematization have been done of the key prerequisites and factors of human development, society, and the state, which contribute in an interconnected and complementary way to the development of state power and national security. They can also be seen as criteria that characterize their current state and development level. It has been concluded that it is important to take into account the widest possibilities of criteria of the society's mental and spiritual potential, which in combination with other criteria comprehensively characterize state power. This applies to the criteria of the potential for society's resistance to external threats of geopolitical, geoeconomic, military-political, informational nature, etc., which in turn generate internal threats that could lead to disorganization of such a society and state. An extensive list of criteria has been developed, characterizing state power, which consists of the following categories of potentials: spiritual and value; social; political and ideological; socio-humanitarian; geopolitical; strategic and managerial; foreign policy; domestic policy; public administration; security (in the context of the security and defense sector's development potential); information; scientific and technological; economic potential, etc.

Key words: State, state power, national security, public policy, public administration, criteria, assessment, threats.

Introduction

Formulation of the problem. When developing public policy in the field of national security, it is feasible to take into account the criteria and an integrated indicator of state power. After all, the shaping and implementation of national security goals without taking into account and prior comprehensive assessment of the state's integrated capacities (managerial, organizational, political, economic, humanitarian, information, military, scientific, security, etc.), as well as the nation's potential to defend their country could lead to actual threats emerging to the "person-society-state" security. In particular, the lack of relevant knowledge on the full range of criteria-based characteristics of state power hinders the government from taking adequate and timely

measures to respond to threats in an aggressive security environment. This particular circumstance defines the link of the general problem with the most important scientific and practical tasks of researching theoretical and practical issues of ensuring national security and studying the interconnectedness of this process with state power.

Previously unresolved parts of the general problem. The said academic topic was researched by Ukrainian scholars, including: V.H. Sytnyk, V. Smolianiuk, A. Kachynsky, V. Bohdanovych, V. Abramov, V. Mandrahelia, M. Shevchenko, D. Molochenko, H. Khrapach, Ye. Pirohovska, V. Yakushyk, etc. Among foreign researchers, theoretical foundations of state power were studied by G. Clifford, R. Cleine, K. Waltz, L. Yang, T. Wang, C. Kegley, E. Wittkopf, Go-hua Ou-yang, Shuo Feng Huang, etc. Ukrainian and foreign scholars studied the theoretical foundations (a scientific-categorical concept, essence, potentials, criteria, an integrated indicator, approaches, and methods of assessment) of state power.

This research was done through the prism of studying the criteria and evaluation of the overall capacities and potentials of the state in order for it to gain advantages in the international arena for the sake of promotion and protection of national interests. In Ukraine, the study has developed of the world's best practices on the comprehensive maintenance of national stability as a component of national security. In particular, Ukrainian scholars O. Reznikova¹, S. Siomin², and others conducted research toward enhancing the mechanisms of strategic analysis and planning the development of capabilities of the state and its territories in the field of national sustainability. However, the criteria that characterize the development of national sustainability and state power share a number of common features, although the concept and essence of these phenomena differ, as disclosed in this research paper.

However, there is little research on developing an expanded set of criteria that in a single set of features would holistically characterize state power, taking into account the society's mental and spiritual potential, which ensures its consolidated resilience to external and internal threats. In addition, there is little research on the study of state power criteria in the context of addressing national security issues. Also, further research is required of the key prerequisites and factors of the "person -society-state" development and security, which contribute in an interconnected and complementary way to the formation of state power and national security.

Research work's objective: Based on the study of domestic and foreign academic discourse on the theoretical foundations of state power and its criteria through the prism of ensuring national security, to improve the list of these criteria by conducting additional scientific analysis of prerequisites and factors characterizing the "person-society-state" development and security.

Outline and substantiation of research results.

¹ O. O. Reznikova. *On the concept of ensuring national sustainability in Ukraine*. 2020. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-koncepcii-zabezpechennya-nacionalnoi-stiykosti-v-ukraini>.

² O. O. Reznikova, S. V. Siomin. *Issues of organizational support for building up national sustainability in Ukraine. State and municipal administration: theory, methodology, practice: collective monograph*. University of Vern, Zagreb, Croatia. Riga 2020, pp. 188-205.

The scientific-categorical concept of "state power" has multiple layers to it and consists of various components. In science, it is mainly considered through the criteria of the state's capacity to strengthen its role and influence in the international arena, to implement foreign policy to promote and protect national interests worldwide. At the same time, the criteria of state power in the context of ensuring national security (first of all, its components such as foreign policy, state, and military security) against external and internal threats are only indirectly studied in the scientific circles.

The scientific concept of "national resilience" has become relevant in security theory. O. Reznikova and K. Voitovsky³ define the concept of "national sustainability" as the capacity of a state and society to effectively counter threats of any origin and nature, adapt to changes in the security environment, maintain sustainable functioning pre-, amid, and post-crisis, and quickly recover to the state of desired balance. The essence of this phenomenon is for the "state-society-local communities" to develop preparedness to and capacities to tackle the risks and threats caused by emergencies, including natural, man-made, environmental, biological, social, terrorist, military, cybersecurity, etc.

The results of the research work allow stating that the processes of development of national sustainability and state power share certain common features, namely – a complex and comprehensive development of capabilities, in which both a state and society engage. However, there are fundamental differences between them in the philosophical nature of their essence, purpose, goals, objectives, and mechanisms of implementation. In particular, it is seen that the essence of state power development through the prism of national security is the development of integrated state capacities based on the formation of strategically balanced public policy, able to ensure comprehensive and phased growth of resource potential and provide quality creative influence on a country's geopolitical, geoeconomic, and military political environment, as well as the internal security environment in order to neutralize the relevant external and internal threats to national interests and national security. In this context, an important task is to ensure protection of state sovereignty, constitutional democracy, territorial integrity, and other national interests from existing and potential threats.

The term "state power" is used, as a rule, in close connection with such concepts as "force", "national force", "elements of force", "material and spiritual potential", "national might", etc. In particular, the analysis of scientific research works by Ye. Pirohovska and V. Yakushyk⁴ shows that state power can be characterized by the concepts of "hard power" and "soft power". The author of the article believes that "hard force" is, in fact, the geopolitical and military power of a state, which ensures the balance of geopolitical, military, and political forces in the international arena in its favor (or dominance, or shift in the balance of forces in its favor) in regions are key to the promotion and protection of national interests, security and sustainable development of the state. On the contrary, "soft power" is the attractiveness of the state's integrated potential

³ O. O. Reznikova, K. Ye. Voitovsky. *The problem of terminological uncertainty in the field of building up national sustainability*. 2021. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/problema-terminologichnoi-neviznachenosti-u-sferi-rozbudovi>.

⁴ Ye. V. Pirohovska. Typology of States by Their Power / Ye.V. Pirohovska, V. M. Yakushyk // Scientific notes of NaUKMA. Political science, 2014, V. 160, pp. 3-10. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAp_2014_160_3.

for other countries and foreign citizens (potentials of state economy, its investment, production, and trade capacities, socio-political, socio-economic development, culture, science, technology, etc.).

In order to ensure high quality disclosure of the topic in the research work, which contains various interpretations of theoretical provisions, a prior disclosure is required of scientific views on related scientific and categorical concepts that are part of this topic, such as: "state", "national security", "national interests", "threats to national security", "state sovereignty", "constitutional order", "territorial integrity", "criteria", etc.

Thus, Ukrainian researchers A. Bobrovnikov, S. Konyk⁵, and L. Shypilova⁶ define and characterize the concept of "state" as follows:

The "state" is a universal political form of society organization, characterized by sovereign power, the exercise of powers within a given territory through a system of specifically created governing bodies set to ensure political, economic, ideological leadership over society, as well as public affairs management.

"State" is the basic and highest form of society's political life that consists of three features: nation, territory, and sovereignty. Without any of the given features, ensuring state security is impossible. Also important is the concept of "sovereignty", the essence of which lies in supremacy and independence of state power, which is manifested in the relatively independent solution of all issues of domestic and foreign policies.

V. Horbulin and A. Kachynsky⁷ define the concept of "national security" as the protection of vital interests of person, society, and state in various spheres of life from internal and external threats, which ensures a country's sustainable and progressive development. The main objects of national security are: a person – their rights and freedoms; society – its material and spiritual values; and state – its constitutional order, state sovereignty, and territorial integrity. The main actor as regards national security is a state, which performs functions in this area through its legislative, executive and judicial authorities.

Law of Ukraine On National Security of Ukraine of June 21, 2018, № 2469-VIII defines⁸:

- "National Security of Ukraine" is the ensured protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order, and other national interests of Ukraine from current and potential threats:
- "National interests" are the vital interests of a person, society, and state, the implementation of which ensures the state sovereignty of Ukraine, its progressive democratic development, as well as safe living conditions and welfare of citizens.
- "Threats to national security" are phenomena, tendencies, and factors that make it impossible or difficult or may make it impossible or difficult to realize Ukraine's national interests and preserve national values .

⁵ S. M. Konyk, A. O. Bobrovnikova. State. Encyclopedia of Public Administration: in eight volumes / Nat. Academy of Public Administration under the President of Ukraine; Scientific Editorial Board: Yu. V. Kovbasiuk (chair) and others, K.: NAPA 2011. V. 2., p. 122-124.

⁶ L. M. Shypilova. Comparative Analysis of Key Concepts and Categories of of Ukraine's National Security Foundations: author's ref. dis. for scientific degree cand. of polit. sciences: Jan 21, 2001. Kyiv, 2007, p. 22 .

⁷ V. P. Horbulin, A. B. Kachynsky. Strategic Planning: Addressing Issues of National Security: Kyiv: NISS, 2010. P. 288.

⁸ On National Security of Ukraine, Law of Ukraine of June 21, 2018, No. 2469-VIII (Online resource), Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

Ye. Hryshko⁹, Y. Shemshuchenko¹⁰, and O. Dakhno¹¹ define the concepts of "state sovereignty", "constitutional order", and "territorial integrity":

"State sovereignty" is a political and legal feature of state power, which implies its supremacy and wholeness within the country, as well as independence and equality in inter-state relations.

"Constitutional order" is the procedure laid down in Constitution for the organization and functioning of the institutions within the state and society, the system of public relations that is guaranteed, provided for, and regulated by legislation passed in line with the Basic Law.

"Territorial integrity" is the prohibition of forcible disintegration of territory of any state and its annexation. The concept of "integrity" is defined as an integrative quality of social systems, inherent only in a sovereign state, a sovereign political power. It presupposes the state of internal unity of the object (which becomes one), its relative autonomy, and independence from the surrounding environment.

A. Kachynsky¹² defines the concept of "criterion" as a feature used to distinguish, judge, and measure the definition or assess the phenomena, processes, systems or state of the object (this feature is taken as a classification base).

Ukrainian scholars A. Kachynsky¹³, D. Molochenko¹⁴, Ye. Pirohovska¹⁵, H. Sytnyk, and M. Shevchenko¹⁶ define the concept of "state power" as:

- A quantitative indicator of a state's forces and resources, which it can apply in relations with other actors in the system of international relations;
- A set of existing material and spiritual¹⁷ capacities of a state and its society, used by a country's top public authorities to achieve geopolitical goals and ensure national security; and

⁹ Ye. M. Hryshko. State Sovereignty. Encyclopedia of Public Administration: in eight volumes / Nat. Academy of Public Administration under the President of Ukraine; scientific editorial board: Yu. V. Kovbasiuk (chairman) and others, Kyiv 2011. V. 8., pp.559-561.

¹⁰ Yu. S. Shemshuchenko. Constitutional System // Legal Encyclopedia: (in six vols.) / Ed. board Yu. S. Shemshuchenko (ed.) (etc.). - Kyiv: MP Bazhan Ukrainian Encyclopedia, 2001, V. 3: K - M., p.792.

¹¹ O. Yu. Dakhno. Territorial Integrity of the State as an Object of National Security. Vistnyk. NTUU "KPI". Political Sciences. Sociology. Law. Ed. 3/4 (27/28). 2015, p. 17-21.

¹² A.B. Kachynsky. Indicators of National Security: Definition and Use of Limit Values: Monography / AB Kachynsky. - Kyiv 2013, p.104.

¹³ A. B. Kachynsky. Indicator of State Power - an Important Tool for System Analysis and Strategic Planning in the Field of National Security (2016) (Online resource) - Access mode: <http://journal.iasa.kpi.ua/article/viewFile/45298/60811>.

¹⁴ D. R. Molochenko: Euclidean Distance as an Integral Indicator of the Power of the State (2015) (Online resource) - Access mode: <http://is.ipt.kpi.ua/wp-content/uploads/sites/4/2015/06/Molochenko-Publication1.pdf>

¹⁵ Ye. V. Pirohovska Typology of States by Their Power / Ye.V. Pirohovska, V.M. Yakushyk // Scientific Notes of NaUKMA. Political Science, 2014, V. 160, pp. 3-10. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAp_2014_160_3.

¹⁶ M. M. Shevchenko. The genesis of the essence of the "State Power" Concept and Approaches to Quantitative Analysis of the Power Potential in the Late XX Century / M. M. Shevchenko // Ways to Improve Public Administration of National Security of Ukraine / Proceedings of the round table (Kyiv, March 17, 2011). / general editing by H.P. Sytnyk, K. 2011, pp. 39 - 44.; M. M. Shevchenko Evolution of Naval Power of the USA and China in the Context of Geopolitical Confrontation / M. M. Shevchenko // Military-Historical Bulletin, 2011, No.2., pp. 117-122.; H.P. Sytnyk: Ways to Improve the System of Public Administration to Ensure National Security of Ukraine: Textbook in two parts. P. 2 / editorial board: H. P. Sytnyk, V. I. Abramov, V. A. Mandragel, and others.; general editing by H. P. Sytnyk, Kyiv 2012, p. 44.

¹⁷ As for the concept of spiritual capacities, this implies a mental and spiritual readiness of society to defend their state, the potential for sustainability and resilience of the nation to external and internal threats of various origins.

- Special features of a state, which determines its place in the international arena; building up power helps it position itself as an influential actor to be reckoned with prior to important decision-making.

Cambridge University Professor G. Clifford has defined national power as a concept that characterizes the will to fight, quality of government planning and competence in decision-making amid wartime, as well as the economic potential of the state.

The analysis of the said scholars' research works allows stating that state power is a generalized quantitative criterion that characterizes the integrated potential of a state, which the country uses to achieve target national goals in foreign policy, sustainable development, foreign policy, state, and military security. This integrated potential consists of political, economic, financial, social, spiritual, military, scientific, demographic, geographical, organizational, managerial and other potentials. Each of the individual potentials is characterized by a comprehensive list of criteria, defined based on a study of prerequisites, factors, and other features of these potentials' development.

Scholars identify the following factors that contribute to the development of state power:

- a. Geographical – location and size of the territory, its orographic and hydrographic features, and environmental conditions.
- b. Demographic – population, level of urbanization, structural features of the population (age, ethnicity, religion, and others).
- c. Economic – availability of natural resources, the level of technological development, industrial and agricultural potential, financial system, and gross national product (GNP).
- d. Infrastructure – the level of development of transport links, transport potential, communication systems, telecom networks, information technology, critical systems for the state, society, and person, etc.
- e. Military – manpower and hardware available in security and defense forces, their combat capability, military culture and traditions.
- f. Political – stability of the political system, the position of the national political elite, the level of development of the state apparatus, a state's political prestige in international relations, and the quality of diplomacy.
- g. Historical – factors related to the historical image of a state as an actor in international relations.
- h. Psychological – historically determined mentality of the population, national character, social values, and volitional qualities of the nation.

T. Shustrova proposes the typology of states in line with the criteria of their power level:

1. superpower or global hegemon; 2. a great world power; 3. a leading global military power; 4. a great power in the zone of influence of a certain civilization; 5. a leading military power in the zone of influence of a certain civilization; 6. a great power in the zone of regional influence; 7. a leading military power of regional influence; 8. a major global partner in the economy (finance / trade); 9. a major partner in the economy (finance / trade) in the area of influence of a certain civilization; 10. a major regional partner in the economy (finance / trade); 11. an ordinary power, which is a convenient military-political partner for one or more countries; 12. an ordinary power,

which is a convenient partner in the economy (finance / trade) for one or more countries; 13. an ordinary power operating only within own territory¹⁸.

Ukrainian scholars H. Sytnyk and M. Shevchenko distinguish nine general criteria of state power: 1. management; 2. territory; 3. natural resources; 4. population; 5. economy; 6. culture and religion; 7. science and education; 8. security and defense forces; and 9. foreign policy (geopolitical environment). These scholars, schematically, structured state power based on a post-industrial worldview (see Figure 1)¹⁹.

The analysis of research works compiled by Ukrainian scientists – A. Kachynsky, D. Molochenko, and Ye. Pirohovska, and those by foreign researchers - Ch. Kegley²⁰, Go-hua Ou-yang²¹, R. Cleine²², K. Waltz²³, L. Yang and T. Wang²⁴, and Shuo Feng Huang²⁵ provides opportunities to synthesize and explore a more detailed list of criteria for state power in the following categories:

1. Criteria that characterize a state's geopolitical potential: area; geographical location; raw materials and their volumes; benefits of the geographical environment; natural population rise, etc.
2. Criteria that characterize a state's economic potential: the relative degree of development of state economy; the level of self-sufficiency of the economy; dynamics of real indicators of gross national product and gross domestic product; expenses of the state budget; share of manufacturing in total production; able-bodied population; the number of people employed in the manufacturing industry; productivity; dynamics of real incomes per capita, taking into account social protection benefits and uneven distribution of income; energy security; trade volumes; savings and investments; dependence on foreign supply of resources; technological capabilities; the share of innovative products in high-tech industries; development of economic ties, dynamics of national wealth; the level of food security of the population, etc.

3. Criteria that characterize the strength of society: national morale and social solidarity; life expectancy; fertility rate; science expenditures; level of education, human development index; the share of citizens identifying as part of the state and society, consider the country as their homeland, and inheriting the historical and cultural heritage of the nation that formed the state; readiness of society to resist large-scale external military aggression of the enemy and to have

¹⁸ T. V. Shustrova. The structure of the Model of a State's Geopolitical Status (Online resource) / T.V. Shustrova // Journal of Scientific Publications of Graduates and Doctoral Students. Access mode: <http://jurnal.org/articles/2010/polit7.html> .

¹⁹ M. M. Shevchenko. The genesis of the Essence of the "State Power" Concept and Approaches to Quantitative Analysis of the Power Potential in the Late XX Century / M. M. Shevchenko // Ways to Improve Public Administration of National Security of Ukraine / Proceedings of the round table (Kyiv, March 17, 2011). / general editing by H.P. Sytnyk, K. : NAPA, 2011, pp. 39 - 44 M.M. Shevchenko Evolution of Naval Power of the USA and China in the Context of Geopolitical Confrontation / M.M. Shevchenko // Military-Historical Bulletin, 2011, No.2., pp. 117-122 H.P. Sytnyk: Ways to Improve the System of Public Administration to Ensure National Security of Ukraine: Textbook in two parts. P. 2 / editorial board: H.P. Sytnyk, V.I. Abramov, V. A. Mandragel, and others.; general editing by H.P. Sytnyk, K. 2012, p. 44.

²⁰ Ch. Kegley. World Politics: Trends and Transformation / Ch. Kegley, E. Wittkopf – 10th instructor's edition, Belmont 2000, p. 688.

²¹ Guo-hua Ou-yang. The comparison Model of the Comprehensive National Strength under the Globalization / Guo-hua Ou-yang // International Journal of Business and Management / Ou-yang Guo-hua, 2006, No 3, Vol. 1., p. 70–85.

²² Cline. R. S. World Power Assessment: a Calculus of Strategic Drift/ R.S. Cline, Boulder 1975, p. 173.

²³ Waltz K. Man, The State and War: a Theoretical Analysis/ K. Waltz. , 2nd edition, N. Y. 2001, p. 263.

²⁴ L. Yang and T. Wang Theory and application of nonlinear dynamics , Beijing 2006.

²⁵ S. Huang Study of Comprehensive National Power and Situation — China National Conditions and Strength, 1 (1992), p. 13-19.

courage to defend their homeland; development of social ties; civilized behavior and education of the population, etc.

4. Criteria that characterize the effectiveness of public policy and administration: the effectiveness of state-level decision-making; level of public support for the efforts made by state authorities; political culture and values; ideology; ability to state organization; diplomatic culture, etc.

5. Criteria that characterize the military power of a state: combat readiness of the armed forces; national defense expenditures; arms exports; military-technical capacity for inflicting irreparable damage to any aggressor in wartime (availability of nuclear weapons and modern military hardware, etc.).

6. Criteria that characterize the scientific, technological and information power of a state: scientific and technological development, index of development of information and communication technologies; control over information (soft power), introduction of technological innovations.

The analysis of scientific research by A. Semenchenko²⁶ and O. Reznikova²⁷ allows stating that important criteria for assessing state power include the level of efficiency of state organization and management (public, anti-crisis, and military), without which any changes in the national security area would be impossible. In particular, the organizational and administrative capacities of a state provide: effective anti-crisis management and an effective format of coordination and interagency cooperation; qualitative strategic analysis of the security environment and assessment of risks and threats; effective strategic management and planning; objectivity and prioritization in shaping up goals based on a qualitative assessment of existing capabilities and capacities, rational use of available forces, means, and resources, etc.

The analysis of research works by Ukrainian scholars V. Kyrylenko and M. Shevchenko²⁸ allows concluding that in the context of national security, state power can be developed based on a complementary organizational and managerial model. The model provides for the creation of a system of guidelines and measures for the development of state power and protection of a country and society, their national interests, primarily from threats of geopolitical, geoeconomic, military-political, domestic-political and other nature. This complementary model should be based on a comprehensive implementation of relevant public policy, in which the institutions of state and society act as one public administration mechanism, organically in an interconnected and complementary way, united by a single strategic plan and algorithm of action. To characterize quality of such public policy, criteria can be used, among others, that characterize:

- Compliance of the declared strategic and public administration goals with the available resource capabilities of the state toward their implementation;

²⁶ A. I. Semenchenko. Methodology of Strategic Planning in the Sphere of State Management of National Security of Ukraine: a monograph / A. I. Semenchenko. - Kyiv 2008, p. 428.

²⁷ National Systems of Risk and Threat Assessment: Best World Practices, New Opportunities for Ukraine: Analytical Report. / (O. O. Reznikova, K.Ye. Voitovsky, A. V. Lepikhov); general editing by O. O. Reznikova. Kyiv 2020, p. 7-27. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/nacionalni-sistemi-ocinki-rizikiv-i-zagroz-kraschi-svitovi-praktiki>.

²⁸ V. I. Kyrylenko: Methodology of Construction and Use of the Complementary Model of National Economic Security / V. I. Kyrylenko, M. M. Shevchenko // Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine. Issue 22. Foreign Policy and Diplomacy: Traditions, Trends, Experience. Part III. Series "Economic Sciences" / general editing by N.O. Tatarenko, V. H. Tsivatyi, Kyiv 2015, p. 40-50.

- The effectiveness of public policy in the field of national security for the timely detection and neutralization of threats of external and internal origin to the national interests and security of Ukraine;

- Rational use of forces, means, and resources of the state by the principle of ultimate economically feasible reduction of risks and threats;

- Quality of a comprehensive and wide-ranging approach to multilevel coordination and interagency cooperation, strategic management and planning in the implementation of public policy in the field of national security, etc.

V. Bohdanovych²⁹ focuses research on the principle of ensuring the efficacy of public policy in the field of national security, which is based on the need to take into account the level of state power development. It is about fulfilling the main requirement – not to allow a gap between public policy goals and state power. The researcher notes that a particularly threatening situation arises when top public authorities overestimate their capacities and go for planning and implementing strategic or public administration goals without taking into account the state's current resource potential.

The analysis of research works by H. Sytnyk³⁰ and H. Khrapach³¹ allows stating that the degree of state power development determines the government's ability to implement an effective state policy to influence shifts in the strategic security environment in own favor. These policies include domestic and foreign ones. In this case, foreign policy is a continuation of domestic policy. Therefore, it is evident that in order to effectively realize national interests in the international arena, public authorities must first consider whether state power is sufficient to: a) ensure protection, sustainability and resilience of a state and society to external and internal threats to national security; b) ensuring the appropriate level of foreign policy and military-political security for the country. Based on the scientific achievements of the said Ukrainian researchers, it is feasible to outline the general criteria of state power that characterize the efficacy of this public policy:

1. In the internal security dimension: the ability to ensure political and socio-economic stability in society; development of the national economic system and domestic economic markets; unity of the nation around social values; safety of the population and its social protection; ensuring human rights and freedoms; the observance of balance of vital interests of a person, society, and state; rule of law; development of mutual responsibility of a person, social groups, and state for addressing issues of ensuring national security; development of the security and defense sector; approval of the priority of peaceful means in resolving conflicts of social, interethnic, interfaith nature, etc.

2. In the external security dimension: the ability of a state to balance interests with leading international actors (international organizations, global and regional powers, transnational companies, etc.); to use to own benefit and in national interests the potentials of strategic

²⁹ Theoretical and Methodological Foundations of National Security of Ukraine: a monograph in seven vols. Vol.1. Theoretical Bases, Methods and Technologies of Ensuring National Security of Ukraine / V.Yu. Bohdanovych, I.Yu. Svida, Ye. D. Skulysh; general editing by Ye. D. Skulysh, Kyiv 2012, p. 548.

³⁰ H. P. Sytnyk. State Management of National Security of Ukraine: a monograph / H. P. Sytnyk., Kyiv 2004, p. 408.

³¹ H. Khrapach. National Power as a Factor of State Sustainability in the Context of Exacerbation of International Conflict. Collection of Scientific Works of the Center for Military Strategic Studies of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine, No. 3 (61) 2017, p.126 (Online resource) Access mode: <http://journals.urau.ua/index.php/2304-2699/article/view/124423>.

partnership, in particular, within international political, economic, military-political alliances; to influence the international, geoeconomic, geopolitical and military-political situation; to defend and promote national interests on the world stage; to ensure strategic stability and implementation of the strategy of deterring external geopolitical (military-political) rivals; to ensure geopolitical, and military-political balance of power (or its shift in own favor); and maintain a good image in the world arena.

Modern forms of interstate confrontation are characterized by new methods of warfare, based on asymmetric simmering conflicts, as well as on the technologies of gradual de-sovereignization and disorganization of the target state by external forces. Therefore, to ensure national security, it is important to take into account the criteria of mental and spiritual potential of sustainability and resilience of society, in particular, its engagement and readiness to withstand external threats of geopolitical, geoeconomic, military-political, informational, and other nature.

Particularly dangerous are hybrid threats tailored by an external aggressor. This category of threats is characterized by multi-stage manifestation, unprecedentedness and uncertainty for a state's crisis management system. In particular, the analysis of research works by Ukrainian scientists V. Smolianiuk³², V. Bohdanovych³³, and M. Shevchenko³⁴ allows stating that the initiators of external threats, as a rule, prepare in advance a set of favorable conditions toward de-sovereignization and disorganization of the target state. Particular focus is put on the gradual imposition on a society in the target state of certain types of behavior, worldviews, political and ideological stereotypes to ensure gradual transformation of public consciousness into a form favorable to the aggressor. Therefore, extended criteria must be developed for assessing the potential of society's resistance to such destructive external manifestations, which will complement the generally accepted criteria of state power.

Based on the results of studying the mentioned scientific pieces by Ukrainian and foreign researchers, the author, in order to enhance the research, developed a detailed list of existing and additional criteria that characterize the development of state power and the state of national security. These criteria are comprehensively systematized into the following categories of potentials:

Spiritual and value potential. Attitude in society to spiritual values. National morale. Conciliarity and unity in society. Knowledge. Historical experience. Religion. Traditions. National culture. The unity of the nation around social values. The level of spiritual and value-related identification of citizens as part of the state, as well as their acceptance of the country's historical and cultural heritage.

³² V. F. Smolianiuk. De-sovereignization of Modern States as a Consequence of Globalization (Apr.22, 2015) (Online resource) Access mode: <http://nationalecurity.org.ua/2015/04/22/desuverenizaciya-suchasnikh-derzhav-yak-naslidok-globalization/>.

³³ V. Yu. Bohdanovych. Modeling of the Strategy Focused on Regime Change in the Selected Target Country through Its Immersion in Chaos, Based on the Method of Functionally Significant Interim States / V. Yu. Bohdanovych // *Modern Information Protection*, No. 2. 2015, pp. 44-53; New "Labyrinths" of the Security Environment and Their Impact on the Military Security of the State. V. Yu. Bohdanovych, A.M. Syrotenko, V. I. Vovchansky, and A.M. Pryma. *Science and Technology of the Air Force of the Armed Forces of Ukraine*, 2019, No. 2 (35), p. 9-15.

³⁴ M. M. Shevchenko, O. H. Davydenko, V. A. Sokolov, V. I. Kurhaneych, and V.P. Masovets. Modern Trends of Interstate Confrontation and Strategy of State Response to Threats to the Territorial Integrity of Ukraine. // *Public Administration: Improvement and Development*, No9 2017, Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_9_5.

Social potential. Society's perception of statehood as a fundamental organizational basis for existence, development and security. The level of political maturity in society, its patriotism. The existence of a state-level unifying ideology. The nation's sense of own identity and its consolidation around national values and interests. Maturity and legitimacy of the national ruling elite. Balance of national, state, and corporate interests. Social solidarity. Willingness of the population to defend the country from external aggressors and courage in defending their homeland; development of social ties; civilized behavior and education of the population, etc.

Political and ideological potential. The quality of the formation by the state's top authorities of ideologies able to unite society. Effectiveness of information support and PR campaigns promoting public administration in the field of national security. The level of socialization of the citizens, based on unifying ideologies, in order to actively engage in ensuring national security.

Socio-humanitarian potential. Indicators of the nation's health, demographic condition, well-being, birth rate; expenditures on science and education; and human development index.

Geopolitical potential. The area of the state. Its geographical location. Raw materials and their volumes. Benefits of the geographical environment. Natural population rise, etc.

Strategic and managerial potential. Level of strategic culture. Effective implementation of strategic administration and planning in the areas of international relations, sustainable development, promotion and defense of national interests and national security. The ability of top authorities to adhere to the balance of creative and adaptive components in building and implementing foreign and domestic public policy and in the field of national security. The ability of the top state authorities to think strategically, as well as to organize, consolidate, and coordinate the actors involved in strategic management and planning toward achieving strategic goals. Correspondence of strategic goals to the defined priorities, available resources and capacities of the state in the context of the most probable scenario of the strategic security environment's development.

Foreign policy potential. State participation in international (collective) security systems. The ability of the state to defend and promote national interests on the world stage. The state's ability to make good use of the strategic partnership potential to meet the national interest, including within the framework of international political, economic, and military-political alliances. The ability of the state to balance interests with leading international actors (international organizations, global and regional powers, transnational corporations, etc.). The ability of the state to influence the international, geoeconomic, geopolitical, and military-political situation, as well as to influence the balance of geopolitical and military-political forces (or to gain the appropriate advantage). The ability of the state to ensure strategic stability and implementation of the strategy of deterring external geopolitical (military-political) rivals; and the ability of the state to maintain a good image for the country in the world stage. The level of diplomatic culture.

Domestic policy potential. The ability of the state's top authorities to rally the public around the idea of protecting national interests. The level of public support for public authorities. Ensuring the coherence of the interests of all social groups, political pressure groups, national and regional elites around the processes of sustainable development and ensuring national security. Political stability in society. Balance of the political system. Political culture and integrity in society. Ensuring social justice, human rights and freedoms. Adherence to the balance of vital interests of

a person, society, and state. Rule of law and adherence to law. Development of mutual responsibility of a person, social groups. and the state for addressing issues of ensuring national security. The level of protection of rights and freedoms of national minorities. Balancing and reconciling their interests. Taking into account the needs of all ethnic minorities in the implementation of public policy, as well as in the political system. Ensuring the peaceful co-existence of citizens of all nationalities in the same country based on respect and tolerance. Ensuring harmony and unity of all ethnic groups around national values and interests.

Public administration potential. Effective decision-making by public authorities. Organizational and managerial culture in the system of state and public relations. Maintenance by public authorities of a balance of national goals and state resource capacities. Close communication links between the government and civil society. The ability of public authorities to mobilize society to address problems of national security.

Security potential (in the context of the security and defense sector's development potential). Development of the security and defense sector. Defense capabilities. Combat readiness of the armed forces. Defense budget. Arms exports. military-technical capacity for inflicting irreparable damage to any aggressor in wartime (availability of nuclear weapons and modern military hardware, etc.). The effectiveness of the national security system. Security of public administration in the context of ensuring, first of all, the continued anti-crisis management in the country. State of anti-terrorist measures. Resilience in the face of terror, extremism, and separatism threats. The government's ability to effectively resolve interethnic conflicts between different ethnic and political groups, to counter malign social manifestations in a multinational society. The state of state security in the context of combating xenophobia, ethnic, racial and religious hatred. Security of critical infrastructure. Public security, civil protection, and social security. Development of territorial defense. The level of security culture.

Information potential. The ability of the authorities to accumulate the potential of mass media toward effective counteraction to external and internal non-military threats to the state security of Ukraine. The government's ability to ensure a high level of information security and cybersecurity. Index of development of information and communication technologies. Information control (soft power). Psychological climate in the national information space.

Scientific and technological potential. Scientific and technological development. Introduction of technological innovations.

Economic potential. Relative volume of the state economy. The level of the economy's self-sufficiency. Dynamics of real indicators of gross national product and gross domestic product. State budget expenditures. Share of manufacturing in total production. Able-bodied population. The number of people employed in the manufacturing industry. Productivity. Dynamics of real incomes per capita, taking into account social protection benefits and uneven distribution of income. Energy supply. Volumes of trade. Savings and investments. Level of dependence on foreign resource supplies. Technological capabilities of the economy. The share of innovative products in high-tech industries. Development of economic ties. Dynamics of national wealth. The level of the population's food security.

Conclusions

Thus, domestic and foreign scientific discourses underscore the fact that the realization of goals and objectives as regards national security depends on state power development, in particular, on its managerial, organizational, resource and other capacities, which together form the potential to influence the strategic security environment beneficial for the country and society.

Characterizing the essence of state power and its role in ensuring national security, it would be appropriate to conclude that it implies the development of integrated state capacities based on shaping a strategically balanced public policy able to ensure comprehensive gradual growth of state resources and provide qualitative and creative influence on shifts in geopolitical, geoeconomic, and military-political environments, as well as the internal security environment of a given country in order to neutralize the relevant external and internal threats to national interests and national security.

The results of the scientific research conducted allow stating that the list of the studied criteria of state power needs to be expanded in the context of national security tasks. In particular, its prerequisites and factors should be taken into account that characterize development and security in the triangle of interconnected and complementary values and interests of "person-society-state". It is vital to take into account the expanded list of criteria for assessing the society's mental and spiritual potential, which in combination with other criteria comprehensively characterize state power. This, first of all, is about assessing the potential of society's sustainability and resilience to external threats of geopolitical, geoeconomic, military-political, informational and other nature, which, among other things, create internal threats toward de-sovereignization and disorganization of such society and state.

Taking into account the scientific results obtained, an attempt was made to enhance the detailed list of criteria that characterize state power, which can be formed from among the following categories of potentials: spiritual and value; social; political and ideological; socio-humanitarian; geopolitical; strategic and managerial; foreign policy; domestic policy; public administration; security (in the context of the security and defense sector's development potential); information; scientific and technological; economic potential, etc.

Bibliography

Monographs

1. Kachynskyi A. B. Indicators of national security: definition and application of its limit values: monograph / A. B. Kachynskyi, Kyiv 2013.
2. Horbulin V. P., A. B. Kachynskiy Strategic planning: solving of national security problems: Kyiv 2010.
3. Reznikova O. O., Somin S. V. Problems of organizational provisions of building national stability in Ukraine. National and municipal management: theory, methodology, practices: collective monograph. Vern University, Zagreb, Croatia. Riga 2020.
4. Semenchenko A. I. Methodology of strategic planning in the field of public administration of national security in Ukraine: monograph / A. I. Semenchenko, Kyiv 2008.
5. Sytnyk H. P. Public administration of national security in Ukraine: monograph / H. P. Sytnyk, Kyiv 2004.

6. Theoretical and methodological backgrounds in Ukraine: monograph of 7 volumes. Vol.1. Theoretical backgrounds, methods and technologies of maintenance of national security in Ukraine / V. Yu. Bohdanivych, I. Yu. Svyda, Ye. D. Skulysh; under the general edition of Ye. D. Skulysh, Kyiv 2012.

Research articles

7. Cline. R. S. World power assessment: a calculus of strategic drift/ R.S. Cline, Boulder 1975.
8. Guo-hua Ou-yang. The comparison model of the comprehensive national strength under the globalization / Guo-hua Ou-yang // International journal of business and management / Ou-yang Guo-hua No. 3., Vol. 1., 2006, pp. 70-85.
9. S. Huang Study of comprehensive national power and situation – China National Conditions and Strength, 1 (1992), pp. 13-19.
10. Kegley Ch. World politics: Trends and transformation / Ch. Kegley, E. Wittkopf – 10th instructor's edition. – Belmont 2006, p.688.
11. L. Yang and Y. Wang Theory and application of nonlinear dynamics – Beijing 2006.
12. Waltz K. Man, the state and war: a theoretical analysis/ K. Waltz. – 2nd edition. N.Y. 2001.
13. Gryshko Ye. M. State sovereignty. Encyclopedia of public administration: of 8 vol. / National academy of public administration under the President of Ukraine; scientific and editorial board: Yu. V. Kovbasiuk (chairman) and others, Kyiv 2011. Vol. 8, pp. 559-561.
14. New "labyrinths" of security environment and their impact on maintenance of military security of the country. V. Yu. Bohdanivych, A. M. Syrotenko, V. I. Vovchanskyi, A. M. Pryma. Science and technology of the air Force of the Armed Forces of Ukraine, 2019 No. 2(35), p. 9-15.
15. Bohdanivych V. Yu. Modeling of the strategy, focused on the change of the regime in the targeted country through its immersion in the chaos, based on the method of functionally significant intermediate states / V. Yu. Bohdanivych // Modern information security, 2015 No. 2, p. 44-53.
16. Dahno O. Yu. Territorial integrity of the country as the object of national security. NTUU "KPI" Herald. Politology. Sociology. Law. Issue ¾ (27/28), 2015, p. 17-21.
17. Kyrylenko V. I.: Methodology of building and usage of complementary model of the national economic security. / V. I.Kyrylenko, M. M. Shevchenko // Scientific herald of the Diplomatic Academy of Ukraine. Issue 22. Foreign policy and diplomacy: traditions, trends, experience. Part III. "Economic sciences" series. / under the general edition of N. O. Tatarenko, V. H. Tsivaty, Kyiv 2015, p. 40-50.
18. Konyk S. M., Bobrovnykova A. O. The state. Encyclopedia of public administration: of 8 vol. National academy of public administration under the President of Ukraine: scientific and editorial board: Yu. V. Kovbasiuk (chairman) and others, Kyiv: NADU, 2011, Vol. 2., p. 122-124.
19. Shypilova L.M. Comparative analysis of key definitions and categories of the backgrounds of national security in Ukraine: synopsis of a thesis for the obtaining the degree of Candidate of Political Science: 21.01.01. Kyiv 2007.
20. Shemshuchenko Yu. S. Constitutional order. // Law encyclopedia : (of 6 vol.) / editorial board Yu. S.Shemshuchenko (ex. editor.). (and others), Kyiv: Ukrainian encyclopedia n.a. M. P. Bazhan, Vol. 3: Kyiv 2001.

21. Shevchenko M. M. Evolution of naval strength of the USA and China in the context of geopolitical confrontation / M. M. Shevchenko // Military history herald, 2011. No. 2, p. 117-122.

Scientific articles in online resources

22. Kachynskiy A. B. State strength indicator is a major instrument of system analysis and strategic planning in the field of national security (2016) (Online resource) , Access mode: <https://journal.iasa.kpi.ua/article.viewFile/45298/60811>.
23. Pyrogovska Ye. V. States typology by their strength / Ye. V. Pyrogovska, V. M. Yakushyk // Scientific notes of the NaUKMA. Political science, 2014, p. 3-10. Access mode: https://nbuv.gov.us/UJRN/NaUKMAp_2014_160_3.
24. Smolianiuk V. F. De-sovereignization of modern countries as consequence of globalization. Scientific and information bulletin of the Academy of National security. Kyiv. Issue 1. 2014. (Online resource) Access mode URL: <https://nationalsecurity.org.ua/2015/04/22/desuverenizaciya-suchasnikh-derzhav-yak-naslodok-globalizacii>
25. Molochenko D. R.: Euclidean distance as an integral indicator of state power (2015) (Online resource) Access mode: <http://is.ipt.kpi.ua/wp-content/uploads/sites/4/2015/06/Molochenko-Publication1.pdf>.
26. Shevchenko M. M. Modern trends of interstate confrontation and strategy of state response to the national integrity threats / M.M. Shevchenko, O. H. Davydenko, V. A. Sokolov, V.I. Kurhaneych, V. P. Masovets. // Public administration: development and improvement, 2017, No. 9., Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_9_5.
27. Shevchenko M. M. Methodological approaches to assessing the effectiveness of the state mechanism for responding to national security threats// Investment: practices and experience. – 2015. – No. 13-14. – P. 82-86// <http://www.investplan.com.ua/>.
28. Shystrova T. V. Structure of state geopolitical status model. (Online resource) / T. V. Shystrova // The journal of scientific publication of post-graduates and doctors. – Access mode: <http://jurnal.org/articles/2010/polit7.html>.
29. National assessment systems of risks and threats; best world practices, new opportunities for Ukraine: analytical report / (Reznikova O. O., Voitovskyi K. Ye., Lepihov A. V.) under the general edition of O. O. Reznikova. Kyiv: NISD, 2020. P. 7-27. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/publicacii/analitichni-dopovodo/nacionalni-sistemi-ocinki-rizikiv-i-zagrozk-kraschi-svitovi-praktiki>.
30. Reznikova O. O. Regarding conception of national stability securing in Ukraine, 2020. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-koncepcii-zabezpechennya-nacionalnoi-stiykosti-v-ukraini>.
31. Reznikova O. O., Voitovskyi K. Ye. Problem of terminological uncertainty in the field of building national stability. 2021. niss.gov.ua. Access mode: URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/problema-terminologichnoi-nevznachenosti-u-sferi-rozbudovi>
32. Collections of scientific works, scientific conferences materials.

33. Shevchenko M. M. Genesis of the essence of the concept "power of state" and approaches to the quantitative analysis of force potential in the late 20 century / M. M. Shevchenko // Ways of development of national security public administration in Ukraine / Round work table materials (Kyiv. 17.03.2011). / under the general edition H. P. Sytnyk, Kyiv: NADU, 2011, pp. 39-44.
34. Hrapach H. National power as factor of state stability in conditions of international confrontation escalation. Collection of scientific works of the Center for Military Strategic Studies of the Ivan Chernyakhovskiy National University of defense, No. 3(61). 2017.

NOWOCZESNA TECHNOLOGIA w ROZWOJU GOSPODARCZYM PAŃSTW NA PRZYKŁADZIE WSPÓŁPRACY REPUBLIKI KAZACHSTANU i CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ

Abstrakt: Autorka charakteryzuje zagadnienia związane ze współpracą międzynarodową oraz rozwojem technologicznym, odnosząc się do relacji chińsko-kazachskich. Starając się wyjaśnić powiązania pomiędzy najważniejszymi założeniami realizmu klasycznego a nowoczesną technologią, opisuje przykład Japonii i Korei, jako państw, którym udało się wzmocnić pozycję międzynarodową dzięki rozwojowi technologicznemu. Następnie autorka poddaje charakterystyce relacje gospodarcze Chin i Kazachstanu, które realizują założenia realizmu klasycznego zdefiniowane przez Hansa Morgenthau w dziele *„Polityka między narodami”*. Określając wpływ nowoczesnej chińskiej technologii na rozwój państw na przykładzie współpracy chińsko-kazachskiej, poddaje analizie sektor wydobywczy, energetyczny, telekomunikacyjny, transportowy oraz *high tech*, podkreślając znaczenie chińskiego kapitału we wzroście gospodarczym Republiki Kazachstanu.

Słowa kluczowe: nowe technologie, relacje chińsko-kazachskie, rozwój i współpraca

Wprowadzenie

Po upadku Związku Radzieckiego w 1991 roku, powstały niepodległe państwa, które zaczęły budować swoją polityczną przyszłość. Niepodległość ogłosiła wówczas Republika Kazachstanu, która przez ostatnie trzydzieści lat w znaczącym stopniu zdominowała pod względem ekonomicznym były republiki radzieckie. Rozważania dotyczą zwiększającego się znaczenia Kazachstanu jako państwa z bogatymi złożami surowców naturalnych, który jest ważnym partnerem gospodarczym Chin. Głównym celem pracy jest ukazanie współpracy Republiki Kazachstanu z ChRL, uwzględniającej znaczenie nowoczesnej technologii w relacjach międzynarodowych w ujęciu realizmu klasycznego.

1.1 Nowoczesna technologia w ujęciu współpracy międzynarodowej

Termin „technologia” nie posiada jednej usystematyzowanej definicji. Etymologia charakteryzowanego słowa wywodzi się z języka greckiego, scalając ze sobą dwa człony: *τεχνη* (techne) oznaczający sztukę, rzemiosło, umiejętność oraz *λογος* (logos) nawiązujący do nauki i rozumu³⁵. Na podstawie etymologii, można wywnioskować, że technologia to umiejętność wytwarzania

³⁵ A. E. Gudanowska, *Istota współczesnych technologii w kontekście procesów zarządzania technologią i foresightu technologicznego*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie”, 2015, z. 83, s. 196.

czegoś na podstawie posiadanej wiedzy. Podobną definicję przyjął oficjalny *Słownik języka polskiego PWN*, opisując technologię na dwa sposoby: jako metodę przeprowadzania procesu produkcyjnego lub przetwórczego oraz dziedzinę techniki zajmującą się opracowywaniem nowych metod produkcji wyrobów lub przetwarzania surowców³⁶. Wielu badaczy w przeszłości niejednokrotnie dokonywało prób ustandaryzowania pojęcia związanego ze zjawiskiem zwiększającego się wpływu technologii na gospodarkę światową. Powołując się na największe autorytety z zakresu nauk ekonomicznych, technologia obejmuje wiedzę specjalistyczną, formowaną na podstawie wcześniejszych doświadczeń oraz najnowszych osiągnięć.³⁷ Oznacza to, że technologia jest sumą doświadczeń oraz innowacji. Ponadto, jej stosowanie, wymaga przyswojenia specjalistycznego naukowego podłoża.

Powołując się na słowa Paula Lowe, przewagę konkurencyjną wspiera konkurencja technologiczna. Przewaga składa się z poziomów technologii, odpowiednio rozwiniętych, zarządzanych i skutecznie wykorzystywanych, które przy odpowiednich zasobach zapewniają przewagę konkurencyjną. Kluczowe technologie są podstawą i pretendują do objęcia przywództwa na arenie międzynarodowej. Lowe zaznacza jednak, że rosnące koszty i ryzyko związane z badaniami i rozwojem zaawansowanych technologii sprzyjają sojuszom technologicznym³⁸. Wspomniany sojusz często przejawia się w formie współpracy międzynarodowej. Państwa, dążąc do rozwoju gospodarczego, nierzadko korzystają z programów rozwoju technologii, wymieniając się najnowszymi osiągnięciami. Zjawisku temu sprzyja międzynarodowa wymiana ośrodków badawczych, które skupiają największych uczonych w dziedzinach matematyczno-ekonomicznych.

Charakteryzując istotę relacji międzynarodowych w kontekście rozwoju technologii, należy wspomnieć o pracy „*International Society and the De Facto State*”, autorstwa Scotta Pegga, który opisując stosunki międzynarodowe na arenie globalnej, wymienia trzy typy relacji de facto: zwalczanie, ignorowanie oraz akceptowanie w ograniczonym zakresie. Odwołując się do autorytetu, do objawów zwalczania należy zaliczyć jednostronne lub obustronne nakładanie sankcji, zakazy dotyczące importu oraz blokowanie portów, lotnisk do międzynarodowego ruchu morskiego i lotniczego. Ignorowanie objawia się przede wszystkim niepodejmowaniem żadnych działań, zarówno pozytywnych jak i negatywnych, odnośnie drugiego państwa. Forma akceptowania w ograniczonym zakresie odnosi się do podejmowania współpracy za pomocą stałych biur przedstawicielskich pośredniczących w rozwijaniu wzajemnych relacji³⁹.

Bardziej rozbudowaną typologię zaproponował Deon Geldenhuys, prezentując pięć różnych zachowań względem państwa, wyszczególniając: zbrojne wystąpienie przeciwko państwu, izolowanie, obojętność, angażowanie się w obopólne relacje oraz formalne uznanie za państwo⁴⁰. To właśnie angażowanie się we wzajemne relacje, zdaniem Geldenhuysa, jest postrzegane wspólnie jako współpraca międzynarodowa. Państwa, dążąc do ciągłego rozwoju, decydują się na zacieśnianie relacji na wielu płaszczyznach, np. ekonomicznej lub technologicznej.

³⁶ *Technologia*, w: *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/technologia.html> (dostęp: 01.02.2020). Tu generalnie lepiej jest, jak wyrównujemy do lewej, bo przy justowaniu powstają czasem „dziury”, które nieładnie wyglądają.

³⁷ G. Dosi, *Technical Change and Industrial Transformation*, Londyn 1984, s. 14.

³⁸ P. Lowe, *The Management of Technology. Perception and opportunities*, Londyn, Chapman & Hall, 1995, s. 87.

³⁹ S. Pegg, *International Society and the De Facto State*, Aldershot, Ashgate, 1998, s. 177-182.

⁴⁰ D. Geldenhuys, *Contested States in World Politics*, Basingstoke 2009, s. 45-48.

Charakteryzując nowoczesną technologię w ujęciu współpracy międzynarodowej, należy wspomnieć o wprowadzanej przez państwo informatyzacji, która następując komputeryzację, stała się nieodzownym procesem ogólnoświatowego rozwoju technologicznego. Technologie informacyjne w znaczącym stopniu przyspieszają oraz ułatwiają rozwój przedsiębiorstw. Ponadto, udział technologii informatycznych umożliwia skuteczne wyszukiwanie nowych rynków, zmniejszając przy tym bariery ekonomiczne, wskutek czego minimalizacji ulegają koszty operacji międzynarodowych⁴¹.

Ujęcie nowoczesnej technologii w kooperacji międzynarodowej było szczególnie widoczne na międzynarodowych rynkach w latach 60. XX w. Wówczas trójbiegunowy układ zależności, zwany także triadą gospodarczą, reprezentowany przez USA, Japonię oraz Wspólnotę Europejską (Włochy, Niemcy, Francja, Belgia, Luksemburg oraz Holandia), podjęły decyzję o wzajemnej współpracy gospodarczej. Państwa miały wspierać swój rozwój ekonomiczny za pośrednictwem eksportu i importu atrakcyjnych, z punktu widzenia ich gospodarek, towarów. Wskutek czego, wymienione państwa, miały niebagatelny wpływ na kształtowanie się gospodarki światowej. Technologia, którą eksportowała Japonia do krajów europejskich, pomogła jej uzyskać status jednego z najbogatszych i najlepiej rozwiniętych państw na świecie⁴². Pomimo, iż państwa Wspólnoty Europejskiej otrzymywały technologię informacyjną, dzięki czemu znacznie wzrósł ich przyrost gospodarczy, Japonia zdobyła międzynarodowy status państwa o niepodważalnej pozycji technologicznej. Dochody z eksportu pozwoliły odbudować państwo po II Wojnie Światowej i zapewnić społeczeństwu dogodne warunki życia poprzez rozszerzenie perspektyw zawodowych.

Przykładem państwa, które słynie z szybkiej drogi do osiągnięcia prymu technologicznego i stymulowania rozwoju gospodarczego, jest Korea Południowa. Kraj w latach 50. XX wieku w dużej mierze przypominał sytuację Kazachstanu po upadku ZSRR. Brak perspektyw zawodowych oraz ubóstwo dawało się we znaki zrezygnowanym obywatelom. Jednakże, sytuacja zmieniła się całkowicie w 1961 roku wraz z objęciem rządów przez Parka Chung Hee'a. Generał, stosując w dużej mierze strategię rozwoju, opartą na eksporcie dóbr i inwestowaniu uzyskanych środków w rozwój technologiczny, spowodował, że w 2019 roku Korea Południowa była jednym z najlepiej rozwiniętych państw na świecie, o technologii konkurującej ze Stanami Zjednoczonymi i Japonią⁴³. Począwszy od 1997 roku, po wdrożeniu Kreatywnej Inicjatywy Badawczej (CRI), która wspierała zmiany innowacyjne w technologii, rząd Korei zainwestował w powstanie pięćdziesięciu siedmiu ośrodków badawczych, których celem było osiągnięcie szybkiego postępu technologicznego. Plany wdrażane przez rząd zaowocowały tym, że Korea ma najwyższe wskaźniki rozwoju w dziedzinach: nowoczesnego sprzętu medycznego, półprzewodników oraz w systemie maszyn precyzyjnych związanych z łącznością. Jednakże, największe osiągnięcia państwo to odnotowuje obecnie w dziedzinie IT⁴⁴. Drogą współpracy międzynarodowej, opisywane państwo pozwoliło

⁴¹ J. Kos-Łabędowicz, *Influence of Modern Technologies on Internationalization of Small and Medium Enterprises*, „Information Systems in Management”, 2013, vol. 2, s. 12-15.

⁴² P. Pasierbiak, *Powiązania handlowe między Unią Europejską, a Japonią na przełomie stuleci*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia”, 2004, vol. 38, s. 45-48.

⁴³ M. Kightley, *Proeksportowa strategia rozwoju Korei Południowej i jej wpływ na współczesną konsumpcję*, „Konsumpcja i rozwój”, 2013, nr 2, s. 120-123.

⁴⁴ J. R. Campbell, *Building an IT Economy: South Korean Science and Technology Policy*, „Issues in Technology Innovation”, 2012, No. 19, s. 1-8.

opracowanym technologiom rozprzestrzenić się na rynkach światowych, zyskując tym samym kapitał umożliwiający rozwój państwa. Prym technologiczny pozwala Korei Południowej cieszyć się statusem jednego z najpotężniejszych państw globu.

1.2. Realizm klasyczny a współpraca międzynarodowa

Realizm jest terminem na stałe przyjętym w terminologii z dziedziny stosunków międzynarodowych. w określonej dziedzinie, pojęcie „realizm” dotyczy orientacji teoretycznej, kierującej się najistotniejszymi cechami danej sytuacji, niezależnie od tego czy konkretne cechy zgodne są z naszymi oczekiwaniami. Realizm dąży do uchwycenia rzeczywistego obrazu problemu, unikając kierowania się pozorami⁴⁵. Powołując się na autorytet, realistyczny paradygmat ściśle dotyczy pojęcia suwerenności państwa oraz jego oczywistej konsekwencji, którą jest międzynarodowa anarchia⁴⁶. Ponadto, przywołując słowa Teresy Łoś-Nowak, realizm w odniesieniu do nauki o stosunkach międzynarodowych opiera się zasadniczo na czterech głównych тезach: państwo jest najważniejszym, a zarazem podstawowym uczestnikiem stosunków międzynarodowych, państwo w stosunkach międzynarodowych wybiera rozwiązania dla siebie najkorzystniejsze, kierując się zasadą racjonalności, dbając o własne interesy, kluczem działań danego państwa jest nieustanne dążenie do przetrwania i zachowania niezależności, anarchia i dystrybucja siły wymuszają strukturalny układ systemu międzynarodowego⁴⁷.

Pojęcia realizmu klasycznego nie należy postrzegać jednak jako jednorodnego i jasno sprecyzowanego, gdyż jest szeroką rodziną pojęć i koncepcji, pomiędzy którymi nierzadko występują sprzeczności. Ponadto, realizm przedstawia ludzi nie jako indywidualne jednostki, lecz jako członków określonej grupy, powiązanej ze sobą dzięki więzom lojalności⁴⁸. Już w starożytności uczony Tukidydes głosił, że największy wpływ na politykę państw ma struktura systemu międzynarodowego, która wymusza zdobywanie przewagi nad innymi w celu zapewnienia własnego bezpieczeństwa⁴⁹. Do sprecyzowania pojęcia realizmu klasycznego przyczynił się także Hans Morgenthau, publikując w 1948 roku książkę pt. *„Polityka między narodami”*, w której zaznaczył, że polityka rządzi się obiektywnymi prawami, które mają swoje odzwierciedlenie w naturze ludzkiej. Ponadto istnieje napięcie pomiędzy zasadami moralnymi a chęcią uzyskania sukcesu⁵⁰.

Odnosząc się do słów wymienionych badaczy i myślicieli, zdobywanie przewagi jest priorytetowym założeniem państwa. Nowoczesna technologia ściśle określa czasy, w których żyjemy i funkcjonujemy. Wiele czynności wykonywanych przez ludzi zostało zastąpionych przez nowoczesne maszyny i systemy IT. Digitalizacji uległa każda dziedzina naszego życia, co potwierdzają procesy komputeryzacji oraz informatyzacji. Z tej przyczyny, każde państwo funkcjonuje również w przestrzeni wirtualnej, a wiedzenie prymu technologicznego stało się oczywistym założeniem podstawowych zadań polityki odnoszącej się do współpracy międzynarodowej.

⁴⁵ J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, w: *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), Warszawa 2014, s. 25.

⁴⁶ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007, s. 58.

⁴⁷ T. Łoś-Nowak, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 2010, s. 32.

⁴⁸ A. Urbanek, *Realistyczna wizja bezpieczeństwa-próba systematyzacji koncepcji*, „Security, Law & Economy”, 2017, nr. 4, s. 241-242.

⁴⁹ J. Czaputowicz, *Teorie stosunków ...*, op. cit., s. 59-60.

⁵⁰ J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego ...*, op. cit., s. 26-28.

Nawiązując do raportu „*Emerging Technologies and Military Capability*” autorstwa Andrew D. Jamesa, technologia w dużej mierze zmienia „zasady gry” na arenie światowej. Wizje przyszłości, zarówno militarnej, jak i związanej z bezpieczeństwem międzynarodowym, opierają się na zastosowaniu nowoczesnej technologii⁵¹. Wykorzystanie wcześniej nieznanych środków telekomunikacji oraz innowacji, umożliwia efektywniejsze podejmowanie współpracy pomiędzy państwami. Ponadto, wraz z końcem XX wieku, państwa rozpoczęły proces eksportu oraz importu technologicznego, co na zawsze odmieniło wizję kooperacji. Powołując się na słowa Sunga-pyo Honga, dzięki technologii, świat, w którym żyjemy przeszedł gruntowne modyfikacje, które dotyczą komunikacji. Istota informacji sprawiła, że systemy IT zaczęły być nieodzownym elementem polityki, gospodarki oraz stosunków międzynarodowych. Przewaga technologiczna stała się istotnym narzędziem relacji międzynarodowych, w tym współpracy pomiędzy państwami⁵². Modyfikacja optyki, która nastąpiła wraz ze wzrostem znaczenia technologii, umożliwiła wielu państwom, takim jak Japonia oraz Korea, wzrost znaczenia na arenie światowej.

Wskutek zmian technologicznych, występujących współcześnie na świecie, realizm klasyczny ściśle nawiązuje do pojęcia technologii i współpracy międzynarodowej. Na podstawie wniosków badaczy technologii, wszystkie argumenty i twierdzenia odnośnie współpracy chińsko-kazachskiej będą stanowiły odzwierciedlenie podstawowych założeń nurtu realizmu klasycznego. Ponadto, motywy podjęcia współpracy zarówno przez Chiny, jak i Kazachstan są ukazaniem wspomnianych wcześniej czterech głównych tez opisanych przez Teresę Łoś-Nowak. Dlatego też, realizm w ujęciu klasycznym to wybrany przeze mnie nurt z dziedziny teorii stosunków międzynarodowych w którym realizować będę całą pracę.

2. Relacje gospodarcze Chińskiej Republiki Ludowej i Republiki Kazachstanu

2.1. Motywy współpracy chińsko-kazachskiej

Odnosząc się do słów dr. Mikołaja Banaszkiewicza, Kazachstan pełni rolę mostu pomiędzy Europą a Azją.⁵³ Rozległy geograficznie kraj, położony w Azji Centralnej, jest łącznikiem pomiędzy światem Orientu a Starym Kontynentem. Jednakże to nie wystąpienie prezydenta ChRL w 2013 roku w Ałmaty zapoczątkowało współpracę chińsko-kazachską. Początki kooperacji sięgają roku 1992, kiedy doszło do ustanowienia stosunków dyplomatycznych pomiędzy państwami. Wówczas, nowy porządek geopolityczny, który był bezpośrednim skutkiem rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), przyczynił się do usamodzielnienia byłych republik. Nowe państwa, przede wszystkim Republika Kazachstanu, przyciągała uwagę największych potęg gospodarczych, które zainteresowane były pozyskiwaniem surowców naturalnych z jej bogatych złóż. Szczęśliwie dla Kazachstanu, napięte stosunki między mocarstwami i wymagające warunki współpracy międzynarodowej, które stawiały Chiny, uległy dezintegracji wraz z rokiem 1991. Pekin postanowił

⁵¹A. D. James, *Policy Brief. Emerging Technologies and Military Capability*, S. Rajaratnam School of International Studies, 2013.

⁵²S. Hong, *Impact of Information Technology Revolution on Revolution in Military Affairs in the ROK Armed Forces*, w: *Bytes and bullets: information technology revolution and national security on the Korean Peninsula*, A. Y. Mansurov (red.), Honolulu, Asia-Pacific Center for Strategic Studies, 2005, s. 218-222.

⁵³ M. Banaszkiewicz, *Stosunki kazachstańsko-chińskie: ważny element regionalnej układanki?*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, J. Wardęga (red.), Kraków 2014, s. 197.

wykorzystać zniknięcie głównego przeciwnika w postaci ZSRR i uruchomił program „Wielkiego Zachodu”⁵⁴, który zakładał nawiązanie bezpośrednich stosunków z pięcioma krajami Azji Centralnej, przy czym współpracę z Kazachstanem określa się mianem „strategicznej”, podkreślając tym samym znaczenie Nur-Sułtanu jako głównego „politycznego sojusznika Pekinu”⁵⁵.

Charakteryzując motywy współpracy chińsko-kazachskiej, należy przyrzeć się jednemu z pierwszych projektów powstałych po odzyskaniu niepodległości przez Republikę Kazachstanu, który w znaczącym stopniu zacieśnił relacje pomiędzy poszczególnymi państwami. Punktem wyjścia do analizy początków kooperacji i analizy aktualnych stosunków gospodarczych jest ropociąg z Atyrau do Alaszankou w Regionie Autonomicznym Sinciang-Ujgur. Projekt budowy zatwierdzono w 1997 roku i natychmiast przystąpiono do budowy. Rolę operatora ropociągu pełni spółka *China National Petroleum Corporation* oraz *Kaztransoil*. Co ważne, wyłączne prawo do zakupu ropy posiada firma *China Oil*⁵⁶. Charakteryzowany projekt w bezpośrednim stopniu dowodzi temu, że projekt współpracy międzynarodowej narodził się w już latach 90. XX wieku i jest kultywowany także obecnie. Otwarcie prowincji Sinciang na współpracę z Republiką Kazachstanu potwierdza strategiczną pozycję geopolityczną obu państw. Muzułmańscy mieszkańcy prowincji Sinciang wywodzą się z tej samej grupy etnicznej, co ludy zamieszkujące Kazachstan. Kolejnym aspektem, który należy dokładnie przeanalizować, jest monopol na skup surowca, który posiada firma *China Oil*. Zaakceptowanie początkowych działań międzynarodowych, stanowiło zarazem zachętę dla Pekinu do dalszych inwestycji, gdyż nie musiał konkurować o ceny surowca z pozostałymi strategicznymi mocarstwami. Projekt ropociągu dał początek pozostałym inwestycjom, które, przez ostatnie dwadzieścia lat, w znaczący sposób przyspieszyły rozwój gospodarczy Kazachstanu.

Współpraca pomiędzy dwoma krajami mogła szybko się rozwinąć z powodu korzystnego usytuowania geograficznego. Wschodnia granica Kazachstanu jest położona niedaleko chińskiej prowincji Sinciang. Atutem jest także bliskie położenie miasta Ałmaty, które było poprzednią stolicą Republiki. Pomimo, iż straciło ono status stołecznego miasta, ciągle jest jednym z najlepiej rozwiniętych ośrodków miejskich w Azji Środkowej. Bliskie położenie dwóch państw było największą zaletą, wpływającą na współpracę międzynarodową. Dzięki temu, możliwe było m.in. zbudowanie całej infrastruktury oraz kanałów przesyłowych transportujących ropę i gaz.

Wraz z rozwojem infrastruktury i w miarę zacieśniania się stosunków pomiędzy ChRL i Republiką Kazachstanu, powołano Specjalne Strefy Ekonomiczne, stymulujące produkcję i handel z Chinami. Przepisy prawne, w tym przyjazny reżim celny, powodują, iż Kazachstan zwraca uwagę wielu chińskich inwestorów⁵⁷.

⁵⁴ Ang. *Great West*.

⁵⁵ S. Peyrouse, *Chinese Economic Presence in Kazakhstan. China's Resolve and Central Asia's Apprehension*, „China Perspectives”, 2008, nr. 3, s. 34-35.

⁵⁶ M. Banaszkiewicz, *Stosunki kazachstańsko-chińskie: ważny element...*, *op.cit.*, s.198-200. Ponowne cytowanie.

⁵⁷ Ibidem.

Rysunek 1. Geograficzne usytuowanie Republiki Kazachstanu

Źródło: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> (dostęp 12.03.2020).

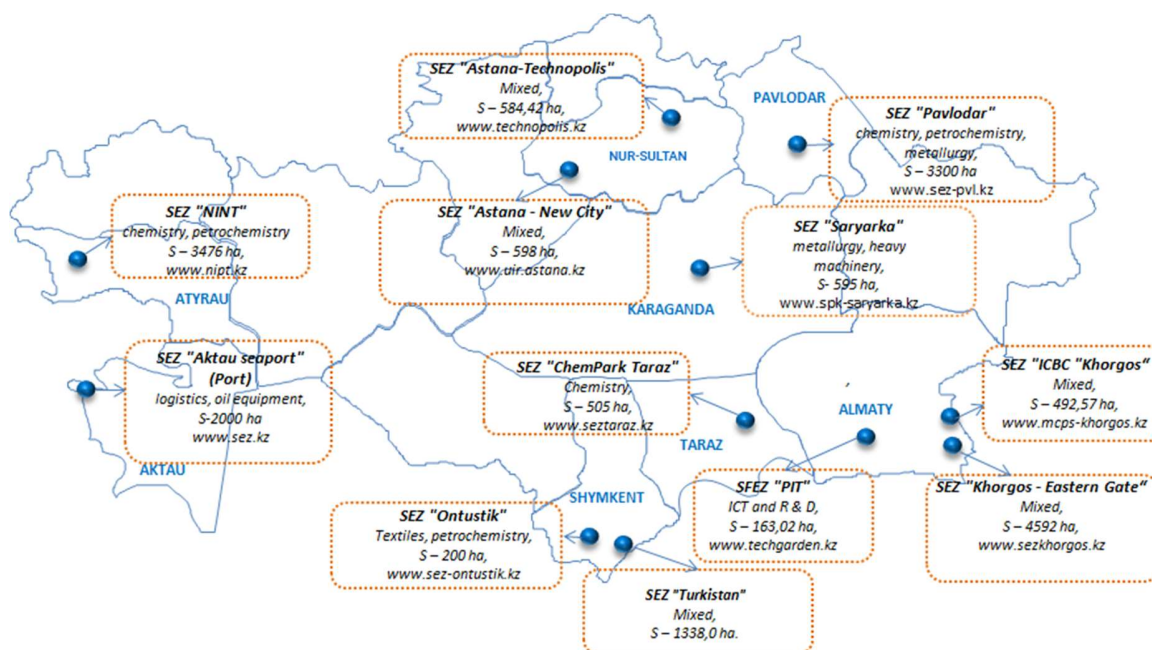
Rysunek 2 obrazuje dwanaście Specjalnych Stref Ekonomicznych funkcjonujących na terenie Republiki. Usytuowanie SSE jest strategiczne, bowiem każdy obszar jest zagospodarowany w taki sposób, aby umożliwiał udział w rozwoju poszczególnego obwodu administracyjnego. Należy zaznaczyć, że strefy odpowiadają głównie za przemysł: petrochemiczny, inżynieryjny, górniczy i metalurgiczny, infrastrukturalny, agrarny oraz za handel międzynarodowy. Liczne uregulowania prawne pozwalają międzynarodowym przedsiębiorcom rozpocząć działalność na terenie stref⁵⁸. Wśród przepisów prawnych sprzyjających rozwojowi obszarów znajdują się: Zasada Sprawiedliwości umożliwiająca równe szanse dostępu do prowadzenia przedsiębiorstwa oraz Zasada Przejrzystości, gwarantująca zapewnienie otwartych i publicznych procedur podczas prowadzenia działalności w danych strefach. O dynamice powstawania nowych obszarów, że specjalnymi uregulowaniami prawnymi, świadczy przede wszystkim powołanie SSE *Qyzyljar* w październiku 2019 roku. Prawnie istniejąca strefa nie jest jeszcze przedstawiana na oficjalnych mapach. SSE *Qyzyljar* znajduje się w granicach miasta Pietropawłowsk i ma w przyszłości wspomóc gospodarkę Republiki w produkcji żywności, wytwarzaniu zaawansowanych elementów inżynieryjnych, lecz przede wszystkim w rozwoju technologii związanych z elektroniką. Poszerzanie obszarów stref, które skupiają korporacje pracujące nad rozwojem szeroko pojętej technologii, ma swoje odbicie w coraz większych inwestycjach ChRL w Republice Kazachstanu. Wynika to przede wszystkim z funkcjonowania Szanghajskiej Organizacji Współpracy.

Założenie SOW było bezpośrednim determinantem zacieśnienia się relacji pomiędzy Chinami a Kazachstanem na początku XXI wieku. Powołanie Szanghajskiej Piątki w 1996 roku, do której należały państwa takie jak: Chiny, Rosja, Kazachstan, Kirgistan oraz Tadżykistan, miało na celu uregulowanie sporów granicznych, które narosły wraz z rokiem 1991 i rozpadem ZSRR.

⁵⁸ *Prawo Republiki Kazachstanu*, <http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1900000242> (dostęp: 16.03.2020).

Jednakże, założenie SOW miało na celu przede wszystkim wsparcie regionalizmu środkowoazjatyckiego, co objawiało się głównie kooperacją ekonomiczną. Warta uwagi jest idea dialogu, która umożliwiła uregulowanie sporów i przyświeca również dziś wszystkim państwom członkowskim⁵⁹.

Rysunek 2. Mapa obrazująca usytuowanie Specjalnych Stref Ekonomicznych Republiki Kazachstanu

Źródło: <https://invest.gov.kz/doing-business-here/fez-and/> (dostęp 15.03.2020).

Istnieje wiele motywów, dla których Pekin postanowił podjąć współpracę z Kazachstanem. Wymiana międzynarodowa odbywa się głównie na rynku surowców naturalnych, które stanowią priorytetowy interes dla Chin, ze względu na niewystarczające zasoby naturalne na terenie ChRL. Jednakże, wraz z wdrażaniem technologii, Kazachstan rozwinął się w znacznym stopniu i obecnie jego potencjał technologiczny jest wyraźnie dostrzegalny na arenie światowej. Motywy współpracy chińsko-kazachskiej podsumowuje także znane chińskie przysłowie: „Bliski sąsiad jest cenniejszy niż daleki krewny”⁶⁰. Obrazuje ono pozytywny sposób postrzegania przez Pekin sąsiadujących krajów.

2.2. Udział chińskiej nowoczesnej technologii w sektorze wydobywczym Kazachstanu

Powstanie w 2001 roku Szanghajskiej Organizacji Współpracy zbliżyło do siebie państwa regionu: Chiny, Rosję, Kazachstan, Kirgistan oraz Tadżykistan. Od tego momentu kraje nazywane są Szanghajską Piątką. Podpisanie w 1996 roku „Mowy o umocnieniu środków zaufania

⁵⁹ M. Sikora-Gaca, Szanghajska Organizacja Współpracy i jej wpływ na kształtowanie globalnego zarządzania, w: *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego zarządzania*, M. Rewizorski (red.), Warszawa, 2015, s. 196-200.

⁶⁰ 远亲不如近邻 (yuan qin bu ru jin lin).

w kwestiach wojskowych na obszarze pogranicza” (tzw. Układ Szanghajski) oraz rok później „Umowy o wzajemnej redukcji sił zbrojnych w rejonie granicy” pozwoliło na rozwój współpracy pomiędzy państwami członkowskimi. Wpływało także na umożliwienie Chinom ustalenia 4000 km granicy, idąc na duże ustępstwa wobec Kazachstanu, ponieważ Państwo Środka zgodziło się na odzyskanie zaledwie 22% spornych terenów. Ten zabieg polityczny był początkiem rzeczywistej współpracy gospodarczej pomiędzy dwoma krajami.

W kazachskim przemyśle wydobywczym przełomowym punktem był rok 1997, kiedy to wiodące chińskie korporacje energetyczne zaczęły na masową skalę nabywać aktywa w kazachskim przemyśle naftowym oraz gazowym, tym samym aktywnie uczestnicząc w rozwoju złóż węglowodorów. Druga fala przejmowania aktywów charakteryzowanego przemysłu wydobywczego miała miejsce po 2000 roku. Zakup aktywów był dużo intensywniejszy niż 3 lata wcześniej, gdyż ChRL zainteresowała się także przemysłem nuklearnym. Tym samym, Pekin rozpoczął aktywną politykę kredytową, finansując liczne projekty za pomocą pożyczek udzielanych Kazachstanowi. Kredyty były opracowywane przez chińskie przedsiębiorstwa, przez co stroną bardziej uprzywilejowaną było Państwo Środka. Nowo powstała Republika nie miała dużego pola manewru, ponieważ chcąc rozwijać się i pozyskiwać inwestorów, musiała przyjąć chińską ofertę, niezależnie od warunków jej spłaty w przyszłości. Współpraca będąca wynikiem licznych inwestycji, zaowocowała, jednakże wzrostem całkowitego obrotu towarami z 1,25 USD do 16 mln USD na początku tego tysiąclecia. w 2013 roku, po ogłoszeniu inicjatywy BRI, wyznaczono nowy trend w kierunku wzrostu obrotu towarowego, który wzrósł aż 35%, z 20 do 27 mln USD⁶¹. Ta wymiana handlowa świadczy o gwałtownym i niesłabnącym rozwoju. Stosunki pomiędzy dwoma państwami bezpośrednio spowodowały, że Kazachstan zyskał dostęp do nowoczesnych chińskich technologii, ale przede wszystkim zaczął wieść prym wśród krajów regionu. Ostatnie trzydzieści lat pokazało, że odpowiedni dobór partnerów handlowych może z młodego państwa uczynić poważną konkurencję wobec pozostałych państw Azji Środkowej, jak i na obszarze całego morza Kaspijskiego.

Projekt *North Caspian* pełni znaczącą rolę w rejonie krajów położonych niedaleko Morza Kaspijskiego. Dzięki zastosowaniu najnowszych technologii, które w dużej mierze opracowywane są na bieżąco w Państwie Środka, możliwe jest ciągłe zwiększanie wydobycia ropy naftowej ze złóż położonych w głębi akwenu wodnego. Morze Kaspijskie to nieprzeceniony areał, którego olbrzymie złoża mogą być dla Chin bezpośrednim gwarantem ciągłego rozwoju gospodarczego w najbliższym stuleciu. Cały projekt obejmuje cztery pola: Kaszagan, Kajran, Aktoty i Południowo-Zachodni Kaszagan. Obszar Kaszagan zaliczany jest do największych odkryć skupiska cennych węglowodorów na świecie w ostatnich 40 latach, gdyż jego zasobność w przybliżeniu wynosi: 9-13 mld baryłek (1-2 mld ton) wydobywalnej ropy. Uruchomienie wydobycia w październiku 2016 roku na morskim polu naftowym Kaszagan, bezpośrednio przyczyniło się do wzrostu ogólnego wydobycia o 10,5%, tym samym przyspieszając wzrost gospodarczy o 3,3%⁶². Kazachstan wyeksportował pierwszy milion ton na początku 2017 roku. Ogromne złoża znajdują się jednak na

⁶¹ V. Paramonov, A. Stokov, *The Chinese Presence in Kazakhstan's Oil and Gas Industry*, „Central Asia and the Caucasus”, 2015, vol. 16.

⁶² P. Le Corre, *Kazakhs Wary of Chinese Embrace as BRI Gathers Steam*, <https://www.belfercenter.org/publication/kazakhs-wary-chinese-embrace-bri-gathers-steam> (dostęp: 15.03.2020).

stosunkowo trudno dostępnym terenie, bowiem lekka ropa z Kaszagan zawiera wysoką zawartość kwaśnego gazu (H₂S) i dwutlenku węgla. Poza tym, niskie zasolenie, spowodowane: napływem świeżej wody z Wołgi, płytkimi wodami (3-4 metry głębokości) oraz temperaturami subarktycznymi, powoduje, że ten odcinek Morza Kaspijskiego marznąć przez ok. 5 miesięcy w roku, wymaga użycia innowacyjnej technologii, która przyspieszyłaby wydobywanie cennego surowca i pozwoliła dokończyć pozostałe etapy budowy⁶³. Polityka Chin, skupiając się na współpracy gospodarczej z Kazachstanem, zmniejsza swój udział w takich państwach europejskich, jak np. Włochy, Holandia czy Francja. Działania Państwa Środka są widoczne szczególnie podczas analizy działań biznesowych. Chiny skupują 25% produkcji kazachskiej ropy⁶⁴. Na podstawie oficjalnych danych, w Republice Kazachstanu funkcjonują 22 firmy energetyczne z udziałem korporacji chińskich, w tym około dziesięć z nich jest całkowicie kontrolowanych przez chińskich inwestorów. Wedle szacunków, udział chińskich firm w kazachskim przemyśle naftowym wynosi ok. 40%. *China National Petroleum Corporation* nabyła znaczące udziały, przez co jest właścicielem 60% *Aktobe Oil and Gas Corporation*, spółki zależnej od krajowej spółki energetycznej *KazMunayGaz* (KMG). Dwie firmy, ściśle ze sobą współpracując, zbudowały gazociąg Kazachstan-Chiny, który ostatecznie połączy się z siecią rurociągów Azja Środkowa-Chiny. ChRL i Republika Kazachstanu podpisały ponad dwadzieścia umów o łącznej wartości 30 mld USD. *China National Petroleum Corporation* nabyła 8,33% udziałów projektu morskiego Kaszagan⁶⁵.

Podobnie sprawa wygląda w przypadku kopalń minerałów na terenie Republiki Kazachstanu. w 2018 r. zmieniono w dużym stopniu kodeks prawny regulujący funkcjonowanie kopalń i dzierżawę gruntów, na których znajdują się obiekty wydobywcze. Poprzez zwiększający się udział zagranicznych spółek, wprowadzono zapisy prawne, których celem jest zwiększenie zaufania inwestorów do krajowego sektora wydobywczego. Nowe jurysdykcje mają na celu przyciągnięcie większego kapitału zagranicznego i zwiększenie liczby odkryć złóż komercyjnych. z tego powodu Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju Republiki Kazachstanu zrezygnowało z większości podatków obciążających potencjalnych inwestorów przybywających do Republiki. Przejrzysty system prawny jest dowodem na chęci ciągłego rozwijania pozostałych gałęzi przemysłu wydobywczego. Świadczy to także o tym, iż Kazachstan nie planuje uzależnić swojej gospodarki wyłącznie od ropy naftowej⁶⁶. Rząd Republiki Kazachstanu widząc wsparcie Chińskiej Republiki Ludowej w obrębie rozwijania złóż węglowodorów, zachęca Pekin do inwestycji także w wydobywanie cennych kruszców. Kazachstan nie dysponuje technologią, która pozwalałaby ergonomicznie prowadzić wydobycie rzadkich minerałów. Jedynym sensownym rozwiązaniem w tym wypadku wydaje się zachęcenie rządu prezydenta Xi do udostępnienia zaawansowanej chińskiej technologii, która zapewniłaby opłacalność inwestycji.

Udział chińskiej nowoczesnej technologii w sektorze wydobywczym Kazachstanu ma także odzwierciedlenie w realizacji projektu BRI. Państwo Środka podjęło działania, mające na celu zwiększenie udziału zielonej energii. Poprzez zastosowanie planów zmniejszenia emisji CO₂

⁶³ North Caspian Operating Company, <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about> (dostęp: 09.03.2020).

⁶⁴ P. Le Corre, *Kazakhstan must look beyond the Belt and Road*, <https://asia.nikkei.com/Opinion/Kazakhstan-must-look-beyond-the-Belt-and-Road2> (dostęp: 10.03.2020).

⁶⁵ K. S. Stegen, J. Kuszniir, *Outcomes and strategies in the „New Great Game”: China and the Caspian states emerge as winners*, „Journal of Eurasian Studies”, 2015, vol. 6.

⁶⁶ Raport OECD, *Reform of the Mining Sector in Kazakhstan: Investments, Sustainability, Competitiveness*, 2018.

i wykorzystania odnawialnych źródeł energii, udział energii odnawialnej w gospodarce Kazachstanu może znacznie wzrosnąć. Wedle najnowszych danych, 25 mld USD wyemitowanych obligacji chińskich na inwestycje infrastrukturalne, było ukierunkowane na zapobieganie zanieczyszczeniom, recykling zasobów oraz efektywność energetyczną. Kwota przeznaczona na realizację planu w ramach projektu Pasa i Szlaku stanowi szansę dla Kazachstanu na zwiększenie udziału energii odnawialnej w strukturze własnej gospodarki⁶⁷.

Dowód ogromnego wpływu chińskiej nowoczesnej technologii na sektor wydobywczy w Kazachstanie został ujawniony pod koniec 2019 roku. Lista 55 chińskich inwestycji dowiodła ogromnemu zaangażowaniu chińskiej myśli technologicznej m.in. w przemysł wydobywczy, przetwarzania rud, produkcji maszyn oraz wytwarzania energii. Autorzy raportu powołują się na inicjatywę powstania innowacyjnych projektów energetycznych dotyczących farm wiatrowych i słonecznych⁶⁸.

2.3. Wpływ technologii na komputeryzację i informatyzację Kazachstanu

Odwołując się do oficjalnego Słownika Języka Polskiego PWN, komputeryzacja to termin oznaczający wprowadzenie komputerów i komputerowych metod przetwarzania informacji w gospodarce, technice itp.⁶⁹ Procesem następującym po zjawisku komputeryzacji, jest informatyzacja, która wykorzystuje nowoczesne metody przetwarzania informacji.⁷⁰ Oba zjawiska przybrały na sile na początku XXI wieku, podczas gdy zaczęto digitalizować elementy administracji publicznej oraz rządowej. Zwiększający się udział Internetu w gospodarce na zawsze odmienił nie tylko świat mediów, ale przede wszystkim gałęzie przemysłu. Efekt ten widoczny jest głównie w ergonomii wydobywania złóż, eksploatacji maszyn oraz przesyłu surowców, w tym ropy naftowej, na świecie. Na proces komputeryzacji i informatyzacji ma wpływ przede wszystkim udział międzynarodowych korporacji w rozwoju ośrodków badawczych, które zajmują się zaawansowanymi procesami technologicznymi, wprowadzającymi innowacyjne metody we wszystkie dziedziny życia.

O początkach Internetu w Kazachstanie mówi się w kontekście utworzenia pierwszej domeny kazachskiej (.kz) 19 września 1994 roku. Na początku dostęp do sieci był znacznie ograniczony, a pojawiające się strony były wyłącznie w języku rosyjskim. Język kazachski został bowiem pominięty w początkowym etapie tworzenia przestrzeni wirtualnej. Zaowocowało to niskim udziałem języka kazachskiego w przestrzeni internetowej, co jest widoczne do dzisiaj. Na większości stron internetowych ojczysty język jest drugim lub trzecim językiem, obok rosyjskiego i angielskiego. W latach 90 i w pierwszej dekadzie nowego tysiąclecia rozwój Internetu w Kazachstanie przebiegał bardzo wolno. Jako główną przeszkodę w rozprzestrzenianiu się wirtualnego świata uznano stare okablowanie, które uniemożliwiało podłączenie sieci w głąb Republiki. Poradzieckie łącza nie nadawały się do ponownego użytku i eksploatacji. Brak kapitału na rozwój infrastruktury i podzespołów do wykonywania sieci przesyłowych spowodował, że kraj ten nie nadążał za

⁶⁷ M. Alzghool, *China's „Belt and Road” Initiative and its impact on the global economy*, https://www.researchgate.net/publication/334761289_China's_Belt_and_Road_Initiative_and_its_impact_on_the_global_economy (dostęp: 14.03.2020).

⁶⁸ E. Simonov, *Half of China's investments in Kazakhstan is in oil and gas*, <https://www.thethirdpole.net/en/2019/11/07/half-of-chinas-investment-in-kazakhstan-is-in-oil-and-gas> (dostęp: 10.03.2020).

⁶⁹ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/komputeryzacja.html> (dostęp: 13.03.2020).

⁷⁰ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/informatyzacja.html> (dostęp: 13.03.2020).

rozwojem międzynarodowego Internetu. Oficjalnie podaje się, że proces pełnej komputeryzacji zakończył się w Kazachstanie dopiero w 2009 roku⁷¹. Rozwój Internetu, choć początkowo bardzo powolny, znacznie przybrał na sile w drugiej dekadzie XXI wieku. Na dynamizację miało wpływ kilka czynników, między innymi zwiększający się udział telefonów mobilnych.

Rysunek 3. Schemat przedstawiający statystyki odnośnie przestrzeni wirtualnej w Kazachstanie

Źródła: <https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2018-kazakhstan-january-2018>, <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>, <https://www.internetworldstats.com/>, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, <http://mideastmedia.org/>, <http://government.kz/en> (dostęp: 23.03.2020).

Na podstawie powyższego schematu, który obrazuje aktualną sytuację Republiki Kazachstanu po okresie komputeryzacji i podczas postępującej informatyzacji, można odczytać, że 77% Kazachów korzysta z Internetu. Procent osób obsługujących sieć jest większy niż średnia dla krajów Azji (50,3%)⁷². Oznacza to, że w Kazachstanie dostęp do stron internetowych jest powszechniejszy niż w wielu pozostałych państwach kontynentu. Należy zwrócić także uwagę na procent urbanizacji, który na początku 2018 roku wynosił 53%, co nieznacznie odbiega od średniej azjatyckiej (50%)⁷³. Kazachstan zalicza się do krajów o stosunkowo wysokim dostępie do Internetu. Obywatele mają aktualnie dużo bardziej ułatwiony dostęp do globalnej sieci, w porównaniu do większości krajów z kontynentu. Łatwiejszy dostęp do Internetu sprzyja zakładaniu komunikatorów internetowych, pozwalających na darmowe kontaktowanie się z innymi osobami z dowolnego miejsca na świecie. Media społecznościowe są obsługiwane w dużej mierze przez smartfony. Najnowsze statystyki dobitnie pokazują, że chińskie telefony cieszą się coraz większą popularnością

⁷¹ M. Gierula, *Środki masowego komunikowania się w internetowej przestrzeni Kazachstanu w: Systemy medialne w dobie cyfryzacji: kierunki i skala przemian*, Z. Oniszek (red.), Katowice 2015, s. 85-90.

⁷² Internet Usages in Asia, <https://www.internetworldstats.com/stats3.html> (dostęp: 23.03.2020).

⁷³ United Nations, *2018 Revision of World Urbanization Prospects*, <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (dostęp: 20.30.2020).

w Republice⁷⁴. Wśród chińskich przedsiębiorstw najczęściej wybieranych w Kazachstanie można odnaleźć: *Xiaomi*, *Huawei*, *Oppo*, *Lenovo* oraz *Meizu*. Pomimo, że żadna z wymienionych firm nie posiada większościowego udziału na kazachskim rynku, tendencja wybierania chińskich smartfonów jest ciągle wzrostowa, co dowodzi tezie, że Państwo Środka posiadając wciąż rosnący udział w informatyzacji Kazachstanu, może w przyszłości poważnie zagrozić amerykańskiemu (*Apple*) i koreańskiemu (*Samsung*) konkurentom.

Zjawiskiem wartym uwagi jest także procentowy udział połączeń sieciowych przypadających na jednego użytkownika. Wynosi on 144%, co oznacza, iż jedna osoba ma nie tylko dostęp do Internetu w domowym zaciszu, ale także podczas pracy. Wyciągając średnią, ponad połowa Kazachów ma wgląd do sieci na podstawie więcej niż jednego źródła. Oznacza to, że obywatele Kazachstanu wykonują w coraz większej mierze prace korporacyjne, posiadając własny sprzęt i dzieląc więcej niż jedno łącze sieciowe. Prace zarobkowe w Kazachstanie obejmują w dużej mierze czynności wykorzystujące technologie.

Drugi schemat nawiązuje do procesu digitalizacji życia obywateli Kazachstanu. Wzrostowi ulega przede wszystkim liczba użytkowników sieci. Dzieje się tak dlatego, że kraj ciągle się rozwija i stale poszerza możliwość przyłączenia się do Internetu. Infrastruktura telekomunikacyjna dociera głównie do obszarów wcześniej niedostępnych dla starego radzieckiego okablowania. 7% rocznego przyrostu wśród użytkowników sieci, w przeliczeniu na obywateli Republiki Kazachstanu, daje 971 000 nowych internautów co roku. Jednakże, znaczący przyrost następuje głównie wśród użytkowników mediów społecznościowych, tych bowiem przybywa rocznie ok. 3 mln. Jest to zgodne z światowym trendem i udowadnia, że media społecznościowe są jedną z najszybciej rozwijających się form internetowej przestrzeni komunikacyjnej. Postęp jest widoczny także wśród użytkowników socjalnych mediów korzystających z telefonów komórkowych. Odpowiada za to przede wszystkim wzrastający popyt na smartfony, skutecznie zaspokajany przez firmy amerykańskie, koreańskie oraz chińskie.

Jednak, rozwój technologii telekomunikacyjnej nie ma odbicia wyłącznie w udziale Internetu w życiu codziennym obywateli Republiki Kazachstanu. Proces informatyzacji, będącej pokłosiem komputeryzacji, znacznie przybrał na sile także pod wpływem działań chińskiego rządu, który lokując kapitał w miastach Kazachstanu, pozwolił na ich rozwój. Jednym z przykładów jest współpraca pomiędzy ośrodkami badawczymi i uczelniami wyższymi. Państwo Środka umożliwia obojmy postępy technologiczny i wdrażanie innowacyjnych metod, wpływając tym samym na informatyzację w sąsiednim kraju. Wspólne plany naukowe dowodzą nie tylko zaufaniu, jakim darzą się oba kraje, podejmując współpracę w tak ważnej gałęzi technologicznej z punktu widzenia współczesnej gospodarki, ale przede wszystkim dostrzeżeniu potencjału jaki znajduje się pośród wykształconych obywateli Kazachstanu. O kluczowej roli Kazachstanu w kultywacji chińskich założeń technologicznych świadczy przede wszystkim ulokowanie placówki badawczej „Centrum Rozwoju 5G” na Uniwersytecie Nazarabajewa w 2015 roku⁷⁵.

⁷⁴ Statcounter GlobalStats, *Mobile Vendor Market Share Kazakhstan*, <https://gs.statcounter.com/vendor-market-share/mobile/kazakhstan> (dostęp: 20.03.2020).

⁷⁵ COMMS UPDATE, *China mobile backs 5G development centre in Kazakhstan; Huawei launches NFV facility*, <https://www.commsupdate.com/articles/2015/01/21/china-mobile-backs-5g-development-centre-in-kazakhstan-huawei-launches-nfv-facility/> (dostęp: 17.03.2020).

Rysunek 4. Schemat przedstawiający wzrost użytkowników sieci w Kazachstanie

Źródła: <https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2018-kazakhstan-january-2018>, <https://www.statista.com/topics/779/mobile-internet/>, <http://mideastmedia.org/>, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, <https://www.internet-tlivestats.com/>, <https://www.internetworldstats.com/>, <https://ec.europa.eu/eurostat> (dostęp: 23.03.2020).

Realizacja projektu odbyła się przy ścisłej współpracy z *China Mobile*. Centrum badawcze miało poszukiwać innowacyjnych sposobów na osiągnięcie zakładanych prędkości sieci 5G aż do 800 Gb/s i tysiąc krotnego zwiększenia ogólnej przepustowości. Aby zrealizować cele zawarte w projekcie chińskim, wymagane było opracowanie nowych technologii poprawiających zapas widmowy oraz skonstruowanie innowacyjnych komponentów w celu zwiększania potencjalnej liczby użytkowników, ograniczając tym samym pobieranie energii wymaganej do przesyłu danych. Uniwersytet Nazarabajewa wraz z *China Mobile Research Institute* w Pekinie przez lata owocnej współpracy zweryfikowali wnioski z artykułów odnośnie algorytmów hybrydowego formowania wiązki dla systemów *MIMO*, co jest dużym osiągnięciem współpracy międzynarodowej i dowodzi tezie, iż chińska nowoczesna technologia wpływa znacząco na rozwój państw.

Obecnie, znaczące są inwestycje chińskiego giganta *Huawei*, który dodał do swojej oficjalnej sieci obiektów naukowych Narodowy Uniwersytet Kazachstanu - *Al.-Farabi (KazNU)*⁷⁶. Korporacja *Huawei* zaprosi do swojej siedziby najlepszych uczniów na staż w odpowiednim dziale. Oprócz tego, kazachska uczelnia tworzy programy finansowane przez technologiczną markę, z zakresu technologii inżynierskich oraz matematycznych.

Podczas wymiany studenckiej młodzi obywatele Kazachstanu mają szansę zapoznać się z funkcjonowaniem i wdrażaniem nowoczesnej technologii telekomunikacyjnej i rozwiązań informatycznych dla firm. Za współpracę odpowiada Kazachsko-Chińskie Centrum Nauki i Edukacji,

⁷⁶ A. Yergaliyeva, *Huawei to prepare KazNU ICT professionals*, <https://astanatimes.com/2019/04/huawei-to-prepare-kaznu-ict-professionals/> (dostęp: 19.03.2020).

które zostało powołane w 2010 roku i do tamtego momentu umożliwia intensywną naukę chińskiego oraz wymiany naukowe⁷⁷.

W Kazachstanie istnieje ciągle duża rozbieżność pomiędzy starymi a nowymi *mass mediami*. Do starych mediów zaliczymy telewizję, gazety oraz radio. Rolę nowych mediów sprawuje przede wszystkim Internet wraz z mediami społecznościowymi. Odejście od tradycyjnych metod pozyskiwania informacji jest stałym trendem, który obowiązuje na całym świecie i jest bezpośrednim skutkiem rozwoju i rozpowszechniania Internetu oraz telefonów i pozostałych urządzeń mobilnych. Na podstawie badań przeprowadzonych w 2011 roku przez fundusz publiczny *Strategiya*, zadawano respondentom pytanie: „Z jakich źródeł korzystasz, chcąc uzyskać informacje odnośnie polityki, życia kulturalnego bądź gospodarki?”. Wówczas, aż 64% osób odpowiedziało, że wybiera telewizję⁷⁸. Obecnie część osób rezygnuje z telewizji na rzecz mediów społecznościowych, co zostało przedstawione na dwóch powyższych schematach.

Chińska Republika Ludowa sprawowała ważną rolę w procesie komputeryzacji Republiki Kazachstanu poprzez wprowadzenie wielomilionowych inwestycji na obszar opisywanego kraju na początku XXI wieku. Również współcześnie, chińska nowoczesna technologia odgrywa kluczową rolę w procesie informatyzacji Kazachstanu, co widoczne jest nie tylko poprzez realizację projektu BRI i towarzyszących mu inwestycji, ale przede wszystkim w udziale sprzedawanych smartfonów i pozostałych urządzeń mobilnych na kazachskim rynku. Proces ten przebiega postępowo i dąży do zdominowania rynku, do czego zmierzają zarówno współpraca podejmowania z korporacją *Huawei*, jak i opracowywanie sieci 5G w międzynarodowych ośrodkach naukowych.

2.4. Rozwój ośrodków miejskich na przykładzie miasta Nur-Sułtan

Nur-Sułtan to nowa nazwa Astany, stolicy Republiki Kazachstanu. Aby zrozumieć nietuzinkowy sposób rozwoju kazachstańskiego miasta stołecznego, należy przede wszystkim zapoznać się ze wszystkimi nazwami, które określały ten obszar miejski.

Na obszarze dzisiejszej stolicy, w 1830 roku, powstała mała twierdza, będąca elementem umocnień Imperium Rosyjskiego. Fort znajdował się na skrzyżowaniu dróg do Taszkientu i Bu-chary. Ze względu na korzystną lokalizację, osada zaczęła powiększać się wokół zabudowań rosyjskich. Okolice wokół fortu były magazynem towarów europejskich przeznaczonych na azjatyckie rynki. Dzięki szybkiemu rozwojowi osady, uzyskała ona prawa miejskie i nadano jej nazwę Akmolińsk. Ważnym okresem w historii miasta stał się okres II Wojny Światowej, gdyż wówczas ewakuowano na obszar Akmolińska tereny przemysłowe z całej okolicy. Dodatkowo, kierowano tam przesiedleńców z Ukrainy (w tym Polaków) oraz Niemiec. Obywatele obcych krajów zaczęli tworzyć wielkoobszarowe gospodarstwa rolne, w celu przetrwania na wymagającym terenie stepowym. Po okresie wojennym, nazwę miasta przemianowano na Celinograd i rozpoczęto na jego terenie szereg nowoczesnych radzieckich inwestycji. Za budowę odpowiedzialni byli najlepsi moskiewscy architekci. Wraz z rozwojem infrastruktury, przybywało mieszkańców. Jednakże, w końcowych latach funkcjonowania ZSRR, miasto uległo ogromnej stagnacji spowodowanej brakiem

⁷⁷ Kazakh-Chinese Center of Science and Education, <http://kazatu.kz/en/about-the-university/international-cooperation-and-multilingual-education-development-center/kazakh-chinese-center-of-science-and-education> (dostęp: 20.03.2020).

⁷⁸ Badanie przeprowadzono przez fundusz publiczny „*Strategiya*” (grudzień 2010-2011).

nowych inwestycji i miejsc pracy, która oddziaływała zarówno na życie społeczne, jak i sytuację ekonomiczną mieszkańców. Od 1992 roku miasto nosiło nazwę Akmoła, którą zmieniono ponownie w 1998 roku, nadając nazwę „Astana”⁷⁹. Wyraz „Astana” ma ogromne znaczenie symboliczne. Oznacza on bowiem w języku kazachskim słowo „stolica”. Niewielki szczegół, w rzeczywistości postradzieckiej odgrywał ważną rolę, przede wszystkim ze względu budowania świadomości etnicznej. Od samego początku powstania osady miejskiej, przeważającą ludnością na tym obszarze byli Rosjanie. Nowa nazwa miała uwydatnić rolę języka kazachskiego i zminimalizować popularność języka rosyjskiego w kraju. Ostatnia modyfikacja nazwy stolicy nastąpiła wraz z rokiem 2019 i odejściem od władzy Nazarbajewa. Wówczas, na cześć prezydenta kraju, stolicę nazwano jego imieniem. Od tego momentu, stolicę Republiki Kazachstanu określa się mianem Nur-Sułtan.

Mapa (Rysunek 5) przedstawia ulokowanie dwóch największych miast na mapie Kazachstanu. Ałmaty to była stolica Republiki. Miasto powstało w podobny sposób jak Nur-Sułtan, także było osadą założoną przez Rosjan, po czym podupadło po rozpadzie ZSRR z powodów ekonomicznych. O przeniesieniu stolicy zdecydował prezydent na mocy ustawy z 1994 roku. Na zmianę miasta stołecznego wpływały zasadniczo dwie kwestie. Po pierwsze, obszar, na którym znajduje się miasto Ałmaty jest silnie aktywny sejsmicznie, co uniemożliwiało dalszy rozwój infrastruktury miasta. Każda inwestycja wiązałaby się ze zbyt dużym ryzykiem. Po drugie, prowincję, w której znajduje się aktualna stolica zamieszkiwało w latach 90 XX wieku aż 46,3% Rosjan, przy 21,7% udziale ludu kazachskiego. Przeniesienie stolicy było więc strategiczną decyzją, mającą na celu uregulowanie problemów etnicznych w kraju⁸⁰. Kolejnym krokiem była odnowa Astany, ogłoszono zatem konkurs na zagospodarowanie stolicy. Pomimo pracy wielu architektów nad rozbudową miasta, największą popularnością wśród ludu cieszyły się budowle zaprojektowane przez samego Nursułtana Nazarbajewa, który zaprojektował m.in. wieżę Bajterek, budowlę widoczną na każdym wizerunku stolicy.

Początkowa wizja Astany jako niewielkiego przemysłowego miasta z radzieckimi rozwiązaniami architektonicznymi nie brzmiała zachęcająco dla potencjalnych mieszkańców. Jednakże, po wprowadzeniu innowacyjnych projektów budowlanych i dzięki szybkiemu rozwojowi, populacja miasta potroiła się w obrębie dziesięciu lat od momentu przeniesienia⁸¹. Futurystyczna wizja nowoczesnego miasta na zagospodarowanym stepie zaczęła przyciągać ludzi z całego świata, którzy oczekiwali możliwości rozwoju i co za tym idzie, wysokich zarobków. Narracja modernistyczna miała znaczenie także dla gospodarki kraju, a sama stolica będąca przede wszystkim „wizytówką” Kazachstanu, miała przyciągać zagranicznych inwestorów, którzy dostrzegając innowacyjność kraju, zapominali o byłej radzieckiej rzeczywistości związanej z kryzysem i stagnacją.

⁷⁹ M. Gawęcki, *New Urbanization of the Steppe. Astana: a capital called the Capital*, „Studia Historiae Oeconomicae”, 2013, vol. 31.

⁸⁰ N. Mkrtchyan, *Astana: a New Post-Soviet Text*, „International Journal of Humanities and Social Science”, 2013, vol. 3, no. 21.

⁸¹ M. Laszczkowski, *Building the future. Construction, temporality, and politics in Astana*, „Focaal – Journal of Global and Historical Anthropology”, 2011, nr 60.

Rysunek 5. Ulokowanie miast Nur-Sułtan oraz Ałmaty na mapie Kazachstanu

Źródło: <https://www.britannica.com/place/Kazakhstan> (dostęp 20.03.2020).

Udział nowoczesnej chińskiej technologii na obszarze Nur-Sułtanu widoczny jest głównie w poprawie mobilności na terenie miasta. Stolica nie posiada metra, co było dużym utrudnieniem dla mieszkańców oraz niejako burzyło obraz nowoczesnego miasta. Realizacji inwestycji podjęło się chińskie konsorcjum *China Railway International Group Limited* i *Beijing State-Owned Assets Management Co., Ltd.* Przedsiębiorstwo zrzeszające największe firmy chińskie z dziedziny infrastruktury, odpowiada za wybudowanie 2/3 dróg na obszarze ChRL.⁸² Nowoczesna technologia stojąca za kolejami *LRT* jest nie tylko innowacyjna, lecz przede wszystkim niskobudżetowa. Koszt budowy lekkich kolei to 10% szacowanych kosztów budowy linii metra. Pomimo, że inicjatywa lekkich kolei tranzytowych nie jest wynalazkiem chińskim, korporacje z Państwa Środka wprowadzają znaczące innowacje, które sprawdziły się w największych azjatyckich miastach i teraz są powielane w państwach partnerskich. Unowocześnienia dotyczą przede wszystkim szybkości przejazdu, automatycznej zmiany sygnalizacji świetlnej i dążą do uruchomienia inteligentnie sterowanego pociągu, który nie będzie wymagał obecności motorniczego. *Light Rail of Astana* to kompleksowy projekt lekkiej kolei przedstawiony w 2015 roku, którego budowa rozpoczęła się w 2017 roku, a obszar jej funkcjonowania jest ciągle rozszerzany w pozostałych dzielnicach miasta Nur-Sułtan.

Zupełnie nowym przedsięwzięciem na terenie Nur-Sułtanu jest powstanie *Astana International Financial Centre* (AIFC). Giełda, wzorowana na Międzynarodowym Centrum Finansowym w Dubaju, ma być bramą dla inwestycji zagranicznych na obszarze Azji Środkowej, Kaukazu, Europy Azjatyckiej Unii Gospodarczej, Bliskiego Wschodu, Zachodnich Chin, Mongolii i Europy. Za cele

⁸²Kazhastanskaja Prawda (*Казахстанская правда*), <https://www.kazpravda.kz/en/news/economics/chinese-companies-to-help-build-lrt-in-astana> (dostęp: 22.03.2020).

AIFC podaje się Sułtan przede wszystkim przyciągnięcie inwestycji do gospodarki Republiki Kazachstanu, dzięki stworzeniu atrakcyjnego środowiska dla inwestycji w dziedzinie usług finansowych⁸³. Całe przedsięwzięcie wymaga dostępu do najnowocześniejszych technologii z dziedziny informatyki. z tego względu już na samym początku powstania koncepcji AIFC zaczęto współpracować z ChRL. Swoje poparcie Chinę wykazały natychmiastowo, Szanghajska Giełda Papierów Wartościowych oraz państwowy Fundusz Jedwabnego Szlaku w niedługim czasie stały się udziałowcami *AIFC Astana International Exchange* (AIX). Będąc 25 procentowym udziałowcem, Szanghajska Giełda Papierów Wartościowych wnosi tym samym nie tylko personel, ale przede wszystkim zasoby i rozwiązania technologiczne, które umożliwią sprawne funkcjonowanie całego przedsięwzięcia⁸⁴.

Warta uwagi jest również organizacja o nazwie *Astana Hub*. Wedle oficjalnych informacji, jest to centrum wspierające liczne start-upy. Oficjalny manifest *Astana Hub* głosi, iż łączy ze sobą inwestorów, aniołów biznesu, firmy informatyczne, przedstawicieli sektora korporacyjnego i państwowego. Projekt zakłada wspieranie każdego, kto chce uczynić technologię bardziej przystępną i spopularyzować ją na większym obszarze, szczególnie w Eurazji. Organizacja mieści się w budynku po EXPO 2017 i jest kluczowym elementem rządowego planu Cyfrowy Kazachstan, który zakłada wzrost znaczenia innowacji w technologii kazachstańskiej. Ponadto, inicjatywa determinuje wykorzystywanie technologii w celu rozwiązywania szerokiego spektrum problemów społeczeństwa⁸⁵.

Ogromne znaczenie chińskiej nowoczesnej technologii w rozwoju parku technologicznego Astana Hub jest niepodważalne. Potwierdziły to słowa aktualnego prezydenta Republiki Kazachstanu podczas wizyty w Państwie Środka pod koniec 2019 roku. Tokajew uznał Chinę za kraj, który w ostatnich latach osiągnął status światowego lidera w dziedzinie rozwoju i wdrażania najnowszych technologii. Ponadto, podkreślił on znaczenie współpracy ChRL z Republiką Kazachstanu w dziedzinie IT. Chinę, będące drugim na świecie krajem pod względem inwestycji w sztuczną inteligencję, inwestują duży kapitał w parku technologicznym *Astana Hub*⁸⁶. Nowoczesny obiekt funkcjonuje z powodzeniem od 2018 roku. Od tego czasu zdołał udzielić pomocy aż 690 inicjatywom start-upowym. z tego powodu, *Astana Hub* bywa nazywana „Doliną Krzemową Azji Centralnej” i ma znaczący wpływ na rozwój miasta Nur-Sułtan przy udziale chińskiej nowoczesnej technologii.

Rozwój stolicy od momentu przemianowania miasta na Nur-Sułtan znacznie przyspieszył. Liczne inicjatywy, które są ciągle wdrażane w mieście stołecznym Republiki Kazachstanu, zwróciły uwagę całego świata na futurystyczne miasto leżące na stepie. Pomimo niesprzyjającego klimatu kontynentalnego, Nur-Sułtan cieszy się ogromną popularnością ze względu na swój nietuzinkowy wygląd oraz możliwości rozwoju zawodowego, którymi przyciąga młodych przedsiębiorców. Do rozwoju miasta w dużej mierze przyczyniła się współpraca z Chińską Republiką Ludową, która na przestrzeni lat przyniosła wiele zysku Kazachstanowi.

⁸³ Oficjalna witryna Astana International Financial Centre, <https://aifc.kz/faq/> (dostęp: 28.03.2020).

⁸⁴ Agencja Prasowa Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-kazakhstan-aifc/seeking-belt-buckle-role-kazakhstan-launches-china-backed-financial-hub-idUSKBN1JV1CG> (dostęp 28.03.2020).

⁸⁵ *Manifest Astana Hub*, <https://astanahub.com/manifesto> (dostęp: 30.03.2020).

⁸⁶ A. Batyrov, *Kazakhstan Turns to China for IT Development*, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstan-turns-to-china-for-it-development-2019-9-12-6/> (dostęp 30.03.2020).

Zgodnie z założeniami realizmu klasycznego, każde państwo, posługując się dostępnymi narzędziami, m.in. gospodarką, dąży do osiągnięcia wzrostu gospodarczego. Chiny, finansując inwestycje kazachskie i zdobywając udziały w spółkach, wykupują coraz większą ilość surowców wydobywanych w Kazachstanie. Świetnym przykładem jest ropociąg z Atyrau do Alaszankou w Regionie Autonomicznym Sinciang-Ujgur. Wyłączność do zakupu surowca posiada chińska spółka *China Oil*, co oznacza, że Pekin skupuje znaczną część surowców pozyskiwanych z bogatych złóż w Azji Centralnej. Próbując osiągnąć światową hegemonię, ChRL zależy na dostępie do jak największej ilości surowców, których zużycie napędza chińską gospodarkę.

Polityka Republiki Kazachstanu posługuje się gospodarką jako narzędziem, które ma doprowadzić do maksymalizacji potęgi w regionie. Wykorzystanie przede wszystkim potencjału płynącego dogodnym usytuowaniem geograficznym i geologicznym, pomaga przyciągać zagraniczne inwestycje. Zakładanie SSE, które mają na celu równomierne umiejscowienie ośrodków przemysłu, stymulując głównie słabiej rozwinięte południowe rejony państwa, ma zapewnić równomierny i bardziej dynamiczny rozwój. Współczesny świat opiera się w dużej mierze na wykorzystaniu technologii do celów związanych z rozwojem innowacji w przemyśle. Powołanie organizacji takich jak *Astana Hub* bądź AIFC ustanawia zapewnienie dobrobytu państwa jako cel sam w sobie i jest odzwierciedleniem kardynalnych też sformułowanych przez Hansa Morgenthau w dziele *"Polityka między narodami"*. Również współpraca i transfer technologii pomiędzy ośrodkami badawczymi w Pekinie i Nur-Sułtanie, ma zapewnić Kazachstanowi rozwój innowacji technologicznych.

Oba kraje wykorzystały również uczestnictwo SOW jako środek mający na celu umocnienie pozycji międzynarodowej i stymulowanie wzrostu gospodarczego za pośrednictwem inwestycji pomiędzy poszczególnymi członkami organizacji.

Podsumowanie

Zarówno ChRL, jak i Republika Kazachstanu realizują założenia realizmu klasycznego, używając kooperacji międzynarodowej i rozwoju technologicznego do wzrostu znaczenia na arenie światowej. Pomimo tego, że oba kraje są zupełnie inne, prowadzą kooperację, która ma zapewnić korzyści zarówno ekonomiczne, jak i polityczne.

Kwestię nowoczesnych technologii i jej wpływu na państwa można rozpatrywać dwójako. Chiny są jednym z największych eksporterów innowacji technicznych na świecie. Technologia stanowi dla Pekinu narzędzie do rozwijania własnej gospodarki, ale również pozwala uzyskać nowe tereny wpływów, podejmując współpracę międzynarodową ze słabiej rozwiniętymi państwami. Jednym z nich jest Kazachstan, który, przy pomocy importowanych urządzeń oraz rozwiązań technologicznych dąży do tego, aby do 2050 roku znaleźć się w gronie trzydziestu najlepiej rozwiniętych krajów na świecie. W tym celu wprowadza liczne innowacje, które obejmują wszystkie gałęzie gospodarki, ze szczególnym uwzględnieniem sektora wydobywczego i energetycznego. Pozyskiwanie maszyn oraz technik wydobywania surowców z trudno dostępnych złóż, ma znaczenie szczególnie w ramach projektu *North Caspian* i wydobywania surowców z pola Kaszagan, które wymaga użycia najnowszych osiągnięć z dziedziny energetyki, aby pozyskiwać ropę naftową na masową skalę. Pomimo że zlokalizowanie pola Kaszagan jest jednym z największych odkryć złóż ropy naftowej na świecie w ostatnich czterdziestu latach, bez zastosowania odpowiednich innowacji, wydobywanie nie jest ergonomiczne.

Nur-Sułtan wprowadza strategię rozwoju dróg i kolei, ale przede wszystkim stanowić furtkę dla przyszłych inwestycji realizowanych w oparciu o plan BRI. Jedną z inwestycji jest zakup lekkich kolei tranzytowych, które mają ułatwić komunikację w stolicy Kazachstanu. Unowocześnienie systemów wprowadzających nowoczesną technologię do miast Republiki widoczne jest również na przykładzie inicjatywy *Astana Hub*, organizacji skupiającej start-upy, które wykorzystują najnowsze innowacje i próbują przekuć je na bezpośredni zysk finansowy.

Nowoczesna technologia stanowi szansę na wielowymiarowy rozwój Kazachstanu. Rosnący dostęp do innowacyjnych urządzeń, np. smartfonów, z pewnością umożliwi obywatelom nie tylko dostęp do materiałów naukowych i rozwój, ale do międzynarodowego Internetu, a tym samym do prac zagranicznych naukowców, którzy krytycznie oceniają obecną scenę polityczną Republiki. Zagrożeniem jest natomiast kontrola Internetu i inwigilacja obywateli to jedna z największych przeszkód, która stoi na drodze demokratyzacji Republiki Kazachstanu. Według zamieszczonych danych, 77% Kazachów ma dostęp do Internetu. Liczba ta zdecydowanie wyróżnia się na tle innych państw azjatyckich. Wraz z rosnącym udziałem chińskich telefonów na rynku kazachskim, ograniczona zostanie wymiana technologii z USA, co spowoduje znaczące ograniczenie relacji międzynarodowych. Transfer technologii zostanie w znacznym stopniu zahamowany, ponieważ konkurencyjne firmy takie jak *Huawei*, bądź *Xiaomi* oferują znacznie niższe ceny.

Dążenie do potęgi wyróżnia każdą politykę międzynarodową, bez względu na to, jakie są jej cele. Państwo wykorzystuje instrumenty takie jak gospodarkę, w celu osiągnięcia zamierzonych rezultatów. Idealnym odzwierciedleniem tej myśli jest polityka ChRL wobec państw regionu, która posługując się silną gospodarką i kapitałem dąży do osiągnięcia hegemonii międzynarodowej.

Bibliografia

Dokumenty i raporty:

1. OECD, *Reform of the Mining Sector in Kazakhstan: Investments, Sustainability, Competitiveness*, 2018.

Monografie:

2. Banaszkiewicz M., *Stosunki kazachstańsko-chińskie: ważny element regionalnej układanki?*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, J. Wardęga (red.), Kraków 2014.
3. Czaputowicz J., *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, w: *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, E. Halizak, J. Czaputowicz (red.), Warszawa 2014.
4. Czaputowicz, J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa, 2007.
5. Dosi G., *Technical Change and Industrial Transformation*, Londyn 1984.
6. Geldenhuys D., *Contested States in World Politics*, Basingstoke 2009.

7. Gierula M., *Środki masowego komunikowania się w internetowej przestrzeni Kazachstanu w: Systemy medialne w dobie cyfryzacji: kierunki i skala przemian*, Z. Oniszek (red.), Katowice 2015.
8. Hong S., *Impact of Information Technology Revolution on Revolution in Military Affairs in the ROK Armed Forces*, w: *Bytes and bullets: information technology revolution and national security on the Korean Peninsula*, A.Y. Mansourov (red.), Honolulu 2005.
9. Lowe P., *The Management of Technology. Perception and opportunities*, Londyn 1995.
10. Łoś-Nowak T., *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 2010.
11. Pegg S., *International Society and the De Facto State*, Aldershot 1998.
12. Sikora-Gaca M., *Szanghajska Organizacja Współpracy i jej wpływ na kształtowanie globalnego zarządzania*, w: *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego zarządzania*, M. Rewiżorski (red.), Warszawa 2015.

Artykuły naukowe:

13. Campbell J. R., *Building an IT Economy: South Korean Science and Technology Policy*, „Issues in Technology Innovation”, 2012, No.19.
14. Gawęcki M., *New Urbanization of the Steppe. Astana: a capital called the Capital*, „Studia Historiae Oeconomicae”, 2013, vol. 31.
15. Gudanowska, A. E., *Istota współczesnych technologii w kontekście procesów zarządzania technologią i foresightu technologicznego*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie”, 2015, z. 83.
16. Kightley M., *Proeksportowa strategia rozwoju Korei Południowej i jej wpływ na współczesną konsumpcję*, „Konsumpcja i rozwój”, 2013, nr 2.
17. Kos-Łabędowicz J., *Influence of Modern Technologies on Internationalization of Small and Medium Enterprises*, „Information Systems in Management”, 2013, vol. 2.
18. Laszczkowski, M., *Building the future. Construction, temporality, and politics in Astana*, „Focaal – Journal of Global and Historical Anthropology”, 2011, nr 60.
19. Mkrtchyan N., *Astana: A New Post-Soviet Text*, „International Journal of Humanities and Social Science”, 2013, vol. 3, no. 21.
20. Paramonov V., A. Stokov, *The Chinese Presence in Kazakhstan's Oil and Gas Industry*, „Central Asia and the Caucasus”, 2015, vol. 16.
21. Pasierbiak, P., *Powiązania handlowe między Unią Europejską, a Japonią na przełomie stuleci*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia”, 2004, vol. 38.
22. Peyrouse S., *Chinese Economic Presence in Kazakhstan. China's Resolve and Central Asia's Apprehension*, „China Perspectives”, 2008, nr 3.
23. Urbanek A., *Realistyczna wizja bezpieczeństwa-próba systematyzacji koncepcji*, „Security, Law & Economy”, 2017, nr 4.
24. Vasyuta O., *Mit jako fenomen współczesnej polityki*, „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy”, 2012, nr 1.

Źródła internetowe:

25. Agencja Prasowa Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-kazakhstan-aifc/seeking-belt-buckle-role-kazakhstan-launches-china-backed-financial-hub-idUSKBN1JV1CG>
26. Alzghool, M., *China's „Belt and Road” Initiative and its impact on the global economy*, https://www.researchgate.net/publication/334761289_China's_Belt_and_Road_Initiative_and_its_impact_on_the_global_economy.
27. Batyrov, A., *Kazakhstan Turns to China for IT Development*, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstan-turns-to-china-for-it-development-2019-9-12-6>.
28. COMMS UPDATE, *China mobile backs 5G development centre in Kazakhstan; Huawei launches NFV facility*, <https://www.commsupdate.com/articles/2015/01/21/china-mobile-backs-5g-development-centre-in-kazakhstan-huawei-launches-nfv-facility>.
29. Czasopismo „Kazahmanskaja prawda” (*Казахстанская правда*), <https://www.kazpravda.kz/en/news/economics/chinese-companies-to-help-build-lrt-in-astana>.
30. Greer T., *China's Plans to Win Control of the Global Order*, <https://www.tabletmag.com/sections/news/articles/china-plans-global-order>.
31. Le Corre, P., *Kazakhs Wary of Chinese Embrace as BRI Gathers Steam*, Harvard Kennedy School, <https://www.belfercenter.org/publication/kazakhs-wary-chinese-embrace-bri-gathers-steam>.
32. Le Corre, P., *Kazakhstan must look beyond the Belt and Road*, <https://asia.nikkei.com/Opinion/Kazakhstan-must-look-beyond-the-Belt-and-Road2>.
33. Manifest Astana Hub, <https://astanahub.com/manifesto>.
34. Noor M. A., *Vision 2050: Nazarbayev's Visionary Approach for Future*, <https://astanatimes.com/2013/09/vision-2050-nazarbayevs-visionary-approach-for-future>.
35. North Caspian Operating Company, <https://www.ncoc.kz/en/ncoc/about>.
36. Oficjalna witryna Astana International Financial Centre, <https://aifc.kz/faq>.
37. Oficjalna strona projektu Kazakhstan 2050, <https://kazakhstan2050.com>.
38. Ośrodek Studiów Wschodnich, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-18/kazakhstan-na-zakrecie.
39. Pengfei Z., *Backgrounder: Basic facts about Republic of Kazakhstan*, <http://english.cctv.com/20091213/101543.shtml>.
40. Prawo Republiki Kazachstanu, <http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1900000242>.
41. Simonov E., *Half of China's investments in Kazakhstan is in oil and gas*, <https://www.thethirdpole.net/en/2019/11/07/half-of-chinas-investment-in-kazakhstan-is-in-oil-and-gas>.
42. Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/informatyzacja.html>.
43. Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/komputeryzacja.html>.
44. Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/technologia.html>.
45. Statcounter GlobalStats, *Mobile Vendor Market Share Kazakhstan*, <https://gs.statcounter.com/vendor-market-share/mobile/kazakhstan>.
46. United Nations, 2018 Revision of World Urbanization Prospects, <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html>.
47. Użytkownicy Internetu w Azji, <https://www.internetworldstats.com/stats3.html>.
48. Yergaliyeva, A., *Huawei to prepare KazNU ICT professionals*, <https://astanatimes.com/2019/04/huawei-to-prepare-kaznu-ict-professionals>.

NEW TECHNOLOGY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT – THE CASE STUDY OF COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA

Abstract: After the collapse of the Soviet Union in 1991, independent countries arose that began to build their political future. Independence was then declared by the Republic of Kazakhstan, which for the past thirty years has, to a large extent, economically dominated among the former Soviet republics. The analysis refers to the growing importance of Kazakhstan as a country endowed with rich natural resources, which is an important economic partner for China. The main purpose of the paper is to investigate the cooperation of the Republic of Kazakhstan with the PRC and to depict the importance of modern technology in international relations contextualized within the paradigm of classical realism. The impact of innovation on the shaping relations between countries.

Key words: modern technology, Chinese investments, China, Kazakhstan, Central Asia

Inga Tobiasz

Uniwersytet Jagielloński

POLITYKA ZAGRANICZNA CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ NA PRZYKŁADZIE RELACJI CHIŃSKO-KIRGISKICH

Abstrakt: w niniejszym artykule Autorka stara się przekazać jak współcześnie można rozumieć pojęcie polityki zagranicznej, opierając się między innymi na koncepcji przedstawiciela realizmu klasycznego Hansa Morgenthau'a, czy amerykańskiego politologa Jamesa Rosenau. w artykule stara się ukazać jak złożone staje się to zjawisko i przytacza definicje stworzone przez polskich jak i zagranicznych badaczy. Wyjaśnia cele polityki zagranicznej, aby później przejść do opisanie na podstawie prac *Small States in World Politics* oraz *Explaining Foreign Policy Behavior*, polityki zagranicznej mocarstw oraz mniejszych państw. Ukazane zostały uwarunkowania polityczno-gospodarcze współpracy chińsko-kirgiskiej, wyjaśnione zostaje, dlaczego ta mała centralnoazjatycka republika budzi zainteresowanie takiego mocarstwa jak Chiny. Charakterystyce podlega również zainicjowane przez chińską stronę inwestycje oraz przedstawia niekoniecznie pozytywne nastroje kirgiskiej ludności.

Słowa kluczowe: mocarstwa, małe państwa, polityka zagraniczna, współpraca chińsko-kirgijska

Wprowadzenie

We współczesnym świecie polityka zagraniczna to nierozzerwalny element działania każdego państwa. Wpływa ona na to, jak dane państwo zostanie odebrane na arenie międzynarodowej oraz co osiągnie w zakładanych przez nie wcześniej celach. Analizując to zjawisko, ciekawym punktem do rozważań staje się dla autorki przykład Chińskiej Republiki Ludowej, państwa, którego polityka zagraniczna przeszła znaczącą transformację. Otwarcie na świat, wprowadzane przez lata gospodarcze reformy, polityka Xi Jinpinga, przyczyniły się do uzyskania przez Państwo Środka miana globalnego gracza.

Poprzez zmiany w chińskiej polityce zagranicznej, które mają na celu osiągnięcie statusu mocarstwa, kraj ten stał się państwem rywalizującym nie tylko z mocarstwami, ale w większej mierze również z krajami sąsiadującymi, nadal się rozwijającymi, które dla Chin stają się szczególnie ważne ze względu na swoje geostrategiczne i ekonomiczne znaczenie. Obszarem, który budzi szczególne zainteresowanie strony chińskiej ze względu na swoje położenie, staje się Azja Centralna w tym Kirgistan, który stał się podstawowym punktem odniesienia w tej pracy.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie przemian zaistniałych w funkcjonowaniu polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej oraz analiza, jak zmiana ta wpłynęła na działanie państw centralnoazjatyckich, w szczególności na Kirgistan po 1991 roku, kiedy obszar ten wskutek rozpadu Związku Radzieckiego stał się bardziej otwarty na chińskie propozycje.

Państwo to wybrane zostało ze względu na wyraźny fakt zainteresowania nim przez stronę chińską, pomimo asymetrii na każdym polu – demograficznym oraz ekonomicznym. Interesujący stał się również fakt, że Kirgistan to jedno z najmniejszych państw Azji Centralnej, któremu z powodu braku znaczących zasobów naturalnych o wiele trudniej jest wyeksponować swoje atuty. w pracy wyodrębnione zostają takie zalety jak wspólna granica lądowa, dzięki której państwa te, jako sąsiedzi mają sobie dużo do zaoferowania. Wzięto również pod uwagę posiadanie przez Kirgistan największej liczby w Azji Centralnej cech demokracji parlamentarnej o czym świadczyć może wysokie na tle sąsiadów miejsce w *Democracy Index* czy *World Press Freedom Index*⁸⁷.

1. Polityka zagraniczna we współczesnych stosunkach międzynarodowych

1.1 Definicje polityki zagranicznej

We współczesnym świecie polityka zagraniczna to nieodłączny element funkcjonowania każdego państwa. Zaryzykować można stwierdzenie, że jest to skomplikowane zjawisko, o którego tworzenie zabiega wiele zainteresowanych nim podmiotów⁸⁸. Jako cel obiera kontakty z innymi podmiotami zagranicznymi, takimi jak państwa czy organizacje międzynarodowe, aby spełniać zaplanowane przez siebie interesy, mające zapewnić bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej czy wzrost siły danej jednostki. w każdym z przypadków, polityka zagraniczna kreowana jest przez wskazane do tej funkcji wewnętrzne organy państwowe, a jej założenia spełniane są w wyniku między innymi umów bilateralnych lub multilateralnych z innymi podmiotami. Jeśli chodzi o obowiążącą definicję to nie można opierać się tylko na jednej, istnieje wiele definicji, które posiadają wspólne cechy. Skupiają się one przede wszystkim, na zdefiniowaniu zjawiska opierającego się na międzynarodowych relacjach, które ma na celu osiągnięcie założonych dla jednostki wcześniej korzyści. Występujące różnice w sposobie odbierania tego pojęcia spowodowane są różnymi podejściami do tej kwestii, nie tylko na arenie międzynarodowej, ale i w obrębie państw⁸⁹. XX wiek stał się okresem wielu przekształceń ustrojowych. Zakończyła się II wojna światowa, powstała Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), rozpoczął się proces dekolonizacji i budowy tożsamości politycznej nowo powstałych państw, wskutek czego pojawiło się wiele nowych krajów. Przyczyniło się to do nawiązywania kolejnych kontaktów i wzmacniania własnej polityki w stosunku do państw, z którymi nawiązywano i rozwijano stosunki dyplomatyczne. Zakończenie II wojny światowej przyczyniło się również do rozwoju regionalnych organizacji międzynarodowych oraz inicjatyw integracyjnych, których międzynarodowe działania wpłynęły na sposób odbierania i definiowania polityki zagranicznej. Zmianie uległo nie tylko szeroko pojęte postrzeganie międzynarodowych relacji, ale też fakt, kto w nich uczestniczy. W rezultacie stosunki międzynarodowe nabrały nowej złożoności, dzięki której polityczne decyzje nie wpływają jedynie na państwo, ale też na wszystkie podmioty, jakimi są wyżej wymienione organizacje⁹⁰. Spowodowało to coraz większe zainteresowanie sprawami międzynarodowymi oraz próbę zdefiniowania pojęcia polityki zagranicznej. Podjęta została ona przez uczonych na całym świecie. Rozwijane są przez nich

⁸⁷ *Democracy Index* oraz *Press Freedom Index* zostaną przedstawione bardziej szczegółowo w dalszej części pracy.

⁸⁸ L. Neack, *Studying foreign policy comparatively*, Rowman & Littlefield, Maryland 2019, s. 9.

⁸⁹ J. J. Piątek, R. Podgórska, A. Ranke, *Polityka zagraniczna i strategie bezpieczeństwa państw w międzynarodowych stosunkach politycznych*, Gorzów Wielkopolski 2012, s. 177.

⁹⁰ K. Mingst, *Essentials of international relations*, New York 1999, s. 196.

teorie, ułatwiające zrozumienie wydarzeń, które w stosunkach międzynarodowych mają miejsce każdego dnia⁹¹. Każdy z nich, w swoich badaniach brał pod uwagę różne ujęcia, które przypisywane były do konkretnych nurtów badawczych⁹², dlatego też nie jesteśmy w stanie powiedzieć o stuprocentowej identyczności definicji polityki zagranicznej. Karen Mingst wyróżnia trzy teorie definiowania polityki zagranicznej, teorie liberalną i neoliberalną, realistyczną i neorealistyczną oraz marksistowską. Każda z nich w inny sposób odbiera działanie polityki zagranicznej. Liberalna i neoliberalna skupia się na współzależności między głównymi aktorami, czyli państwami, organizacjami pozarządowymi oraz organizacjami międzynarodowymi. z kolei wizja realistyczna i neorealistyczna pragnie podkreślić jak ważną rolę odgrywa stabilność pomiędzy podmiotami w układzie międzynarodowym, a marksistowska stawia na system kapitalistyczny, którego głównymi aktorami stają się państwowe elity i międzynarodowe firmy⁹³.

Osobą, która przyczyniła się do zmian w kwestii definiowania rozumienia pojęcia polityki zagranicznej, stał się amerykański politolog James Rosenau. Jego twórczość była podstawą utworzenia nowego kierunku w analizie polityki zagranicznej - *comparative foreign policy* (CFP), Rosenau założył również prawdopodobne źródła decyzji w polityce zagranicznej⁹⁴. Badania, które prowadził, pozwoliły mu stworzyć teorię, że polityka zagraniczna to nic innego jak stosunki między państwami, których sukces zależy od dynamiki zmian i zdolności adaptacyjnych do przekształceń w środowisku międzynarodowym⁹⁵, „polityka zagraniczna to powtarzające się formy działań lub zaniechań, które władze jednostki politycznej podejmują wobec jednego lub więcej obiektów, w ich środowisku zewnętrznym”⁹⁶. Jeśli chodzi o Williama Wallace'a, przypisuje definicję łącznika pomiędzy sprawami wewnętrznymi danego państwa, a jego środowiskiem międzynarodowym⁹⁷. Polski uczony, Roman Kuźniar przypisuje polityce zagranicznej definicję: „polityka zagraniczna to zorganizowany i skierowany na zewnątrz wysiłek państwa, podporządkowany osiągnięciu jego żywotnych interesów, który wyraża się w kształtowaniu jego zewnętrznego otoczenia (tworzeniu i spajaniu relacji oraz sytuacji korzystnych, zapobieganiu i usuwaniu sytuacji niekorzystnych.”⁹⁸. Ryszard Zięba zaznacza, że „polityka zagraniczna stanowi część ogólnej polityki państwa, która jakkolwiek jest kształtowana w jego systemie wewnętrznym, to jednak realizuje się w systemie międzynarodowym”⁹⁹. Podobną teorię kreuje Laura Neack. Uważa ona, że głównym aktorem polityki zagranicznej są państwa, które dzięki posiadaniu swoich praw i przywilejów, pragną osiągnąć założone cele¹⁰⁰. Jeśli chodzi o Józefa Kukułkę, polityka zagraniczna jest dla niego działalnością, która dąży do ochrony i maksymalizacji uznawanych i wybieranych systemów wartości, a także

⁹¹K. Mingst, *op.cit.*, s. 196.

⁹²J. J. Piątek, R. Podgórska, A. Ranke, *op. cit.*, s. 177.

⁹³K. Mingst, *op.cit.*, s. 66-82.

⁹⁴A. Umińska-Woroniecka, *Kategoria przywództwa politycznego w analizie polityki zagranicznej*, w.: *Annales UMCS-Lublin*, nr 24, Lublin 2017, s. 97.

⁹⁵T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna w przestrzeni teoretycznej*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały strategii*, T. Łoś-Nowak (red.), Warszawa 2011, s. 26.

⁹⁶W. Kostecki, *Polityka zagraniczna. Teoretyczne podstawy badań* Warszawa 1988, s. 63.

⁹⁷T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna- stałe i zmienne komponenty procesu formułowania i realizacji*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały strategii*, T. Łoś-Nowak (red.), Warszawa 2011, s. 42- 47.

⁹⁸R. Kuźniar, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, w: *Stosunki międzynarodowe – geneza, struktura, dynamika.*, E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2000, s. 112.

⁹⁹R. Zięba, *Cele polityki zagranicznej państwa*, w: *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, R. Zięba (red.), Toruń 2005, s. 18.

¹⁰⁰L. Neack, *op.cit.*, s. 7-8.

interesów w obrębie państwa oraz w kręgu międzynarodowym¹⁰¹. Duże zainteresowanie definowaniem polityki zagranicznej wyrażane jest przez Wojciecha Kosteckiego. w swojej pracy „Polityka zagraniczna. Teoretyczne podstawy badań”, nawiązuje do wielu teorii. Jedną z nich staje się teoria Jerzego Prokopczuka, który twierdzi, że polityka zagraniczna to zjawisko, mające na celu „umacnianie niepodległości i integralności państwa, dążenie do przyspieszenia rozwoju społeczno-ekonomicznego, wysiłki na rzecz zapewnienia należytej pozycji międzynarodowej”¹⁰². Z kolei F. A. Sondermann uważa, że pojęcie to, to nic innego jak aktywność podmiotów wewnątrz państwa, które jako zadanie obierają oddziaływanie na politykę innych państw lub ich wewnętrznych podmiotów¹⁰³.

Jak widać, każda z przytoczonych definicji, mimo różnic, porusza podobne aspekty definicji polityki zagranicznej. Mimo to, na koniec warto przytoczyć jeszcze jednego uczonego, Hansa Morgenthau’a, przedstawiciela realizmu klasycznego, który twierdzi, że polityka międzynarodowa to nic innego jak walka o potęgę. Mało istotne stają się wtedy metody i sposoby dążenia do założonego przez państwo celu. Każda realizacja celu za pośrednictwem polityki zagranicznej, zmierza do jednego. Do walki o rozszerzenie potęgi danego państwa na różnych płaszczyznach¹⁰⁴.

1.2 Cele polityki zagranicznej

Określanie celów polityki zagranicznej to nieodłączny element prawidłowego funkcjonowania każdego państwa. Nie są one identyczne w każdym z państw, ponieważ we współczesnym świecie nie mamy do czynienia z takimi samymi potencjałami ekonomicznymi i politycznymi¹⁰⁵. Jeden z uczonych, H. Lentner przypisuje polityce zagranicznej definicję, która mówi, że ma ona na celu przede wszystkim dobór celów, odnalezienie odpowiednich środków do jego realizacji i ostatecznie zapoczątkowanie działania¹⁰⁶. O dokładniejszym sposobie, w jaki cele są realizowane, decyduje później wiele czynników. Interesy te odnoszą się do trwałych i długoterminowych wartości, które w odróżnieniu do sposobu ich realizacji zazwyczaj nie ulegają zmianie¹⁰⁷. Do najważniejszych z nich bez wątpienia należą: terytorium (wielkość państwa, przebieg granic), liczba ludności, potencjał gospodarczy, kwestie militarne czy sama doktryna polityki zagranicznej lub świadomość społeczna¹⁰⁸. Mimo to istnieje również wspólna grupa, która obowiązuje je wszystkie. Podziału takiego dokonuje Jerzy Kułkuła, w swojej pracy porusza ściśle ze sobą powiązane cele, a są nimi: zapewnienie bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych, wzrost siły państwa, wzrost pozycji międzynarodowej i prestiżu państwa oraz kształtowanie zasad działania środowiska międzynarodowego¹⁰⁹. To, który z nich staje się najważniejszy, zależy jedynie od kondycji, w jakiej w danym momencie znajduje się państwo i w każdej chwili, w zależności od sytuacji, może ulec zmianie. Istnieją również przypadki, kiedy poprzez swoją słabość i niezdolność do

¹⁰¹J. J. Piątek, R. Podgórska, A. Ranke, *op.cit.*, s. 178.

¹⁰²W. Kostecki, *op.cit.*, s. 47.

¹⁰³*Ibidem*, s. 51.

¹⁰⁴H. J. Morgenthau, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Vol. 6, New York 1997, s. 31-32.

¹⁰⁵T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna- stałe i zmienne komponenty procesu formułowania i realizacji*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały strategii*, T. Łoś-Nowak (red.), Warszawa 2011, s. 51.

¹⁰⁶W. Kostecki, *op.cit.*, s. 63.

¹⁰⁷L. Neack, *op.cit.*, s. 19.

¹⁰⁸R. Kuźniar, *op.cit.*, s. 113-114.

¹⁰⁹J. Kułkuła, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982, s. 43-44.

prawidłowego funkcjonowania, państwo nie precyzuje celów polityki zagranicznej. Skutkuje to brakiem możliwości oceny polityki zagranicznej poprzez inne państwa oraz może przyczynić się do zaniku jej efektywności¹¹⁰.

Zapewnienie państwu bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych jest jednym z najważniejszych celów, który może zostać obrany przez dane państwo. Jest oczywiste, że bez bezpieczeństwa państwo nie będzie w stanie prawidłowo funkcjonować, nie wspominając już o jakichkolwiek znaczących działaniach na arenie międzynarodowej. Zachowanie odpowiedniej polityki bezpieczeństwa państwa nie może skupić się jedynie na obecnie występujących zagrożeniach. Należy również przewidywać, co może stać się w przyszłości i odpowiednio wcześniej temu zapobiegać¹¹¹. Warto również wspomnieć o punkcie widzenia przedstawicieli nurtu realistycznego. Uważają oni, że ochrona integralności terytorialnej państwa przed ingerencją innych staje się kluczowa. Termin „bezpieczeństwo” jest również rozumiany przez nich jako: bezpieczeństwo obywateli poza granicami państwa, ochrona interesów gospodarczych czy nawet ochrona oraz rozwój własnych ideologii. Wielu realistów uważa, że bezpieczeństwo jest najważniejsze i że bez jego zaspokojenia, nie można mówić o realizacji innych celów¹¹².

Kolejnym celem polityki zagranicznej staje się wzrost siły państwa, tej materialnej oraz moralnej. Poprzez realizację tego celu każde z państw, poprzez założenia swojej polityki zagranicznej, dąży do stworzenia korzystnych dla obywateli warunków wewnętrznych dla przyspieszenia wzrostu ekonomicznego, zwiększenia potencjału militarnego oraz uintensywnienia działań takich sektorów jak: naukowy, techniczny czy kulturalny. Spełnienie tych założeń staje się dopiero gwarantem zaspokojenia potrzeb obywateli oraz może poskutkować wzrostem siły danego kraju w stosunkach międzynarodowych¹¹³.

Wiele krajów posiada aspirację do pełnienia znaczącej roli na arenie międzynarodowej. Dlatego też, wzrost pozycji oraz potęgi danego państwa staje się tak ważnym celem. Państwa zmierzają do polepszenia swojej pozycji w wielu dziedzinach: gospodarczych, politycznych czy naukowych. Dążeniom tym sprzyjać mogą czynniki, które wchodzą w skład potęgi danego państwa. Są to między innymi: położenie danego państwa, bogactwo zasobów naturalnych, potencjał przemysłowy, gotowość bojowa, charakter narodowy, morale narodowe, jakość dyplomacji oraz jakość rządu¹¹⁴. Dzięki spełnieniu jak największej liczby wymienionych wyżej kryteriów oraz działaniu na rzecz wzrostu potęgi, państwa pragną osiągnąć bardziej znaczącą pozycję w stosunkach międzynarodowych. Zdobyta pozycja świadczyć może o niczym innym jak prestiżu, o tym, jak dane państwo odbierane jest przez inne podmioty. Wysoka pozycja międzynarodowa oraz prestiż to uznanie i respekt wobec danego państwa.

Kształtowanie zasad działania środowiska międzynarodowego, to bardzo ważny cel, który może pomóc w nawiązywaniu międzypaństwowych relacji. Każde z państw zakłada stabilizację stosunków międzynarodowych lub wprowadzenie do niej zmian, ponieważ jest to sposób na osiągnięcie założonych przez siebie celów polityki zagranicznej. Poprzez kształtowanie nowych praw,

¹¹⁰T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna- stałe i zmienne komponenty procesu formułowania i realizacji*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały strategii*, T. Łoś-Nowak (red), Warszawa 2011, s. 51-52.

¹¹¹Ibidem, s. 52.

¹¹²G. Palmer, T. Clifton Morgan, a *Theory of Foreign Policy*, Princeton 2006, s. 16-17.

¹¹³R. Zięba, *op.cit.*, s. 52-53.

¹¹⁴H. J. Morgenthau, *op.cit.*, s. 127-168.

norm i instytucji międzynarodowych państwa są szczególnie zainteresowane tworzeniem tych instytucji, które dadzą im najwięcej korzyści związanych z zaspokojeniem swoich interesów i własnego bezpieczeństwa zewnętrznego¹¹⁵.

1.3 Mali i wielcy gracze na arenie międzynarodowej

Polityka zagraniczna państw zależy od wielu czynników. Przyjmuje się, że są to między innymi: „czynniki geograficzne, geopolityczne, geoeconomiczne i demograficzne”¹¹⁶. Ich prawidłowe funkcjonowanie lub jego brak jest w stanie określić pozycję państwa na arenie międzynarodowej rolę jaką odgrywa. Podział, który pozwala odróżnić państwa poprzez ich polityczno-ekonomiczny status proponuje Janusz Stefanowicz. Wymienia on trzy rodzaje państw: supermocarstwa i mocarstwa, państwa małe i średnie oraz państwa upadłe.

Znaczący wpływ na stosunki międzynarodowe i układ sił posiadają supermocarstwa i mocarstwa. Jest to niewielka grupa państw, które „potęgą, a zatem zasięgiem i siłą wpływów przewyższają w wyraźnym stopniu inne państwa”¹¹⁷. Ich znaczenie na arenie międzynarodowej, szczególnie dobrze odzwierciedla rozwinięte wojsko oraz sektor ekonomiczny. w odróżnieniu do mocarstw, supermocarstwa posiadają potencjał, który pozwala im dominować nad pozostałymi uczestnikami stosunków międzynarodowych we wszystkich kwestiach życia międzynarodowego. z kolei mocarstwa nie posiadają aż takiej potęgi i skupiają swoje siły w regionie lub danym sektorze¹¹⁸, na przykład poszerzają swoją dominację poprzez wpływy kulturowe¹¹⁹. Każde z nich dąży do wywierania wpływu na otoczenie zgodnie ze swoimi ambicjami czy byciem hegemonem w danym regionie. Do dnia dzisiejszego nie stworzono żadnego aktu normatywnego, który miałby regulować przynależność do tej grupy, dlatego też przyjmuje się kryterium, według którego można uznać państwo jako mocarstwo. Jest to stałe miejsce w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, przynależność do G-8, czy uczestnictwo w misjach pokojowych i humanitarnych¹²⁰. Co więcej, według Hansa Morgenthau’a, uważanego za jednego z autorów koncepcji realizmu politycznego, potęga narodu nie zależy jedynie od stosowanej przez państwo dyplomacji oraz prezentowanych przez nie sił zbrojnych. Opiera się ona również na efektywności własnej myśli politycznej, która poprzez swoje założenia może stać się atrakcyjna dla mniejszych państw¹²¹.

Grupa państw średnich i małych to grupa najbardziej zróżnicowana, nie tylko pod względem rozwoju gospodarczego, ale i wielkości samego państwa, czy też liczby ludności. Mianem państw średnich określać możemy państwa, których liczba ludności mieści się w przedziale 10-15 milionów oraz w przypadku państw słabiej rozwiniętych, około 20-30 milionów¹²². Mimo to, na współczesnej arenie międzynarodowej mamy do czynienia z państwami takimi jak Szwajcaria, które nie mieszczą się w przytoczonych powyżej przedziałach, a zdecydowanie nie można zaliczyć

¹¹⁵R. Zięba, *op.cit.*, s. 55-57.

¹¹⁶T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna w przestrzeni teoretycznej*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały strategii*, T. Łoś-Nowak (red.), Warszawa 2011, s.34.

¹¹⁷J. Stefanowicz, *Anatomia polityki międzynarodowej*, Toruń 2000, s. 112.

¹¹⁸T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna...*, *op. cit.*, s. 36-37.

¹¹⁹J. Stefanowicz, *op.cit.*, s. 111-112.

¹²⁰T. Łoś-Nowak, *op. cit.*, s. 37.

¹²¹H. J. Morgenthau, *op.cit.*, s. 168-169.

¹²²B. Thorhallsson, S. Steinsson, *Small State Foreign Policy*, w: *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford 2016, s. 3, <http://uni.hi.is/baldurt/files/2018/09/Small-State-Foreign-Policy-5404.pdf> (dostęp: 10.04.2020).

jej do grupy państw małych. Dlatego też Janusz Stefanowicz, prawidłowo stwierdza, że grupa ta, to grupa, która wywołuje najwięcej kontrowersji. Co więcej, dochodzi on do konkluzji, że „jedynym wiarygodnym kryterium podziału na państwa średnie i małe jest kryterium funkcjonalne: roli w społeczności międzynarodowej i zasięgu interesów”¹²³. Wnioskuje również, że państwa średnie, jeżeli tylko sprzyjają im warunki ekonomiczne i jeśli potrafią z nich prawidłowo korzystać, są w stanie zachować swoją niezależność, i prowadzić skuteczną politykę zagraniczną, dzięki której mogą stać się potencjalnymi sojusznikami mocarstw. Małe państwa również mogą dążyć do podobnych celów jak średnie, lecz niestety od samego początku znajdują się na słabszej pozycji. Z góry zakłada się, że nie odgrywają one tak znaczącej roli jak mocarstwa czy państwa średnie i są jedynie zależnym od innych podmiotów uczestnikiem polityki zagranicznej. O roli małych państw dowiadujemy się z książki *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behavior*. Państwa te w swojej polityce zagranicznej mają przede wszystkim tendencję do: stosunkowo niewielkiego zaangażowania w sprawy światowe, zawiązywania międzynarodowych umów i dołączania do międzynarodowych organizacji, jeśli tylko istnieje taka możliwość, dążenia do współpracy z innymi państwami i unikania konfliktów oraz polegania na mocarstwach w zakresie nie tylko partnerstwa, ale również i ochrony¹²⁴. Te tendencje ukazują je jako państwa niewiele znaczące na arenie międzynarodowej. Mimo to, nie powinno się od razu ich przekreślać. Nawet małe państwo, o stosunkowo niewielkim terytorium, czy małej liczbie ludności lub takie które nie dysponuje bogactwami naturalnymi może stać się odpowiednim partnerem do tworzenia polityki zagranicznej¹²⁵. Ważne jest, aby każde z państw inteligentnie planowało swoje zamiary w stosunkach międzynarodowych, ponieważ w dzisiejszych czasach „nie wielkość, ale jakość, nie skala, ale stopień przetworzenia”¹²⁶ deklaruje, jak państwo będzie odbierane na arenie międzynarodowej.

Ostatnią grupą, która została wymieniona to państwa upadłe i dysfunkcjonalne. O ich przynależności do tej grupy nie świadczą jak w poprzednich przypadkach wielkość państwa czy liczba ludności, tylko sytuacja, w której się znajdują. Świadczą o niej między innymi słabo rozwinięta gospodarka i niedostatecznie dobrze rozwinięty sektor technologiczny. Co więcej, ich niewydolność objawia się w nieprawidłowym zarządzaniu państwem przez instytucje do tego przeznaczone. Władze nie są w stanie opanować zaistniałej sytuacji, takiej jak korupcja, nepotyzm, a sama decyzja o tym kto, tę władzę będzie sprawował znajduje się w rękach przekupionych graczy, którzy w większej mierze myślą o własnych korzyściach, a nie korzyściach, które mogłyby zostać przeznaczone dla mieszkańców¹²⁷.

¹²³J. Stefanowicz, op. cit., s. 116.

¹²⁴J. A. K. Hey, *Introducing Small State Foreign Policy*, w: *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behavior*, J. A. K. Hey (red.), Boulder 2003, s. 3-5.

¹²⁵T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna ...*, op. cit., s. 38.

¹²⁶Ibidem, s. 39, więcej w: A. Kossowska, *Duża Unia małych krajów-państwa małe w Unii Europejskiej*, w: R. Żelichowski (red.), *Małe państwa Europy Zachodniej i terytoria o statusie specjalnym*, Warszawa 2008.

¹²⁷T. Łoś-Nowak, *Polityka zagraniczna*, op. cit., s. 39.

2. Chińska polityka zagraniczna wobec Kirgistanu

2.1 Uwarunkowania polityczno-gospodarcze współpracy chińsko-kirgiskiej.

Kirgistan to państwo znajdujące się na terenie Azji Centralnej, graniczące z czterema sąsiadami. Są nimi: Chiny (1063 kilometrów), Kazachstan (1212 kilometrów), Tadżykistan (984 kilometrów) oraz Uzbekistan (1314 kilometrów). Jego powierzchnia wynosi niespełna dwieście tysięcy kilometrów kwadratowych, co sprawia, że jest najmniejszą republiką centralnoazjatycką¹²⁸. Dane Narodowego Komitetu Statycznego Republiki Kirgiskiej z początku 2019 roku wskazują, że liczba ludności wyniosła 6,389,500¹²⁹. Kirgiski produkt krajowy brutto (PKB) w przeliczeniu na jednego mieszkańca plasuje się na przedostatnim miejscu w rankingu państw Azji Centralnej, co można zauważyć w zamieszczonej poniżej tabeli. w 2018 roku wyniósł on 1,279.9 USD, wyprzedzając jedynie Tadżykistan (826.6 USD). Pierwsze miejsce zajął Kazachstan, który osiągnął poziom 9,814.8 USD. w przypadku PKB per capita wszystkich państw Azji Centralnej mówi się o tendencji zwykłej. Dla przykładu w 2000 roku wartość kazachskiego wyniosła 1,299 USD a kirgiskiego jedynie 279 USD.

Tabela 1. PKB państw Azji Centralnej na 2018 rok.

Kraj	PKB per capita (\$)
Kirgistan	1279.9
Kazachstan	9814.8
Turkmenistan	6966.6
Uzbekistan	1532.4
Tadżykistan	826.6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z: The World Bank, GDP per capita (current US\$) - Tajikistan, Uzbekistan, Kyrgyz Republic, Turkmenistan, Kazakhstan, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TJ-UZ-KG-TM-KZ&fbclid=IwAR3S9wZhkXfBRQH2zFPj-zOAwHdl_rhuFJO1pOuHdSxdybo3kRQ5tRApoMvc, (dostęp: 10.05.2020).

Dzięki tym danym z łatwością odwołać się można do wcześniej wspomnianych w pracy publikacji: *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behavior* czy *Small State Foreign Policy*, które poprzez takie czynniki jak powierzchnia czy PKB, na arenie międzynarodowej klasyfikują Kirgistan jako państwo małe. Dla porównania Chińska Republika Ludowa to państwo o powierzchni dziewięciu i pół miliona kilometrów kwadratowych, przewidują się, że w połowie roku 2020 liczba ludności wyniesie 1,394,015,977¹³⁰. Relacje te z oczywistych względów pozostają asymetryczne, różnice widoczne są na każdym polu-demograficznym, ekonomicznym, mimo to państwa te wyrażają obustronne zainteresowanie współpracą.

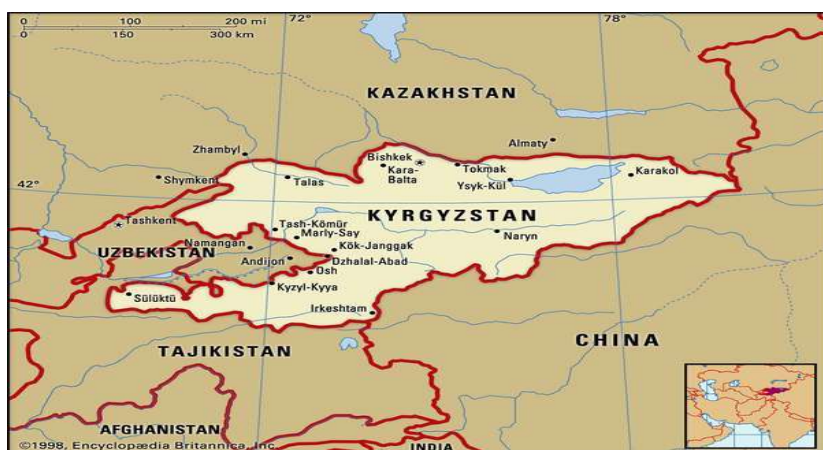
¹²⁸CIA, The World Factbook, *Central Asia: Kyrgyzstan*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>, (dostęp: 4.05.2020).

¹²⁹Natsional'nyy statisticheskiy komitet Kyrgyzskoy Respubliki, *Dinamika postoyannogo naseleniya*, <http://www.stat.kg/ru/opendata/category/316/>, (dostęp: 21.05.2020).

¹³⁰CIA, The World Factbook, *East Asia/Southeast Asia: China*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, (dostęp: 4.05.2020).

Wspominając o współczesnych stosunkach tych dwóch państw, warto również nadmienić początki ich współpracy. Pierwsze interakcje pomiędzy Kirgistanem a Chińską Republiką Ludową sięgają ponad tysiąca lat, kiedy to Chiny zaczęły prężnie rozszerzać swoją strefę wpływów coraz bardziej na zachód i rozpoczęły kontrolowanie takich obszarów jak dzisiejszy Sinciang. Wtedy właśnie Chińczycy Han nawiązali pierwsze relacje z etniczną grupą Kirgizów, która prowadząc nomadyczny tryb życia, wędrowała po tych obszarach od wielu wieków. Warto zauważyć, że jednym z wrogów głównego bohatera w najważniejszym dla Kirgizów dziele, *Eposie o Manasie*¹³¹, który był przekazywany ustnie przez co najmniej 1000 lat, był właśnie Chińczyk. Świadczy to o niczym innym, jak o wielowiekowych kontaktach, które zatrzymane zostały na czas sowieckiej ekspansji nie tylko w Kirgistanie, ale i w całej Azji Centralnej.

Rysunek 1. Mapa przedstawiająca położenie geograficzne Kirgistanu

Źródło: <https://www.britannica.com/place/Kyrgyzstan> (dostęp: 5.05.2020).

Na początku lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku, zaraz po upadku Związku Radzieckiego, Kirgistan utracił wiele swoich powiązań gospodarczych z innymi byłymi republikami radzieckimi. Aby wyjść z trudnej sytuacji, rząd Kirgistanu, kierowany przez Askara Akajewa, znajdując niezapełnioną do tej pory niszę, postanowił, że kraj stanie się węzłem tranzytowym dla handlu pomiędzy Chinami, Kazachstanem oraz Rosją. Działania te przyczyniły się również do jego przystąpienia w 1998 roku do Światowej Organizacji Handlu (WTO)¹³². Wtedy też Republika Kirgiska zaczęła być postrzegana przez zewnętrznych obserwatorów jako Szwajcaria Azji Centralnej. Sprzyjały temu nie tylko wysokie pasma górskie takie jak Tianszan, ale i przekonanie, że dzięki dobrze rządzonemu państwu, które wspierane miało być zagranicznymi inwestycjami oraz hojną pomocą, Kirgistan odniesie sukces nie tylko gospodarczy, ale i polityczny. Niestety, ponad ćwierć wieku później kraj ten utrzymał jedynie zasłużoną renomę swojego naturalnego piękna, a perspektywa sukcesu gospodarczego oraz politycznego została już dawno zapomniana. Kiedy zachodni inwestorzy powoli zaczęli wycofywać się ze swoim wsparciem, a znaczenie Rosji coraz

¹³¹ros. *Epos o Manase*

¹³²I. Overland, R. Vakulchuk, *op.cit.*, s.121.

bardziej się zmniejszało, Kirgistan stał się zależny od Chin, które stały się jego największym partnerem handlowym¹³³.

Czynnikiem, który sprzyja rozwojowi kontaktów pomiędzy tymi dwoma państwami, jest bezapelacyjnie ich bliskość oraz lądowa granica o długości 1063 kilometrów, dzięki której państwa te, jako sąsiedzi, mają sobie dużo do zaoferowania¹³⁴. Co więcej, kolejnym powodem zainteresowania przez stronę chińską tym małym, centralnoazjatyckim państwem staje się fakt, że jest ono państwem, któremu najbliższej jest do demokracji parlamentarnej. Odzwierciedla to *Democracy Index* z 2019 roku, który uplasował Kirgistan na 101 miejscu na 167 państw¹³⁵ i nadał mu miano państwa o systemie hybrydowym¹³⁶, czyli państwa, które łączy ze sobą cechy demokratyczne, takie jak częste i bezpośrednie wybory z cechami autokratycznymi, takimi jak polityczne represje¹³⁷. Dla porównania inne państwa Azji Centralnej, czyli: Kazachstan, Tadżykistan, Turkmenistan oraz Uzbekistan zajęły kolejno 139, 159, 162 oraz 157 miejsce i uznane zostały za reżimy autorytarne¹³⁸. Podobna sytuacja ma miejsce, jeśli chodzi o indeks wolności prasy, czyli *Press Freedom Index*, który w 2020 roku uplasował Kirgistan na 82 pozycji ze 180 branych pod uwagę państw¹³⁹. Nie można mimo tego zapominać, że chociaż Kirgistan to państwo zajmujące najwyższą w Azji Centralnej pozycję w rankingu określającym poziom demokracji, to korupcja oraz niestabilność polityczna, które napędzane są niezgodnościami pomiędzy rywalizującymi ze sobą klanami, zwiększa systemową niestabilność. Warto przypomnieć, że dwóch prezydentów Askar Akajew oraz Kurmanbek Bakijew zostało obalonych poprzez gwałtowne protesty i zmuszonych do opuszczenia kraju. Protesty te miały miejsce w 2005 oraz w 2010 roku. Pierwszy z nich, nazwany później Tulipanową Rewolucją doprowadził do obalenia przez opozycję prezydenta Akajewa. z kolei drugi z nich zakończył rządy Bakijewa, znajdującego się na stanowisku prezydenta od czasu Tulipanowej Rewolucji. Powstały w 2010 roku chaos, związany z protestami, pochłonął 400 zabitych. Dane ONZ podają, że prawie trzysta tysięcy osób zostało przesiedlonych, a sto tysięcy uciekło do sąsiadującego Uzbekistanu¹⁴⁰. Pomimo tych prób obalenia skorumpowanego rządu, nieustająca korupcja nadal przyczynia się do wysokiej pozycji w *Corruption Perceptions Index*, w 2019 roku Kirgistan zajął 126 miejsce na 180 państw¹⁴¹. Jeśli chodzi o Chińską Republikę Ludową, zajęła ona jedynie

¹³³S. Hedlund, *China finds investment in Kyrgyzstan a risky necessity*, Geopolitical Intelligence Services, 2019, <https://www.gisreportsonline.com/china-finds-investment-in-kyrgyzstan-a-risky-necessity,economy,2843.html>, (dostęp: 5.05.2020).

¹³⁴A. Omuralieva, *China-Kyrgyzstan relations*, Hacettepe University Institute of Social Sciences Department of International Relations, Ankara 2014, s. 16, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/2557/59c60ceb-49b7-486f-b67d-f5bc797bff6c.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (dostęp: 5.05.2020).

¹³⁵The Economist Intelligence Unit, *Democracy Index 2019. a year of democratic setbacks and popular protest*, s. 12, <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>, (dostęp: 5.05.2020).

¹³⁶T. Kudryavtseva, *Kyrgyzstan ranked as country with hybrid political regime*, https://24.kg/english/74820_Kyrgyzstan_ranked_as_country_with_hybrid_political_regime/, (dostęp: 5.05.2020).

¹³⁷J. F. Gagné, *Hybrid Regimes*, Oxford bibliographies, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0167.xml>, (dostęp: 21.05.2020).

¹³⁸The Economist Intelligence Unit, op. cit., s. 13-14.

¹³⁹Reporters Without Borders, *2020 World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking>, (dostęp: 22.05.2020).

¹⁴⁰C. Putz, *Remembering Kyrgyzstan's Revolutions. Two revolutions in ten years, is Kyrgyzstan any better off*, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2015/04/remembering-kyrgyzstans-revolutions/>, (dostęp: 23.05.2020).

¹⁴¹Transparency International, *Corruption Perceptions Index*, s. 3. https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN_200331_141425.pdf, (dostęp: 5.05.2020).

wyższe miejsce w *Corruption Perceptions Index*, 80¹⁴². w tych samych rankingach *Democracy Index* oraz *Press Freedom Index* uplasowała się kolejno na 153¹⁴³ oraz 177 miejscu¹⁴⁴.

Po ogłoszeniu w 2013 roku Inicjatywy Pasa i Szlaku BRI, prezydent Xi oraz ówczesny prezydent Kirgistanu Almazbek Szarszenowicz Atambajew, spotykając się w ramach szczytu SOW w Bishkeku, oznajmili, że od tego czasu relacje pomiędzy oboma państwami nazywane będą strategicznym partnerstwem. Stosunki te zostały wzmocnione w 2014 roku, kiedy pod presją Rosji, rząd Kirgistanu zlikwidował bazę lotniczą Manas, założoną w 2001 roku przez Stany Zjednoczone, która służyła jako miejsce postoju dla sił amerykańskich stacjonujących w Afganistanie. Skutkowało to zaprzestaniem uiszczania przez stronę amerykańską opłaty za wynajem lotniska i spowodowało zainteresowanie strony chińskiej, która z chęcią zapagnęła tę lukę wypełnić. Po spotkaniu obecnego prezydenta Kirgistanu, Sooronbaj Szaripowicz Dżeenbekow z prezydentem Chin w czerwcu 2018 roku, ogłoszono, że wzajemne stosunki są na najwyższym poziomie w historii¹⁴⁵. Mimo takich zapewnień, stosunki te można uznać za bardzo nierówne. Kirgistan, państwo o stosunkowo krótkiej historii niepodległościowej, które nie może równać się z Chinami, potężnym państwem o bogatej historii. Tak więc można stwierdzić, że ich stosunki gospodarcze i polityczne stanowią przykład relacji pomiędzy mocarstwem a małym sąsiadującym z nim państwem.

2.2 Chińskie inwestycje na terenie Kirgistanu.

W odróżnieniu od takich państw jak Kazachstan, gdzie obecność chińska opiera się w większej mierze na wydobyciu cennych zasobów naturalnych, w Kirgistanie, z powodu jego mniejszej powierzchni oraz dostępu do mniejszej ilości złóż, inwestuje się w modernizację dróg, budowanie linii energetycznych czy gazociągów tranzytowych oraz upowszechnianie Chińskiej Republiki Ludowej poprzez instytucje takie jak Instytuty Konfucjusza, które mają przyczynić się do promowania kultury chińskiej, pozyskania przez mieszkańców Kirgistanu wiedzy na temat tego państwa oraz gromadzenia przez Chiny informacji na temat bieżącej dynamiki wydarzeń w Kirgistanie. Inwestycje chińskie w Kirgistanie nabrały tempa szczególnie po ogłoszeniu w 2013 inicjatywy BRI.

W ostatnich latach rząd Chin wspierał realizację kilku dużych projektów infrastrukturalnych w Kirgistanie. Projekty drogowe o łącznych kosztach ponad miliarda dolarów mają na celu poprawę łączności na terenie Kirgistanu w kierunkach północ-południe i wschód-zachód. Jednocześnie projekty te są częścią międzynarodowych korytarzy, które zostały zaprojektowane w celu poprawy jakości połączeń transportowych w Azji Centralnej z takimi regionami jak: Chiny, Azja Południowa i Zachodnia oraz z Europą¹⁴⁶. Więcej o tych projektach można przeczytać w dokumencie Ministerstwa Transportu i Komunikacji Republiki Kirgiskiej. Wspomina się tam między innymi o modernizacji połączenia drogowego pomiędzy Bishkekiem, Naryniem oraz przełęczą Torugart, znajdującą się w pobliżu chińskiej granicy. Jej całkowita długość ma wynieść 539 kilometrów, a sama droga ma przyczynić się do swobody w przepływie pasażerów oraz towarów, rozszerzeniu

¹⁴²Ibidem, s. 2.

¹⁴³The Economist Intelligence Unit, op. cit., s.14.

¹⁴⁴Reporters Without Borders, op. cit.

¹⁴⁵S. Hedlund, *China finds investment...*, op.cit..

¹⁴⁶R. Mogilevskii, *Kyrgyzstan and the Belt and Road Initiative*, University of Central Asia, Bishkek 2019, s. 9, <https://www.ucentralasia.org/Content/downloads/UCA-IPPA-Wp50%20-%20ENG.pdf>, (dostęp: 6.05.2020).

międzynarodowego handlu oraz polepszeniu stosunków gospodarczych z sąsiadującymi państwami. Kolejna inwestycja to połączenie między Oszem, Sary-Tashem a miastem znajdującym się przy przejściu granicznym z Chinami, Irkeshtamem. w dokumencie można przeczytać, że kompletna długość tego odcinka wynosi 258 kilometrów. Trasa ta ułatwia połączenie między Kirgistanem, Tadżykistanem i Chinami ku Afganistanowi i Pakistanowi. Gwarantuje ona połączenie górskich terenów Kirgistanu z jego centralną częścią, co w przyszłości może skutkować zrównoważonym rozwojem społeczno-gospodarczym na terenie całego państwa, ponieważ do dnia dzisiejszego góryste, trudno dostępne części Kirgistanu prosperują gorzej niż duże ośrodki miejskie. Następnie dokument przytacza modernizację połączenia Sarytash-Karamyk, które ma na celu połączenie Chin, Tadżykistanu, Afganistanu, Uzbekistanu i Turkmenistanu wraz z Kirgistanem. Jest to część trasy łączącej Iran z Afganistanem, Pakistanem, Kazachstanem oraz Federacją Rosyjską. Dokument Ministerstwa Transportu i Komunikacji Republiki Kirgiskiej zawiera również informację, że wszystkie z tych inwestycji sfinansowane zostały ze środków chińskich w postaci pożyczek udzielonych Kirgistanowi¹⁴⁷. Trwające obecnie projekty połączeń drogowych, po ukończeniu stworzą sieć dróg odpowiadających za tranzyt z Chin przez terytorium Kirgistanu we wszystkich możliwych kierunkach.

W roku 2009 rozpoczęły się rozmowy strony chińskiej ze stroną kirgiską na temat unowocześnienia linii energetycznych w południowej części Kirgistanu, dwa lata później miało miejsce podpisanie umowy, które zapoczątkowało modernizację. Głównym zamierzeniem tego projektu było doprowadzenie energii elektrycznej do mieszkańców trudno dostępnych górski regionów oraz zapewnienie Kirgistanowi niezależności w dostawach. Projekty opiewały na łączną kwotę prawie miliarda dolarów¹⁴⁸. Zmodernizowana została wodna elektrownia Toktogul, co umożliwiło na zwiększenie wydajności jej kaskad. Co więcej, dzięki modernizacji i przebudowie wybudowanych już wcześniej podstacji, miasta takie jak Osz, Batken czy Jalalabad pozyskały sprawniejsze zasilanie. Plany te objęły również budowę linii przesyłowej Datka-Kemin oraz podstacji Datka, która dzięki podłączeniu do stacji Kemin w północnej części kraju, stała się głównym węzłem energetycznym i pozwoliła na podłączenie się z podstacjami o tym samym napięciu między innymi w Tadżykistanie, co przyczyniło się do zwiększenia eksportu energii w tym regionie¹⁴⁹. Kolejnym projektem energetycznym jest budowa nowych części stołecznej elektrociepłowni, które zostały oddane do użytku w 2017 roku. Inwestycja ta spotkała się niezadowolaniem opinii publicznej, która wytknęła rządowi w Biszkeku, że poprzez zawarcie umowy o pożyczkę z *China Exim Bank*, rząd po raz kolejny skierował się w kwestii finansowej do swojego większego sąsiada. Kwestię tą skomentowano jako fakt, że pożyczki te pobierane są jedynie w celu zaopatrzenia Kirgistanu w potrzebne środki, które umożliwią mu dalszy rozwój¹⁵⁰. W kwestii chińskich inwestycji warto również wspomnieć o roku 2013 i udzielonej przez Chiny pożyczce o 1,4 miliarda dolarów, która przeznaczona

¹⁴⁷ Dokument Ministerstva transporta i kommunikatsiy Kyrgyzskoy Respubliki o razvitii infrastruktury, https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2014/wp5/wp5eatl/WP5_GE2_11th_session_Ms_Nalobina_Kyrgyzstan.pdf, (dostęp: 06.05.2020).

¹⁴⁸R. Mogilevskii, *Kyrgyzstan and the Belt ...op.cit.*, s. 16-17.

¹⁴⁹Projekt Modernizatsiya liniy elektroperedachi na yuge Kyrgyzstana, <http://nesk.kg/ru/aktsioneram-i-investoram/proekty/modernizatsiya-linij-elektroperedachi-na-yuge-kyrgyzstana> (dostęp: 7.05.2020).

¹⁵⁰Rambler, *V Kyrgyzstane pri podderzhke Kitaya zavershena modernizatsiya glavnoy TETS strany*, <https://news.rambler.ru/other/37778693-v-kyrgyzstane-pri-podderzhke-kitaya-zavershena-modernizatsiya-glavnoy-tets-strany/?updated> (dostęp: 7.05.2020).

została na budowę dwustudwudziestopięciokilometrowego odcinka gazociągu, który dzięki połączeniu Kirgistanu z Chinami będzie transportował gaz z Turkmenistanu. W odróżnieniu od swoich sąsiadów Kirgistan nie jest bogaty w zasoby takich surowców jak gaz czy ropa, lecz zajmuje się wydobywaniem złota. w 2013 roku szacowało się, że chińskie firmy prowadziły działalność wydobywczą tego surowca w 79 z 228 złóż istniejących na terenie tego państwa¹⁵¹.

Ważnym aspektem, chińskiej polityki zagranicznej względem Kirgistanu, staje się również handel. Kirgistan jako małe przygraniczne państwo staje się państwem tranzytowym. Wiele towarów wywożonych z Chin do Kirgistanu kończy swoją drogę dopiero w innych państwach Azji Centralnej, dzięki czemu przypisuje się mu miano logistycznego centrum handlu zagranicznego w tym regionie. Przyczyniają się do tego między innymi ogromne bazy, jeden znajdujący się w Biszkeku, a drugi na południu kraju. Łącznie zapewniają zatrudnienie około 75000 osób i potęgują przepływ towarów na tym terenie¹⁵². Bezapelacyjnie przyczyniły się one do podniesienia wartości handlu z Chinami, który w 2016 roku wart był 1,6 miliarda dolarów, gdzie eksport wyniósł 80 milionów dolarów, a import aż 1,5 miliarda dolarów. Dane te sprawiają, że Chiny stają się największym partnerem handlu zagranicznego, stanowiącym prawie 30 procent całego handlu w Kirgistanie. Eksportuje się głównie: metale szlachetne, produkty spożywcze, nieprzetworzoną skórę zwierzęcą. Jeżeli chodzi o import, najliczniej importowanymi stają się wyroby włókiennicze, części do maszyn oraz produkty chemiczne¹⁵³.

Nie można zapominać, że chińskie inwestycje w Kirgistanie to niejedynie projekty infrastrukturalne. Są nimi również projekty *soft power*, które poprzez promowanie własnej kultury czy języka na celu mają pozyskiwanie sobie sojuszników. Nie tylko w Kirgistanie, ale i w wielu państwach na świecie, rozwijają się Instytuty Konfucjusza, które pozwalają na naukę języka oraz możliwość późniejszego zdawania egzaminów na danym poziomie językowym. Instytuty te są najbardziej atrakcyjne dla młodych Kirgizów, ponieważ nauka może być przepustką do dalszej edukacji w Chinach, szacuje się, że w 2013 roku ponad 2000 kirgiskich studentów studiowało w Państwie Środka¹⁵⁴. Instytuty Konfucjusza początkowo nie pobierały czesnego za swoje kursy, co skutkowało dużym zainteresowaniem. Jednak później, kiedy okazało się, że frekwencja zaczęła spadać po kilku zajęciach, wprowadzono opłaty, które powtórnie zachęciły uczniów. Autor tekstu *Chinese Soft Power in Kazakhstan and Kyrgyzstan: a Confucius Institutes Case Study*, Gaukhar Nursha, sugeruje, że kirgiska młodzież bardziej zainteresowana jest samą nauką języka chińskiego, aniżeli chińską kulturą. Przytacza również badania, które potwierdzają, że w ostatnich latach młodzież jest znacznie bardziej sceptyczna do zdobywania chińskich dyplomów ze względu na obawy związane z ograniczonymi możliwościami pracy¹⁵⁵. Jako konkluzję autor zadaje sobie pytanie, czy Chiny są tak naprawdę atrakcyjne dla swojego mniejszego sąsiada. Odpowiada, że tak, lecz słusznie zauważa, że nie stosowaną *soft power*. Podkreśla, że Instytuty Konfucjusza nie

¹⁵¹Ł. Gacek, *op.cit.*, s. 202.

¹⁵²H. H. Karrar, *Kyrgyzstan's Dordoi and Kara-Suu Bazaars: Mobility, Globalization and Survival in Two Central Asian Markets*, w: *Globalizations*, nr 14, 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2016.1201323>, (dostęp: 7.05.2020).

¹⁵³M. Jochec, *China's BRI Investments, Risks and Opportunities in Kazakhstan and Kyrgyzstan*, w: *China's Belt and Road Initiative and its impact in Central Asia*, M. Laruelle (red.), Washington 2018, s. 73.

¹⁵⁴I. Overland, R. Vakulchuk, *op.cit.*, s. 125.

¹⁵⁵G. Nursha, *Chinese Soft Power in Kazakhstan and Kyrgyzstan: a Confucius Institutes Case Study*, w: *China's Belt and Road Initiative and its impact in Central Asia*, M. Laruelle (red.), Washington 2018, s. 135-139.

są autentycznym narzędziem tego typu inwestycji, ponieważ zostały stworzone przez chiński rząd i pozostają pod jego ścisłą kontrolą. Dodaje, że są bardziej instrumentami dyplomacji publicznej i propagandy, niż skutecznymi narzędziami do tworzenia pozytywnego wizerunku¹⁵⁶.

Budzą one również kontrowersje w związku z postrzeganiem Instytutów Konfucjusza jako próbę rozszerzenia działalności chińskiej kontroli politycznej poprzez instytucje te w poszczególnych krajach, mówi się rząd chiński używa ich w dążeniu do osiągnięcia globalnej dominacji. z kolei inni krytycy oskarżają KPCh o chęć ustanowienia instytutów, aby szerzyć kulturę partii komunistycznej w imię kultury chińskiej. Żaden z instytutów nie oferuje podwalin kultury chińskiej, czyli nauk konfucjańskich, ale za to istnieje przekonanie, że na kursach językowych rozprzestrzenia się chińska propaganda. Istnieją również poglądy, które kwestionują całą wartość tych instytutów. Na przykład François Jullien, wybitny francuski sinolog i filozof, uważa, że Instytuty Konfucjusza zasadniczo przedstawiają stereotypy kulturowe, które nie ukazują złożoności cywilizacji chińskiej¹⁵⁷. Kontrowersje te odzwierciedla liczba zamykanych instytutów na całym świecie. w 2018 roku co najmniej 10 amerykańskich uniwersytetów podjęło decyzję o zamknięciu znajdujących się przy nich Instytutach Konfucjusza, w związku z nasilającymi się naciskami politycznymi na sposób ich finansowania¹⁵⁸. Podobne zdarzenia miały miejsce w Belgii w 2019 roku, kiedy tamtejsze służby bezpieczeństwa oskarżyły byłego dyrektora instytutu przy jednym z brukselskich uniwersytetów, o działania dla chińskiego wywiadu. Po tych zdarzeniach stołeczny Instytut Konfucjusza został zamknięty¹⁵⁹.

2.3 Kredyty i antychińskie nastroje

Jak już wcześniej zaznaczono, inicjatywa BRI, to projekt uwzględniający między innymi finansowanie infrastruktury, która ma na celu służyć chińskim celom gospodarczym, bezpieczeństwu oraz prowadzonej przez Pekin polityce zagranicznej. Wiele kontrowersji budzi zrównoważone finansowanie tych inwestycji oraz to, w jaki sposób Pekin ustala kwestię spłaty długu. Udzielanie takich pożyczek może być wyzwaniem dla stabilności długu publicznego zadłużających się państw¹⁶⁰.

W przypadku Kirgistanu to właśnie Chiny odpowiadają za ponad 60 procent finansowanych pożyczek. Mimo tego, że pożyczki te dały Biszkekowi możliwość rozwoju w takich kwestiach jak modernizacja infrastruktury czy przemysłu, doprowadziły one równocześnie do znacznego rozwoju chińskich inwestycji nad krajowymi. Jako przykład należy wspomnieć o linii kolejowej, która łączyć miała terytorium chińskie z uzbeckim, prowadząc przez tereny należące do Kirgistanu.

¹⁵⁶G. Nursha, op. cit., s. 142.

¹⁵⁷F. Hartig, *Confucius Institutes and the Rise of China*, w: *Journal of Chinese Political Science/Association of Chinese Political Studies*, Springer, 2011, s. 64-67, https://files.transtutors.com/cdn/uploadassignments/730555_5_confucius-institutes-and-the-rise-of-china.pdf, (dostęp: 23.05.2020).

¹⁵⁸E. Redden, *Closing Confucius Institutes*, Inside Higher ED, <https://www.insidehighered.com/news/2019/01/09/colleges-move-close-chinese-government-funded-confucius-institutes-amid-increasing>, (dostęp: 23.05.2020).

¹⁵⁹S. Lau, *Belgian university closes its Chinese state-funded Confucius Institute after spying claims*, South China Morning Post, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3041617/belgian-university-closes-its-chinese-state-funded-confucius>, (dostęp: 23.05.2020).

¹⁶⁰J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, Center for Global Development, Washington 2018, s. 1-2, <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>, (dostęp: 10.05.2020).

Inwestycja ta nie znalazła poparcia kirgiskich ekspertów, którzy skrytykowali projekt, argumentując, że nie wnosi on żadnych korzyści dla ich państwa. Powodem tego był fakt, że linia ta miała posiadać węższy rozstaw torów, który dostosowany był do chińskich standardów, a nie tych centralnoazjatyckich¹⁶¹.

Świadczy to o tym, że Chińska Republika Ludowa bierze pod uwagę często jedynie swoje interesy, które nie przynoszą żadnych korzyści dla państw, w których mają się one znajdować, ponieważ linia ta obsługiwać może jedynie chińskie składy. Mimo to rząd Kirgistanu przyjął ten projekt. Co więcej, zaproponowany przez Chiny program *Resources for Investments*, zakładał, że kirgiski rząd udzieliłby chińskim firmom kontroli nad depozytami Sandyk i Dzhetyń Suu, które wycenione zostały na 15 i 100 miliardów dolarów, w zamian za anulowanie długu wartego 3 miliardy dolarów. Kolejnym przykładem staje się sektor wydobywczy. Chiny wykorzystały pożyczki, aby kontrolować dostęp do takich miejsc jak złoża rudy złota w południowej prowincji Jalalabad czy złoża żelaza w prowincji Naryń, zamiast spłaty należącego się im długu¹⁶². W roku 2016 całkowity zagraniczny dług Kirgistanu wyniósł 3,7 miliarda dolarów, z czego aż 1,4 miliarda stanowił dług dla *Exim Bank of China*, głównego wierzyciela chińskich kredytów¹⁶³. Dane te potwierdzić może raport stworzony dla Centrum Globalnego Rozwoju, który przedstawił Kirgistan jako państwo znajdujące się w gronie ośmiu innych krajów korzystających z chińskiej pomocy, która doprowadziła je do „pułapki zadłużenia”¹⁶⁴.

Wśród dużej części kirgiskiego społeczeństwa wizerunek Chin nie wypada dobrze, można nawet powiedzieć, że wielu Kirgizów widzi w swoim wschodnim sąsiedzie zagrożenie. Wnioskować tak można, już po wydarzeniach z 1999 roku, kiedy to rząd w Kirgistanie podpisał porozumienie z Chińską Republiką Ludową, na mocy, którego 125 tysięcy hektarów ziemi w regionie Issyk-Kul oraz Uzengu-Kuush zostało przekazanych stronie chińskiej. Było to spowodowane wieloletnim sporem granicznym, którego rezultat spotkał się powszechnym oburzeniem społeczeństwa¹⁶⁵. Widać to również już w ankiecie przeprowadzonej w 2012 roku, czyli przed powołaniem do życia inicjatywy BRI. W ankiecie tej ponad 30 procent respondentów wskazało Państwo Środka jako zagrożenie, w przeciwieństwie do 0 procent biorących udział w badaniu, którzy postrzegali Rosję jako potencjalne niebezpieczeństwo. Wielu z badanych obawia się, że Chiny mogą wykorzystać swoją siłę do realizacji własnych celów i zaszkodzić ich państwu. Inni z kolei utożsamiają chińskich robotników, przebywających na terenie Kirgistanu z gospodarczą kolonizacją¹⁶⁶. Niewiele zmieniło się od 2012 roku, ponieważ nadal występuje niezadowolenie społeczeństwa z rosnącego wpływu Chin w Azji Centralnej.

¹⁶¹J. Reeves, *Chinese Foreign Relations with Weak Peripheral States: Asymmetrical Economic Power and Insecurity*, London and New York 2016, s. 64-65.

¹⁶²J. Reeves, op. cit., s. 64-65.

¹⁶³I. Overland, R. Vakulchuk, op. cit., s. 122.

¹⁶⁴J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, op. cit., s. 28.

¹⁶⁵A. Khamidov, *Dispute over China-Kyrgyz border demarcation pits president vs. parliament*, Euroasianet, 2001, https://eurasianet.org/dispute-over-china-kyrgyz-border-demarcation-pits-president-vs-parliament?fbclid=IwAR1uG_Bn_QFBS-Z-RI5BsrY7PkVlz3-x3tUqBEUI7qZxL_JLqjMixbvcrI, (dostęp 11.05.2020).

¹⁶⁶J. Reeves, *Chinese Foreign Relations ...*, op. cit., s. 63.

W styczniu 2019 roku w Biszkeku zorganizowane zostały dwa protesty¹⁶⁷. Żądania demonstrujących obejmowały deportację nielegalnych imigrantów, ograniczenie obywatelstwa jedynie do etnicznego oraz szersze inspekcje firm zatrudniających pracowników z Chin. Po pierwszym proteście, który odbył się 7 stycznia 2019 roku rząd ostrzegł, że jakiegokolwiek próby działań, które mogą mieć na celu zakłócenie stosunków z Chinami zostaną surowo ukarane. Dziesięć dni później, po drugim proteście rząd ogłosił nowe przepisy dotyczące ochrony miejsc pracy, ustanowił 20 procent jako pułap zatrudnienia cudzoziemców przez kirgiskie firmy oraz wdrożył podatek finansowy dla wszystkich przedsiębiorstw, które zatrudniają zagranicznych pracowników. Ogólnokrajowe niezadowolenie spowodowała też między innymi wcześniej wspomniana niejasność w sposobie udzielania kredytów. Warto przytoczyć kwestię jednego z kredytów w wysokości 850 milionów dolarów na autostradę pomiędzy stolicą a miastem Osz na południu. Domniema się, że urzędnicy powiązani z ówczesnym premierem Saparem Isakowem doszli do porozumienia z chińskim wykonawcą *China Road and Bridge Corporation*, zwiększając koszty budowy kilkakrotnie. Innym przykładem jest kredyt o wartości 386 milionów dolarów, który udzielony został bez wcześniejszego przetargu jednej z chińskich firm na remont elektrowni ciepłowniczej w Biszkeku.

Kontrowersyjnym aspektem stosunków chińsko-kirgiskich jest także trudna sytuacja muzułmańskiej prowincji Sinciang. Raporty ONZ alarmują, że nawet milion ludzi jest przetrzymywanych w „obozach reedukacyjnych”, mimo to rządy państw Azji Centralnej nie wychodzą z inicjatywą potępienia tych czynów. Co więcej, po proteście w Biszkeku z dnia 7 stycznia, który również podniósł kwestię ujgurską, urzędnicy utrzymywali, że podane przez ONZ liczby zostały zawyżone, a w komunikacie prasowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych stwierdzono, że obozy te były ośrodkami kształcenia i szkolenia zawodowego¹⁶⁸.

Warto również przytoczyć protesty, które odbyły się w grudniu. Stały się one odpowiedzią na zeszłoroczne porozumienie ogłoszone na corocznym szczycie SOW, pomiędzy prezydentem Chin Xi Jinpingem a rządem kirgiskim w sprawie dzierżawy 200 hektarów ziemi na okres 49 lat w At-Bashi, w ramach kirgisko-chińskiego przedsięwzięcia, które planowało budowę centrum logistycznego. 17 lutego kilkuset mieszkańców zgromadziło się, aby raz jeszcze zaprezentować swoją dezaprobatę w sprawie projektu. Organizatorzy twierdzą, że pojawiło się około 2000 sprzeciwiających się, z kolei kirgiscy urzędnicy rządowi wychodzą z założenia, że było ich od 700 do 800. Protestujący wystąpili trzymając transparenty z hasłami takimi jak „Jesteśmy przeciwko Centrum Logistycznemu” i „Nie oddamy Kirgiskiej Ziemi Chinom!”. Doprowadziło to do anulowania wartego 275 milionów kontraktu, a decyzję tę argumentowano faktem, że w takich okolicznościach nie można pracować nad długoterminowym projektem¹⁶⁹. Przykład ten doskonale odzwierciedla fakt, że nastroje antychińskie w Kirgistanie są cały czas obecne.

Ciekawa staje się również kwestia chińskich kredytów w obliczu pandemii COVID-19. Już w połowie kwietnia 2020 roku Kirgistan zwrócił się do Chin o umorzenie długów, z powodu zmagania się ze problemami gospodarczymi. Biszkek przyjął jednocześnie zaoferowaną przez stronę

¹⁶⁷Reuters, *Kyrgyz police disperse anti-Chinese rally*, <https://www.reuters.com/article/us-kyrgyzstan-protests-china/kyrgyz-police-disperse-anti-chinese-rally-idUSKCN1PB1LJ>, (dostęp: 21.05.2020).

¹⁶⁸S. Hedlund, *China finds investment...*, op. cit.

¹⁶⁹C. Putz, *Kyrgyz-Chinese Joint Venture Scrapped After Protests*, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2020/02/kyrgyz-chinese-joint-venture-scrapped-after-protests/>, (dostęp: 11.05.2020).

chińską propozycję wysłania chińskich lekarzy¹⁷⁰, którzy mają pomóc w walce z pandemią¹⁷¹, mimo to, do dnia dzisiejszego Pekin nie udzielił odpowiedzi na zadane mu pytanie¹⁷².

Podsumowanie

Podsumowując, chińska polityka zagraniczna od czasu wprowadzania reform uległa diametralnym zmianom. Otwarcie się na świat i współpracę z innymi państwami, pozwoliło im na uzyskanie statusu światowego mocarstwa, które poprzez swoje inicjatywy oraz udzielane kredyty inwestuje w chętnie do współpracy państwa. Jednym z takich państw staje się Kirgistan, który na dzień dzisiejszy stoi przed ogromnym wyzwaniem. Decyzja, która określi, czy Chiny to właściwa droga do efektywnego rozwoju tego państwa. Rządzący tym państwem muszą zdecydować, co będzie bardziej korzystne, znalezienie sposobu jak nie uzależnić się całkowicie od Chin i jak balansować we współpracy z innymi ważnymi graczami, czy może wykreowanie własnej drogi zakładającej założone przez siebie cele. Nie ma wątpliwości, że dzięki chińskim inwestycjom Kirgistan może poszczycić się zmodernizowanymi drogami na wzór tych europejskich czy szerokim dostępem do energii elektrycznej. Kontrowersyjna w tym przypadku pozostaje nadal kwestia udzielanych pożyczek. Przyszłość Kirgistanu zależy od tego, czy każdy z zawieranych kredytów zostanie wcześniej rozsądnie uargumentowany, a jeśli nie i państwo to będzie bazować jedynie na pomocy swojego sąsiada, zatonać może w morzu pożyczek, z których nigdy nie będzie w stanie się wypłacić.

Bibliografia:

Monografie:

1. Gacek Ł., *Azja Centralna w polityce energetycznej Chin*, Kraków 2013.
2. Galyamova V., *Central Asian Countries and China: Managing the Transition*, w: *China- Central Asian Countries: Making New Partnership*, (red.) Yunling Zhang, Social Sciences Academic Press (China), Beijing 2008.
3. Hey J.A.K., *Introducing State Foreign Policy*, w: *Small States in World Politics. Explaining Foreign Policy Behavior*, (red.) Hey Jeanne A.K, Boulder 2003.
4. Jochec M., *China's BRI Investments, Risks and Opportunities in Kazakhstan and Kyrgyzstan*, w: *China's Belt and Road Initiative and its impact in Central Asia*, (red.) Laruelle Marlene, Washington 2018.
5. Kukułka J., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982.
6. Kuźniar R., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, w: *Stosunki międzynarodowe – geneza, struktura, dynamika* (red.) Haliżak Edward, Kuźniar Roman, Warszawa 2000.
7. Łoś-Nowak T., *Polityka zagraniczna- stałe i zmienne komponenty procesu formułowania i realizacji*, w: *Polityka zagraniczna, aktorzy, potencjały, strategie*, (red.) Łoś-Nowak Teresa, Warszawa 2011.

¹⁷⁰Radio Free Europa Liberty, *Kyrgyzstan Asks China for Debt Relief Amid Economic Strain of Pandemic*, <https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-jeenbekov-china-debt-xi-coronavirus/30555118.html> (dostęp: 13.05.2020).

¹⁷¹Na dzień 13.05.2020 liczba osób zarażonych w Kirgistanie wyniosła 1044, 12 osób zmarło. Źródło: <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/kyrgyzstan/> (dostęp: 13.05.2020).

¹⁷²Dane na dzień 13.05.2020.

8. Łoś-Nowak T., *Polityka zagraniczna w przestrzeni teoretycznej*, (w): *Polityka zagraniczna, akto-
rzy, potencjały, strategie*, (red.) Łoś-Nowak Teresa, Wydawnictwo Poltex, Warszawa 2011.
9. Mingst K., *Essentials of international relations*, New York 1999.
10. Moldashev K., Qoraboyev I., *The Belt and Road Initiative and Comprehensive Regionalism in
Central Asia*, w: *Rethinking the Silk Road. China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian
Relations*, (red.), Singapur 2018.
11. Morgenthau H.J., *Politics Among Nations. The Struggle For Power And Peace*, Vol.6, New York
1997.
12. Neack L., *Studying foreign policy comparatively*, Rowman & Littlefield, Maryland 2019.
13. Nursha G., *Chinese Soft Power in Kazakhstan and Kyrgyzstan: a Confucius Institutes Case Study*,
w: *China's Belt and Road Initiative and its Impact in Central Asia*, Laruelle Marlene (red.), Wash-
ington 2018.
14. Overland I., Vakulchuk Roman, *China's Belt and Road Initiative through the lens of Central Asia*,
w: *Regional Connection under the Belt and Road Initiative. The Prospects for Economic and
Financial Cooperation*, (red.) Cheung Fanny M., Hong Ying-yi, New York 2019.
15. Piątek J., Podgórska R., Ranke A., *Polityka zagraniczna i strategie bezpieczeństwa państw
w międzynarodowych stosunkach politycznych*, Gorzów Wielkopolski 2012.
16. Reeves J., *Chinese Foreign Relations with Weak Peripheral States: Asymmetrical Economic Power
and Insecurity*, London and New York 2016.
17. Roberts J.G., *a History of China*, New York 2011.
18. Rolland N., *China's Vision for a new world order*, *The National bureau of Asian Research*, Seattle
2020.
19. Toktomushev K., *Kyrgyzstan - Regime Security and Foreign Policy*, New York 2017.

Artykuły naukowe:

20. Umińska-Woroniecka A., *Kategoria przywództwa politycznego w analizie polityki zagranicznej*, w:
Annales UMCS-Lublin, nr 24, Lublin 2017.

Źródła Internetowe:

21. Amnesty International, China 2019, <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/report-china/>.
22. CIA, The World Factbook, *Central Asia: Kyrgyzstan*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>.
23. CIA, The World Factbook, *East Asia/Southeast Asia: China*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.
24. *Dokument Ministerstva transporta i kommunikatsiy Kyrgyzskoy Respubliki o razvitii infrastruktury*,
https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2014/wp5/wp5eatl/WP5_GE2_11th_session_Ms_Nalobina_Kyrgyzstan.pdf, (dostęp: 06.05.2020).
25. Gagné Jean-François, *Hybrid Regimes*, Oxford bibliographies, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0167.xml>.
26. Hedlund S., *China finds investment in Kyrgyzstan a risky necessity*, Geopolitical Intelligence Ser-
vices, 2019, [https://www.gisreportsonline.com/china-finds-investment-in-kyrgyzstan-a-risky-ne-
cessity,economy,2843.html](https://www.gisreportsonline.com/china-finds-investment-in-kyrgyzstan-a-risky-necessity,economy,2843.html).

27. Hurley J., Morris Scott, Portelance Gailyn, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, Center for Global Development, Washington 2018, <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>.
28. Karrar H., *Kyrgyzstan's Dordoi and Kara-Suu Bazaars: Mobility, Globalization and Survival in Two Central Asian Markets*, w: *Globalizations*, nr 14, 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2016.1201323>.
29. Khamidov A., *Dispute over China-Kyrgyz border demarcation pits president vs. parliament*, Eurasianet, 2001, https://eurasianet.org/dispute-over-china-kyrgyz-border-demarcation-pits-president-vs-parliament?fbclid=IwAR1uG_Bn_QFBS-Z-RI5BsrY7PkVlz3-x3tUqBEUI7qZxal_JLqjMixbvcrI.
30. Kudryavtseva T., *Kyrgyzstan ranked as country with hybrid political regime*, https://24.kg/english/74820_Kyrgyzstan_ranked_as_country_with_hybrid_political_regime.
31. Lau S., *Belgian university closes its Chinese state-funded Confucius Institute after spying claims*, South China Morning Post, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3041617/belgian-university-closes-its-chinese-state-funded-confucius>.
32. <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/2433/2100-DR-NOP-195645.pdf?sequence=1>.
33. Omuralieva A., *China-Kyrgyzstan relations*, Hacettepe University Institute of Social Sciences Department of International Relations, Ankara 2014, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/2557/59c60ceb-49b7-486f-b67d-f5bc797bff6c.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
34. Mogilevskii R., *Kyrgyzstan and the Belt and Road Initiative*, University of Central Asia, Bishkek 2019, <https://www.ucentralasia.org/Content/downloads/UCA-IPPA-Wp50%20-%20ENG.pdf>.
35. Natsional'nyy statisticheskiy komitet Kyrgyzskoy Respubliki, *Dinamika postoyannogo naseleniya*, <http://www.stat.kg/ru/opendata/category/316/>.
36. Putz C., *Kyrgyz-Chinese Joint Venture Scrapped After Protests*, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2020/02/kyrgyz-chinese-joint-venture-scrapped-after-protests/>.
37. Putz C., *Remembering Kyrgyzstan's Revolutions. Two revolutions in ten years. is Kyrgyzstan any better off*, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2015/04/remembering-kyrgyzstans-revolutions/>.
38. Political and Peacebuilding Affairs, *Shanghai Cooperation Organization*, https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization?fbclid=IwAR3r3hkyhIACyWRGoPsBB-Bbeqb1tEaJCug6eH0KULAOWjVGS__Wb5STmtY.
39. Radio Free Europa Liberty, *Kyrgyzstan Asks China for Debt Relief Amid Economic Strain of Pandemic*, <https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-jeenbekov-china-debt-xi-corona-virus/30555118.html>.
40. Rambler, *V Kyrgyzstane pri podderzhke Kitaya zavershena modernizatsiya glavnoy TETS strany*, <https://news.rambler.ru/other/37778693-v-kyrgyzstane-pri-podderzhke-kitaya-zavershena-modernizatsiya-glavnoy-tets-strany/?updated>.
41. Reporters Without Borders, *2020 World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking>.
42. Reuters, *Kyrgyz police disperse anti-Chinese rally*, <https://www.reuters.com/article/us-kyrgyzstan-protests-china/kyrgyz-police-disperse-anti-chinese-rally-idUSKCN1PB1LJ>.

43. The Economist Intelligence Unit, *Democracy Index 2019. a year of democratic setbacks and popular protest*, <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>.
44. Transparency International, *Corruption Perceptions Index*, https://images.transparencycdn.org/images/2019_CPI_Report_EN_200331_141425.pdf.

FOREIGN POLICY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA EXEMPLIFIED BY CHINESE AND KIRGHIZ RELATIONS

Abstract: The Author's aim is to present the modern understanding of foreign policy drawing on the ideas of classical realism defined by Hansa Morgenthau'a and an American James Rosenau. Presenting the complexisty of the matter the Author refers to the defionitions coined by Polish and foreign scientists. In the paper after discussing the aims od foreign policy the policy of powers states and small states is analised on the basis of *Small States in World Politics* oraz *Explaining Foreign Policy Behavior* than the political- economic conditions of Chinese – Kirghiz cooperation are explained and why it is interesting for China. The Chinese investments and rather negative Kirghiz public opinion are also considered.

Key words: power state, small state, foreign policy, Chinese – Kirghiz cooperation

Oliwia Radkiewicz

Akademia im. Jakuba z Paradyża

<https://orcid.org/0000-0002-7324-5821>

TERRORYZM "SAMOTNYCH WILKÓW" NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

Abstrakt: Autorka podjęła temat terroryzmu i wyjaśniła jego pojęcie w kontekście ataków wykonywanych przez "samotne wilki", zwróciła również uwagę na motywację terrorystów jak i ich typologię. W artykule wyjaśniony został termin "samotny wilk", który był kluczowy dla zrozumienia tematu artykułu. Również ważnym aspektem dotyczącym artykułu było zwrócenie uwagi na kreowanie obrazu terrorysty w środkach masowego przekazu. Po analizie ataków z udziałem Andersa Breivika oraz Anis'a Ben'a Othmane Amriego, autorka doszła do stwierdzenia, że terroryści stawiają na jak najkrwawsze i spektakularne zamachy, aby zostać zauważonym i wyrządzić poprzez swój atak jak największe szkody.

Słowa kluczowe: terroryzm, "samotny wilk", bezpieczeństwo, akt terroru, mass media

Wprowadzenie

Ostatnie lata wyraźnie wskazują, że jednym z największych zagrożeń bezpieczeństwa, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym, jest terroryzm. Zamachy stają się coraz bardziej spektakularne, krwawe, coraz lepiej zaplanowane i wykonane. Terroryzm charakteryzuje się nierozłączną cechą różnorodności, przejawiającą się przede wszystkim w doborze metod, form, środków, a także sfer życia społecznego, które swoim niszczącym działaniem dotyka. Wszystko to sprawia, że coraz to lepiej rozbudowane systemy bezpieczeństwa okazują się niedostateczne.

Terroryzm ma wiele twarzy. Może przybierać różne formy, a jego autorzy mogą mieć odmienne motywacje. Przedmiotem badań w niniejszej pracy były akty terroru na świecie z udziałem „samotnych wilków” czyli osób dokonujących aktów terroru, działających w pojedynkę, całkowicie odizolowanych i bez powiązań pośrednich oraz bezpośrednich ze zorganizowanymi grupami czy komórkami terrorystycznymi oraz nieposiadających żadnego dowództwa.

Czym tak naprawdę jest terroryzm i jak go definiujemy? Terroryzm jest bardzo dynamicznym i wielopłaszczyznowym zjawiskiem i z tego powodu, bardzo trudnym do zdefiniowania. W literaturze funkcjonuje około 200 pojęć terroryzmu, które opisują to zjawisko z różnych perspektyw badawczych. Większość definicji jest jednak ogólnikowa i niewystarczająca dla zrozumienia złożoności zjawiska terroryzmu. Trudnym, a właściwie niemożliwym jest stworzenie jednej uniwersalnej definicji, która w pełni oddawałaby charakter zjawiska terroryzmu. Stąd też pojawiają się terminy oddające specyfikę poszczególnych rodzajów terroryzmu - np. ekoterroryzm, narkoterroryzm, cyberterroryzm.

Analiza definicji przeprowadzona przez Stanisława Pikulskiego, profesora nauk prawnych, pozwoliła na uogólnienie definicji terroryzmu jako to działalności przestępczej na tle politycznym zorganizowanych grup przestępczych o charakterze antypaństwowym. Podejmowane przez te ugrupowania akty terrorystyczne zmierzają do wymuszenia określonych następstw przez władze państwowe. Ugrupowania te osiągają swój cel poprzez wywoływanie strachu i paniki w opinii publicznej, a służy temu np. podkładanie bomb w miejscach publicznych czy zamachy na życie znanych osób życia politycznego¹⁷³. Na podstawie przedstawionych definicji, można wyróżnić wspólny mianownik, którym jest wywołanie strachu i realizacja celu jakim w większości jest podporządkowanie i uległość społeczeństwa do agresora.

Terroryzm jest zjawiskiem bardzo starym i towarzyszy ludzkości od starożytności¹⁷⁴. Często jednak w codziennych realiach dochodzi do mylnego stosowania pojęcia terroryzm i terror czy działalność przestępcza. Pojęcia te zasadniczo się różnią mimo, że wywodzą się od łacińskiego słowa „terrere” dosłownie oznaczającego straszenie, zastraszanie, przerażanie. Natomiast jako zjawiska społeczne różnią się zasadniczo. W przypadku terroru, podmiotem jest dana organizacja (najczęściej państwo), natomiast przedmiotem są jednostki, członkowie organizacji (obywatele, społeczeństwo danego państwa). W przypadku terroryzmu z kolei, podmiotem stosującym siłę, przemoc czy zastraszanie są pojedyncze jednostki lub ich grupy, a przedmiotem ich oddziaływania – państwo (organizacja). Tym, co odróżnia natomiast terroryzm od zwykłej działalności przestępczej (przestępczości zorganizowanej), jest polityczny charakter działalności terrorystów, ze względu na podłoże i cel działania¹⁷⁵.

Kim jest „samotny wilk”?

Koncepcja „samotnego wilka” to podejście socjobiologiczne wyjaśniające istotę społeczno-politycznych zachowań jednostek. Zauważono bowiem podobieństwo pomiędzy zachowaniem wilków w ramach ekosystemów, w których funkcjonują a zachowaniem ludzi w walce politycznej. Wilk jest żyjącym współcześnie drapieżnikiem z rodziny psowatych, funkcjonującym najczęściej w watach liczących do 20 osobników. W stadzie przewodzi tak zwana para Alfa, a więc para dominujących osobników, za którymi podążają pozostałe. Interesującym zjawiskiem są jednak osobniki odłączające się od stada. Przyczyn takiego zachowania jest wiele, głównie jest to niechęć ze strony innych osobników, choroba bądź przegrana walka o dominację. Te jednostki zmuszone są polować samodzielnie i są słabe oraz nieprzystosowane do dostatniego życia. Terminologia ta ma zastosowanie w szerszym zastosowaniu w analizie zachowań terrorystów indywidualnych¹⁷⁶.

Według Artura Wejksznera termin „samotny wilk” odnosi się do płaszczyzny relacji społeczno-politycznych. Jest stosunkowo nowym terminem określającym na poziomie czysto funkcjonalnym osobę, która w sposób samodzielny przygotowuje i przeprowadza akcję

¹⁷³ S. Pikulski, *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000, s. 12.

¹⁷⁴ P. Swoboda, *Dokąd zmierza współczesny terroryzm? Możliwe kierunki rozwoju zjawiska w drugiej dekadzie XXI wieku* w: *PAŃSTWO PRAWO BEZPIECZEŃSTWO EKONOMIA I EDUKACJA W OBLICZU ZAGROŻEŃ XXI WIEKU* Red. nauk.A. Piędel J., Pomiankiewicz, A. Zebrowski, Nisko 2014, s.231.

¹⁷⁵ Ibidem s. 232

¹⁷⁶ A. Wejkszner, *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018, s. 32.

terrorystyczną. Często przywoływanymi synonimami tego terminu są: „solo terrorysta”, „terrorysta indywidualny”, „samotny terrorysta”, „wolny strzelec”, czy też w terminologii zagranicznej „freelancer”. Historia tego terminu sięga lat pięćdziesiątych XX wieku, choć jego popularyzacja nastąpiła dopiero dwie dekady później. Wówczas to popularna była koncepcja „czynnego oporu bez lidera”. Mimo, że analizowana terminologia narodziła się całkiem niedawno to geneza zjawiska terroryzmu indywidualnego ściśle związana jest z historią nowożytnego terroryzmu. Spopularyzowana została już w XIX wieku za sprawą anarchistów między innymi Michała Bakunina. Choć powszechnie uważa się termin „samotny wilk” i „terrorysta indywidualny” za synonimiczne, to pierwszy z tych terminów denotuje o wiele węższy obszar zachowań i, jak się wydaje, nie przystaje do opisów wszystkich zachowań terrorysty indywidualnego. Ten ostatni nie rywalizuje bowiem o miejsce w grupie.

Z definicji działa w pojedynkę i rzadko artykułuje interesy grupowe¹⁷⁷. Jego działania wycelowane są w stronę ludności cywilnej w celu osiągnięcia celów politycznych lub dotyczących wyznawanej ideologii. Fakt, iż tacy terroryści nie należą do organizacji i mogą działać bez ograniczeń i kontroli przywódców, owocuje realizacją niebezpiecznych i trudnych do wykrycia przedsięwzięć i ataków terrorystycznych. Praca w pojedynkę utrudnia rozpoznanie i przechwycenie przez organy ścigania. Na tej podstawie można wyróżnić cechy określające „samotnego wilka”, terrorysta ten:

działa indywidualnie;

1. nie należy do zorganizowanej grupy terrorystycznej lub sieci;
2. działa bez bezpośredniego wpływu lidera i hierarchii;
3. jego taktyka i metody są stworzone przez niego samego i kierowane bez bezpośredniego polecenia z zewnątrz lub kierunku¹⁷⁸.

Tak jak w przypadku ogólnego zjawiska terroryzmu nie ma jednej powszechnie akceptowanej definicji jednak po analizie źródeł, według autorki mianem „samotnego wilka” można określić osobę, która przygotowuje lub popełnia akty przemocy skierowane przeciwko określonym grupom społecznym, nie współpracująca z oficjalnymi organizacjami terrorystycznymi, ale która korzystająca z ich tradycyjnych taktyk. Jego działania opierają się głównie na atakach na cywilów w celu osiągnięcia celów politycznych lub na rzecz wyznawanej ideologii.

Typologia „samotnych wilków”

Według Jeffrey’a Simon’a, wykładowcy na Uniwersytecie Kalifornijskim, eksperta do spraw terroryzmu i przemocy politycznej, należy wyróżnić pięć podstawowych typów, lecz konieczne jest zaznaczenie, iż niektóre „samotne wilki” należą do więcej niż jednej kategorii. Można je zakwalifikować do grup¹⁷⁹:

1. świeckie;

¹⁷⁷ Ibidem, s. 33.

¹⁷⁸ R. Baters, *Dancing with Wolves: Today lone-wolf terrorists*, <http://digitalcommons.kennesaw.edu/jpps/vol4/iss1/1/>, (dostęp: 21.03.2021).

¹⁷⁹ J. Simon, *What make lone-wolf terrorists so dangerous?*, <https://newsroom.ucla.edu/stories/what-makes-lone-wolfe-terrorists-245316>, (dostęp: 21.03.2021).

2. religijne;
3. podejmujące pojedyncze kwestie/problemy;
4. zbrodnicze;
5. idiosynkratyczne.

„Samotne wilki”, które zakwalifikowane zostały do grupy świeckich popełniających brutalne ataki z przyczyn etnicznych, politycznych, separatystycznych lub nacjonalistycznych. Jako przykład posłużył tutaj Anders Breivik, ponieważ jego głównym celem byli nastolatki z obozu prowadzonego przez Partię Pracy, którą to obwiniał za umożliwienie islamskiej kolonizacji Europy Zachodniej. Przedstawicielami grupy drugiej - religijnej, są terroryści działający w imię islamu, chrześcijaństwa, judaizmu bądź innych wierzeń i przekonań. Natomiast terroryści z grupy trzeciej toczą walkę w obronie pojedynczych kwestii dotyczących światopoglądu. Do tej grupy zaliczyć można terrorystów walczących w sprawach antyaborcyjności, praw zwierząt czy też ekoterrorystów i cyberterrorystów. Zbrodnicze „samotne wilki” motywowane są chęcią zysku i osobistych korzyści. Ich działanie cechuje brak celu ideologicznego, politycznego, religijnego czy nacjonalistycznego, dlatego nie wszyscy analitycy kwalifikują jako terrorystów. Jednak istnieją przypadki, w których ich działalność przestępcza ma taki wpływ na społeczeństwo, że należy uznać ich działania za terrorystyczne. Ostatnia grupa, idiosynkratyczna, tworzą „samotne wilki”, których motywacją do popełnianych aktów przemocy są osobiste pobudki wynikające z ich stanu psychicznego. Często ich działania i cele są irracjonalne i wynikają z zaburzeń osobowościowych. w większości przypadków cierpi na różne rodzaje schizofrenii i zaburzeń psychicznych.

Biorąc pod rozważania przedstawioną wyżej typologię można uznać, iż zjawisko terroryzmu „samotnych wilków” jest coraz szersze i nieustannie ewaluje. Tacy terroryści niejednokrotnie wykazali, że mogą być równie niebezpieczni jak ściśle zorganizowane grupy terrorystyczne, na których głównie skupiały się organy ścigania i eksperci. Ich samodzielne działanie, pomimo braku dofinansowania i specjalistycznego wykształcenia z zewnątrz może wywołać równie niekorzystny wpływ na społeczeństwo i przynieść znaczne straty¹⁸⁰.

Portret psychologiczny

Wyjaśnianie zamachu „samotnego wilka” koncentruje się na poziomie predyspozycji psychicznych sprawcy i najbliższego otoczenia (rodziny), a nie na otoczeniu społeczno-politycznym czy relacjach międzynarodowych. Dla wielu z nich główną motywacją do zrealizowania zamachu jest właśnie zwrócenie uwagi na manifest programowy, którego założenia i tezy uznają za ostatni ratunek dla ludzkości i świata. Bez zamachu te treści pozostaną niezauważone.

Zrozumienie podłoża psychologicznego terroryzmu jest bardzo trudne, jednakże można uznać, iż jest nim wroga postawa wobec społeczeństw, grup ludzkich i przeżywanie uczucia nienawiści i chęć wyrządzenia im krzywdy. Doznana niegdyś krzywda wywołuje pragnienie zemsty i odwetu, ale także ukazanie poprzez akt terrorystyczny swojej przewagi. Za psychologiczny determinant, uważa się odwołanie do uczuć agresji, frustracji, narcyzmu, posłuszeństwa władzy,

¹⁸⁰ P. Hrynaszkiewicz, *Ataki samotnych wilków jako przykład terroryzmu prawicowego w Unii Europejskiej*, <http://www.knbn.amw.gdynia.pl/wp-content/uploads/2014/12/Hrynaszkiewicz-Paulina-Ataki-samotnych-wilkow-jako-przyklad-terroryzmu-prawicowego-w-UE.pdf>, (dostęp: 21.03.2021).

paranoi i sadyzmu. Nauki dotyczące człowieka i jego natury stawiają tezę, że człowiek z natury jest istotą agresywną, co za tym idzie reakcją terrorystów na frustrację wywołaną względami osobistymi, politycznymi czy ekonomicznymi jest agresywne zachowanie. Jednakże, nie zawsze to frustracja jest uwarunkowaniem psychologicznym motywującym u terrorystów gwałtowne i impulsywne reakcje¹⁸¹.

Koncepcja narcyzmu jest jedną z najbardziej trafnych przy opisywaniu portretu psychologicznego „samotnych wilków”, na jej bazie zachowania terrorystyczne można charakteryzować jako pewien rodzaj zadośćuczynienia i środek umożliwiający obronę przed własną krzywdą. Narcyzm może być traktowany jako wewnętrzne narzędzie umożliwiający osobie obronę własnego ja przed krzywdą. Zdaniem Brunona Hołysty syndrom politycznego terroryzmu jako autokompensacyjnej przemocy może być uznany za powiązane grono czynników psychologicznych i psychopolitycznych, zawierające:

1. psychiczną świadomość wszechpotęgi;
2. ustanowienie, przyjęcie i utrzymanie nowej pseudotożsamości;
3. psychologiczną użyteczność członkostwa w grupie terrorystów politycznych.

Jakkolwiek psychiczna świadomość wszechpotęgi nie może zniszczyć zranionego poczucia osoby co do jej samooceny, to może pozwoli na kompensatę lub odpowiednią zapłatę za psychiczne szkody związane z narcystyczną krzywdą bądź narcystycznym rozczarowaniem. Terrorysta polityczny zdolny jest osiągnąć psychiczną świadomość wszechmocy przez ustanowienie, przyjęcie i utrzymanie nowej pseudo tożsamości¹⁸². Koncepcja ta tłumaczy, dlaczego terroryści działają w sposób tak brutalny sposób i celują w wyrządzenie olbrzymich strat w ludziach.

Z problematyką badającą psychikę terrorysty silnie związana jest potrzeba przynależności. Isaiah Berlin uważa, że to właśnie ona jest jedną z najważniejszych ludzkich potrzeb. Według niego świadomość przynależności do danej społeczności zaspokaja na ogół także wiele innych potrzeb. w wielu przypadkach chęć przynależności jest załącznikiem powstania grupy, która ma wspólny cel. Lecz nie każda jednostka jest w stanie zaadaptować się w grupie, którą objęła za swój punkt docelowy, w taki sposób rodzą się „samotne wilki”, które działają na własną rękę, aby udowodnić swoją wartość.

Zdaniem autorki głównymi koncepcjami interpretującymi przyczyny, przejawy czy też skutki terroryzmu, odwołujących się do sfery psychiki człowieka są:

- Teoria instynktu, której podstawą jest psychoanaliza Freuda oraz założenie, że agresja jest wrodzona i występuje w skutek zakłócenia w człowieku równowagi, ale też w wyniku naturalnego popędu do agresji.
- Teoria frustracji, punktem wyjścia dla tej teorii jest analiza różnic pomiędzy rosnącymi oczekiwaniami, a poziomem satysfakcji wynikającym z ich realizacji. Za jej podsumowanie uznać można słowa Julius’a Margolina „zachowanie terrorystów jest wynikiem frustracji z różnych powodów politycznych, ekonomicznych oraz osobistych¹⁸³”. Model socjalizacji

¹⁸¹ F. Kozaczuk, *Terroryzm i jego uwarunkowania psychologiczne i religijne*, „Vojenské reflexie” 2012, s. 120.

¹⁸² B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2004, s. 278.

¹⁸³ J. Margolin, *Psychological Perspectives in Terrorism*, w: *Terrorism. Interdisciplinary Perspectives*, red. A. Yonah, M. Seymour, Nowy Jork 1977, s. 273-274.

zakładający, że jeśli w procesie socjalizacji dochodziło do nagradzania zachowań agresywnych, a nie karania ich to poziom akceptacji dla agresji wzrasta.

Większość „samotnych wilków” nie jest ostatecznie diagnozowana jako osoby chore psychicznie i niepoczytalne w trakcie popełnienia czynu, zazwyczaj ich ataki są wynikiem planowanych działań, a badania wskazują najczęściej na silne tendencje narcystyczne zamachowca lub patologiczne relacje z matką (tutaj zauważalne jest podobieństwo do seryjnych zabójców). Największe wątpliwości dotyczą zazwyczaj podejrzania schizofrenii paranoidalnej, w której urojenia należą do podstawowych objawów. Występowanie urojeń w wielu systemach prawnych może być traktowane jako okoliczność wyłączająca winę sprawcy. Wyklucza to możliwość skazania i zazwyczaj powoduje poddanie sprawcy długotrwałemu leczeniu psychiatrycznemu w zakładzie zamkniętym.

Dotychczasowe badania zjawiska pokazują, że wiele „samotnych wilków” kieruje się specyficzną mieszanką motywacji o charakterze ogólnym (religijne, polityczne), jak i personalnym. Tacy terroryści to często osoby, które były leczone psychiatryczne lub wykazują objawy sugerujące potrzebę tego typu terapii. Widoczne są istotne podobieństwa do kategorii zabójców masowych: poczucie krzywdy, depresja, brak istotnych relacji międzyludzkich czy niski status w grupie. Dalej idącym rozwinięciem tego trendu jest psychoanalityczna perspektywa wobec terroryzmu, którą zaproponowali Reid Meloy i Jessika Yakeley. Sposób wyjaśnienia ma wpływ na działania podejmowane w reakcji na zamach przez instytucje publiczne. Skala podejmowanych środków prewencyjnych czy odwetowych jest niepomiaralnie mniejsza – trudno wyobrazić sobie sytuację, w której państwo podejmuje „wojnę z terroryzmem” w wyniku zamachu „samotnego wilka”. Specyfika działania takiego terrorysty, która stanowi zarazem źródło jego siły i słabości powoduje, że brak jest metod łatwo dostępnych dla aparatu państwowego, które pozwoliłyby zapobiec następным zamachom terrorystów indywidualnych. Jednocześnie nie istnieje też żadna grupa, organizacja lub państwo, wobec którego można byłoby skierować środki odwetowe, choć opinia publiczna często oczekuje takiej reakcji. Jako przykład odwetu za czyn „samotnego wilka”, choć zarazem wyjątek od generalnej reguły, o której mowa w tym akapicie, można tutaj podać nieomalże likwidację środowiska anarchistycznego na początku XX wieku po zamachu Leona Czołgosza na prezydenta Williama McKinleya, choć zamachowiec sam deklarujący się jako anarchista został ze środowiska wcześniej wykluczony¹⁸⁴.

Obraz „samotnego wilka” w środkach przekazu masowego

Media w XXI wieku są nieodłącznym elementem naszego życia. Każdego dnia dociera do nas masa różnych informacji za pośrednictwem telewizji, internetu, prasy czy też radia. Dzięki dostarczaniu tych informacji możliwe jest poszerzanie wiedzy o otaczającym nas świecie, lecz niekiedy informacje te są negatywne, dlatego też ważne jest dokładne weryfikowanie wszystkiego co dociera do nas za pomocą środków masowego przekazu. We współczesnym świecie media definiowane są jako czwarta władza ma to swoje wytłumaczenie poprzez medialne kształtowanie świata i coraz większy wpływ mass mediów na rządzących i społeczeństwo. Według Anny Kozłowskiej „media są jednym z podstawowych wymiarów społeczeństwa informacyjnego, co

¹⁸⁴ T. Czapiewski, *Terroryzm samotnych wilków - mediatyzacja i odpolitycznienie*, Szczecin, s. 127-129.

jednak oprócz szeregu korzyści niesie ze sobą wiele negatywnych skutków zarówno dla całego społeczeństwa jak i dla pojedynczych jednostek¹⁸⁵. Jeszcze do niedawna uznawano, że adresaci przekazów medialnych to jedynie ich odbiorcy, jednakże można zaobserwować, iż media w znaczący sposób wpływają na kształtowanie postaw oraz zachowań odbiorcy¹⁸⁶. W obecnych czasach odbiorcy mediów są bardzo aktywni i użytkują je w sposób celowy i dążą oni głównie do tego, aby osiągnąć własne korzyści. Odbiorcy nie tylko odczytują znaczenie wielu przekazów, ale co ważniejsze współtworzą je czy też wytwarzają na nowo. W taki sposób każdy z nas w dzisiejszych czasach może przepisać przekazowi swoje nowe znaczenie¹⁸⁷.

Na temat symbiozy pomiędzy terroryzmem, a środkami masowego przekazu napisano już bardzo wiele, powiązania między nimi dostrzegalne są gołym okiem. Należy zaznaczyć, że w dobie tak szerokiego dostępu do wszelkich doniesień medialnych terroryzm stał się wręcz wypaczoną formą rozrywki. z drugiej jednak strony jak już wcześniej zostało przedstawione współczesne media bardzo często wyolbrzymiają obraz zagrożenia i mają tendencję do zastępowania w serwisach informacyjnych innych informacji właśnie doniesieniami związanymi z różnymi zamachami¹⁸⁸. Terroryści potrzebują środków przekazu masowego, pozwala im to na spełnienie naczelnego celu, który im towarzyszy, czyli zastraszeniu społeczeństwa na masową skalę. Wątpliwości nie ulega, że spektakularność dokonywanych zamachów terrorystycznych przyciąga zainteresowanie mediów, są one bardzo często i chętnie przedstawiane w prasie, radiu i telewizji oraz internecie. Współczesna technologia daje nieograniczony dostęp do sieci, łatwość rejestrowania i przesyłania obrazu oraz dźwięku, co jest pozytywnym czynnikiem pośredniej wiktylizacji osób oglądających treści związane z atakami oraz torturami. W dobie tak zaawansowanej technologii, zbiór danych kwestii rozprzestrzeniany jest w ciągu chwili i może rozrastać się w sieci w sposób nieograniczony. Obecnie w przekazach medialnych bardzo często pojawia się temat terroryzmu, co w efekcie nastrocza społeczeństwu obawy przed kolejnymi zamachami terrorystycznymi, które to stają się wyolbrzymione w stosunku do zagrożenia realnego lub statystycznego. Bardzo często działalność mass mediów w zakresie relacjonowania zamachów terrorystycznych nie jest konstruktywna, pomimo tego, iż dziennikarstwo jest rodzajem służby publicznej, a wolne media pełnią rolę strażnika demokracji. w skrajnych przypadkach media doprowadzają do manipulowania opinią publiczną, ale też zagrażają życiu i zdrowiu świadków, uczestników zamachu. Silna potrzeba przedłożenia wszystkich szczegółów zdarzenia i przy tym niezachowanie wymaganych środków ostrożności może mieć katastrofalne skutki. Argumentem popierającym to stwierdzenie może być zamach w Monachium z roku 1972, gdzie telewizja transmitowała na żywo przygotowania do odbicia zakładników, a terroryści oglądali to, w efekcie zginęli wszyscy zakładnicy.

Żadne zjawisko nie przyczyniło się bardziej do rozwoju globalizacji w taki sposób w jaki zrobił to Internet, wiodący prym we współczesnym informacyjnym i ekonomicznym porządku. Wraz z pojawieniem się Internetu powstało wiele szans rozwojowych i udogodnień, lecz niosło to

¹⁸⁵ A. Kozłowska, *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006, s. 77.

¹⁸⁶ Ibidem.

¹⁸⁷ T. R. Aleksandrowicz, *Medialność jako konstruktywne znamię aktu terrorystycznego*, (w) K. Liedel, S. Mocka (red.), *Terroryzm w medialnym obrazie świata*, Warszawa 2010, s. 17.

¹⁸⁸ W. Matyja, *Media - obosieczna broń w walce z terroryzmem. Próba charakterystyki na przykładzie prasowych i telewizyjnych doniesień o zamachu w Bostonie*, Warszawa 2015, s. 306.

ze sobą również negatywne aspekty - Internet umożliwił przestępczości zorganizowanej oraz terrorystom, globalną, zorganizowaną i trudną do kontroli platformę działania¹⁸⁹. W dzisiejszych czasach wirtualna przestrzeń ma nie tylko charakter informacyjny, lecz jest również źródłem wiedzy o materiałach i substancjach wybuchowych, które mogą zostać wykorzystane przez „samotne wilki” w swoich atakach terrorystycznych. Przepisy na skonstruowanie silnego materiału wybuchowego są ogólnodostępne dla każdego użytkownika internetu, a środki do stworzenia go są dostępne w sklepach chemicznych, drogeriach i aptekach.

Terroryzm w internecie jest bardzo dynamicznym zjawiskiem, ciężkim do okiełznania dla służb, ponieważ strony internetowe związane z nim ukazują się w różnym formacie i szybko znikają. Terrorysty posługujący się internetem, mają na celu dotarcie do trzech grup odbiorców:

1. aktualnych i potencjalnych zwolenników;
2. międzynarodowej opinii publicznej;
3. wrogiej opinii publicznej.

Według Agaty Ziółkowskiej i Pawła Majdana „informacje pochodzące w otwartych źródłach zaliczane są jako wartość dodana zarówno nie tylko dla organizacji biznesowych, państwowych agencji wywiadowczych czy różnorodnych jednostek badawczych, ale przede wszystkim do działań planistycznych sprawców zamachów terrorystycznych¹⁹⁰”. Pojęcie terroryzmu zaczęło coraz częściej pojawiać się w środowisku publicznym, niewątpliwie wpływ na to miał udział środków masowego przekazu w dostarczaniu aktualnych informacji. Ogrom portali, platform i narzędzi internetowych, które zwiększają i przyspieszają komunikację, wykorzystywana jest przez terrorystów działających w pojedynkę, ze względu na brak możliwości wykrycia przez służby specjalne takiej komunikacji na początkowym etapie planowania zamachów terrorystycznych. „Samotne wilki” wykorzystują Internet jako narzędzie planistyczne zamachów terrorystycznych, ale również jako źródło materiałów szkoleniowych. To właśnie działania w sieci pozwalają im zredukować do zera kontakt ze światem zewnętrznym, przykładem jest sieć TOR (ang. The Onion Router), która zapobiega analizie ruchu sieciowego i w konsekwencji zapewnia użytkownikom prawie anonimowy dostęp do zasobów Internetu. Taktyka „samotnego wilka”, dotyczy dokonywania zamachów przez ekstremistów zainspirowanych ideologią islamistyczną. Działają oni na własną rękę, nie mają żadnych powiązań z grupami terrorystycznymi, lecz wykorzystują gwałtowne i intensywne metody działania. Zaletą takich terrorystów jest mała szansa na wykrycie ich poprzez służby, z powodu braku powiązań z organizacją terrorystyczną¹⁹¹.

Pojedynczy terrorysty dostrzegali zalety mass mediów i wykorzystują je w sposób wielowymiarowy, nie tylko do manipulacji społeczeństwem, ale również do zdobywania informacji niezbędnych do planowania zamachów terrorystycznych. Współczesne technologie i urządzenia pełnią rolę pomocniczą w realizacji aktów terroru, ale również zapewniają rozgłos. Jest to jedno z większych zagrożeń stojących przed społecznością międzynarodową. „Samotny wilk” bez opuszczenia miejsca zamieszkania potrafi przy pomocy „tylko” Internetu szczegółowo zaplanować atak. Ma dostęp do osób i społeczności na całym świecie, z którymi może wymieniać swoje

¹⁸⁹ B. Hołyst, *Internet jako miejsce zdarzenia*, „Prokuratura i Prawo”, 2009, nr 4, s. 5.

¹⁹⁰ A. Ziółkowska, P. Majdan, *OSINT jako potencjalne narzędzie planistyczne sprawców zamachów terrorystycznych*, w: P. Szymczyk, K. Maciąg (red.), *Analiza wybranych zagrożeń i problemów z zakresu bezpieczeństwa*, Lublin 2018, s. 29.

¹⁹¹ J. Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie*, Warszawa 2014, s. 33.

poglądy, szerzyć Ideologię i zaczerpnąć rady. Wiele samotnych wilków traktuje Internet jako ich naturalne środowisko społeczne, tylko on pozwala im nawiązywać i utrzymywać kontakty z innymi ludźmi pozostając anonimowym, ponieważ w prawdziwym świecie terrorysta samotny wilk wykazuje najczęściej pewien poziom alienacji społecznej¹⁹², wynikającej z ich cech charakteru.

Internet jest również wykorzystywany w celach szkoleniowych przyszłych ekstremistów. Według Krzysztofa Liedela wykorzystanie internetu jako narzędzia szkolenia, jednym z najważniejszych aspektów zagrożenia. w sieci można znaleźć informacje na każdy temat, co pozwala terrorystom zgromadzić wszelkie potrzebne dane i dokonać akcji o charakterze terrorystycznym. Przykładem takich działań było udostępnienie w internecie podręcznika *Manchester Manual, Podręcznik z Manchesteru*. Zawartość podręcznika to 18 rozdziałów z lekcjami dotyczącymi szczegółowych wskazówek niezbędnych do przeprowadzenia ataku terrorystycznego. w podręczniku szkoleniowym przewijały się takie tematy jak: broń - sposoby zakupu i transportu, materiały wybuchowe, metody tortur. Tekst ten sprawia, że jaśniejsze staje się to, w jaki sposób możliwe jest przeprowadzenie prawdziwego efektywnego szkolenia (autoszkolenia) w internecie¹⁹³.

Przykłady ataków terrorystycznych z udziałem „samotnych wilków”

W ostatnim czasie coraz częściej zaobserwować można wzrost występowania zjawiska, jakim jest terroryzm „samotnych wilków”, polegający na przygotowaniu lub dokonaniu aktu przemocy przeciwko określonym grupom społecznym. Działania pojedynczego terrorysty mogą stanowić jeszcze większe zagrożenie niż dobrze zorganizowanych grup terrorystycznych, ponieważ funkcjonuje on jako pojedyncza jednostka, co utrudnia jego identyfikację przez organy ścigania. Zdaniem R. Batesa terroryzm „samotnego wilka” jest najszybciej rozwijającą się formą terroryzmu i stał się jeszcze bardziej groźniejszy niż skoordynowane działania organizacji terrorystycznych, gdyż zagrożenie pochodzi od jednostki funkcjonującej społeczeństwa i trudnej do wykrycia¹⁹⁴.

Zamachy w Norwegii – 22 lipca 2011

Norwegia charakteryzuje się wysokim poziomem tolerancji. Od wielu lat przyciąga imigrantów z całego świata, z różnych kręgów kulturowych, ze względu na lepsze warunki ekonomiczne, ale też na tolerancyjne podejście Norwegów. Fala ludności migracyjnej napływającej do Norwegii swój początek miała już w latach swa XX wieku, po zakończeniu wojen w krajach byłej Jugosławii.

Norwegia jest jednym z najbogatszych krajów wśród państw europejskich, a co za tym idzie daje ogromne możliwości poprawy sytuacji materialnej. Kraj ten jest wyposażony w bardzo dobrze i skutecznie działający program pomocy uchodźcom. Można wyodrębnić cztery

¹⁹² G. Weimann, *Lone Wolves in cyberspace*, <http://ojs.st-andrews.ac.uk/index.php/jtr/article/view/405/431>, (dostęp: 20.03.2021).

¹⁹³ K. Liedel, P. Piasecka, *Internet jako narzędzie w rękach terrorystów*, w: *Zamach w Norwegii - nowy wymiar zagrożenia terroryzmem w Europie*, red. K. Liedel, P. Piasecka, T. Aleksandrowicz, Warszawa 2011, s. 27.

¹⁹⁴ R. Baters, *Dancing with Wolves: Today lone-wolf terrorists*, <http://digitalcommons.kennesaw.edu/jpps/vol4/iss1/1/>, (dostęp: 05.04.2021).

podstawowe odmiany imigracji do Norwegii: imigrację ekonomiczną, rodzinną polityczną oraz imigrację w celach edukacyjnych¹⁹⁵.

Ze względu na różnorodną strukturę narodowościową mieszkańców, którzy różnią się pod względem cywilizacyjnym jak i kulturowym od rodowitych mieszkańców Norwegii, powstawały silne napięcia społeczne. Największa niechęć do imigrantów przyjmują środowiska wykazujące poglądy skrajnej prawicy, a większości działań ekstremistów prawicowych w państwach Europy Zachodniej była umotywowana ksenofobią oraz sprzeciwem wobec polityki multikulturalizmu. Przemieszczanie ludności przyczynia się do wzrostu działalności ekstremistycznych grup terrorystycznych, ale również ugrupowań terrorystów skrajnej prawicy, które stanowią poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego danego państwa. Masowy napływ imigrantów jest przyczyną wzrostu zachowań o charakterze ksenofobicznym, radykalnych oraz rasistowskich.

Tragicznym skutkiem wymienionych wyżej przyczyn był zamach przeprowadzony 22 lipca 2011 roku przez Andersa Breivika w Norwegii. Był on osobą o skrajne prawicowych poglądach, należał do norweskiej Partii Postępu i sprzeciwiał się polityce migracyjnej prowadzonej przez rząd norweski. Reprezentował również poglądy radykalne i utrzymywał kontakty z ugrupowaniami o takich poglądach, mianowicie z Angielską Ligą Obrony czy Stop Islamizacji Europy. Przed popełnieniem zamachu stworzył on swój manifest pt. „Europejska Deklaracja Niepodległości” i na 1500 stronach przedstawił i szczegółowo opisał motywy popełnionej zbrodni. Manifest ten nawoływał do walki przeciwko imigrantom pochodzenia muzułmańskiego, ale również uderzał w przedstawicieli partii politycznych, którzy wspierali społeczeństwo multikulturowe i wykazywali się tolerancją religijną oraz etniczną.

Anders Breivik urodził się w Oslo 13 lutego 1979 roku. Wychowywał się bez ojca. We wczesnych latach Anders tylko dwukrotnie przejawiał skłonność do używania przemocy. Nie stanowił jednak aż na tyle dziwnego czy wyjątkowego źródła irytacji, by zwracać na siebie uwagę. Będąc nastolatkiem został dwukrotnie aresztowany za akty wandalizmu¹⁹⁶.

Do przeprowadzenia zamachu Anders Breivik przygotowywał się przez bardzo długi czas. Pierwszy zamach rozpoczął się 22 lipca 2011 roku o godzinie 15:26 pod siedzibą Ministerstwa Energetyki w Oslo. Zamachowiec do przeprowadzenia ataku wykorzystał vana marki Volkswagen Crafter oraz mieszankę ładunków Anfo wybuchowych o łącznej masie 900 kg i urządzenie RCIED (ang. Remote Control Improvised Explosive Device – pilot Anko improwizowane urządzenie wybuchowe). Anfo jest mieszanką saletry amonowej i ropy naftowej lub benzyny oraz aluminium w postaci proszkowej, może zostać wyprodukowane w warunkach domowych przy użyciu ogólnodostępnych środków, a wszelkie instrukcje dotyczące jej wyprodukowania oraz następstw po zdetonowaniu opisane są na stronach internetowych. Siła eksplozji zniszczyła budynek i spowodowała śmierć 8 osób, a wiele innych zostało rannych. Uszkodzone zostało wiele budynków rządowych w tym także biuro premiera Norwegii, Jensa Stoltenberga, który wywodził

¹⁹⁵ K. Lewandowska, *Tematyka migracyjna w literaturze norweskiej od połowy lat 80-tych XX wieku*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/472/1/Katarzyna%20Lewandowska%20Tematyka%20migracyjna%20w%20literaturze%20norweskiej%20od%20połowy%20lat%2080-tych%20XX%20wiek.pdf>, (dostęp: 05.04.2021).

¹⁹⁶ S. Marsh, *Życie wewnętrzne Andersa Breivika. z chorych relacji z bliskimi zrodził się norweski potwór*, <https://polskatimes.pl/zycie-wewnetrzne-andersa-breivika-z-chorych-relacji-z-bliskimi-zrodzil-sie-norweski-potwor/ar/3777269>, (dostęp: 29.04.2021).

się z ówczynie rządzącej Partii Pracy. Zniszczenia spowodowane wybuchem sięgały aż jednego kilometra, ewakuowany został parlament, największe centra handlowe w Oslo City i Byporten, dworzec kolejowy oraz siedziby telewizji TV2 i agencji prasowej NTB¹⁹⁷. Zamach ten wywołał wśród służb chaos, policja i zaangażowane we wsparcie działań wojsko skoncentrowało się na centrum stolicy, Breivik przedostał się na oddaloną o 40 km od Oslo wyspę Utoya położoną na jeziorze Turifjorden. Przebrany w mundur policyjny wzbudził zaufanie opiekunów i przedostał się promem na wyspę, gdzie odbywał się letni obóz dla młodych przedstawicieli Partii Pracy. Breivik zdecydował się zaatakować w tym miejscu, ze względu na położenie wyspy, z dala od lądu, co opóźniło dotarcie policji w odpowiednim czasie. Zamachowiec dwie godziny po przeprowadzeniu pierwszego ataku w Oslo otworzył ogień w stronę młodzieży przebywającej na wyspie Utoya. Skutkiem tego było postrzelenie ponad stu osób z pięciuset przebywających na wyspie, z czego sześćdziesiąt dziewięć śmiertelnie. Policja interweniowała po około godzinie, sprawca został zatrzymany. Breivik po aresztowaniu przyznał się do obu zamachów i zrobił to ponownie podczas rozprawy, lecz utrzymywał, że jest niewinny i uczynił to w imieniu swojego narodu i wyraził zdziwienie z powodu tego, że nie został odznaczony za swe czyny, lecz postawiony przed wymiarem sprawiedliwości¹⁹⁸.

Po zatrzymaniu Andersa Breivika najważniejsze było ustalenie, czy jest on człowiekiem zdrowym psychicznie. W fazie początkowej badań biegli eksperci ustalili, że może on cierpieć na jakąś chorobę psychiczną, stwierdzono iż najprawdopodobniej jest to schizofrenia paranoidalna, lecz po powtórnych przeprowadzeniu badań, stwierdzono, że jest on osobą poczytalną, jednakże pozbawioną empatii i umiejętności nawiązywania relacji z innymi ludźmi. Uważał, że czyn, który popełnił był jego obowiązkiem, a w momencie postawienia go przed wymiarem sprawiedliwości i konfrontacji z rodzinami ofiar i osobami, które mogły się nimi stać nie wyraził skruchy. z „Europejskiej Deklaracji Niepodległości” można dowiedzieć się, iż uważał się za zbawiciela Norwegii, który poprzez swe okrutne czyny uchroni ją przed złem przed złem jakie ze sobą niosą imigranci, liberalizm i nadmierna wolność obywateli. Za swoją główną misję przede wszystkim uważał zwalczanie polityki multikulturalizmu w Europie. W deklaracji tej Breivik umieścił również swego rodzaju instruktaż dla osób, które chciałyby go naśladować i dokończyć jego dzieło.

Zamach w Berlinie – 19 grudnia 2016

Zamachowiec Anis Ben Othmane Amri urodził się 22 grudnia 1992 r. w Tatawin w Tunezji. Wychował się on w wielodzietnej rodzinie, która była uboga. W wieku 15 lat rzucił szkołę podstawową i popadł w złe towarzystwo, wielokrotnie dopuszczał się drobnych kradzieży. Jako osoba pełnoletnia dopuścił się kilkakrotnie konfliktów z prawem. w roku 2011 dostał się do obozu dla uchodźców w Lampedusie na Sycylii. Podczas pobytu we Włoszech Amri został aresztowany i skazany na cztery lata więzienia za podpalenie ośrodka dla azylantów. Według policji pobyt w więzieniu nie wpływał na jego radykalizację. Po opuszczeniu zakładu karnego Amri wyjechał do

¹⁹⁷ G. Cieślak, *Oslo - wykorzystanie urządzenia wybuchowego w zamachu z 22.07.2011 r.*, w: K. Liedel, P. Piasecka, T. Aleksandrowicz (red.), *Zamach w Norwegii - nowy wymiar zagrożenia terroryzmem w Europie*, Warszawa 2011, s. 117.

¹⁹⁸ A. F. Hivert, w *głowie Breivika*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1526067,1,w-glowie-breivika.read>, (dostęp: 06.04.2021).

Szwajcarii, gdzie na przełomie czerwca i lipca 2015 roku nielegalnie przekroczył granicę Szwajcarii Niemiec odpowiadając na zaproszenie skierowane przez kanclerz Angelę Merkel do imigrantów.

Przygotowania do zamachu Amri rozpoczął kilka miesięcy przed jego przeprowadzeniem, jednakże trudne jest określenie jednoznacznej daty pojawienia się planu przeprowadzenia akcji terrorystycznych. Jeszcze na terenie Szwajcarii terrorysta zakupił kartę SIM do telefonu komórkowego oraz pistolet marki Erma kaliber 22 mm. Zamach w Berlinie przeprowadził w trzech etapach. Pierwszy z nich rozpoczął się około godziny 15:44 w okolicach Friedrich-Krause-Ufer w Berlinie, na parkingu, na którym parkuje duża liczba samochodów ciężarowych. Zamachowiec po wypatrzeniu samochodu zabił jego kierowcę strzałem w tył głowy z pistoletu kaliber 0,22 cala i zajął jego miejsce włączając na krótko silnik ciężarówki. Ofiarą był Łukasz Urban, polskiego pochodzenia, który znalazł się na parkingu przypadkowo. Transportował on części metalowe z Włoch do Niemiec, ale nie mógł rozładować ich tego samego dnia z uwagi na kłopoty po stronie odbiorcy, tak więc zmuszony został do oczekiwania na swoją kolej na parkingu, gdzie spotkał go nieszczęśliwy przypadek. Oprawca po raz drugi odpalił silnik około godziny 16:42 i zostawił go na chodzie przez około trzy kwadranse. Po przeanalizowaniu zapisów z pokładowego GPS okazało się, że kierowca przez dłuższą chwilę ćwiczył poruszanie się ciężarówka po placu, a następnie udał się do pobliskiego meczetu. Cel jego wizyty w meczecie nie był znany. Do samochodu wrócił o godzinie 19:30 gdzie rozpoczął drugi etap akcji. Chwilę przed godziną 19:45 terrorysta ruszył na południe ulicą Stromstrasse i dotarł do miejsca docelowego czyli Hardenbergstrasse. Około godziny 20:02 czasu lokalnego rozpoczął się trzeci kulminacyjny etap akcji. Terrorysta dojeżdżając do rynku przy Budapester Strasse mocno przyspieszył i wjechał w pełen klientów rynek zabijając 12 osób i raniąc 50 kolejnych. Po przeprowadzeniu zamachu Amri o własnych siłach, przez nikogo nie zatrzymywany oddalił się z miejsca zdarzenia¹⁹⁹.

Zamachowcy udało się oddalić z miejsca zdarzenia bez wielkiego pośpiechu, ponieważ zdawał sobie sprawę, że ustalenie przez służby jego danych personalnych zajmie sporo czasu. w drodze śledztwa ustalono, że kilka godzin po zamachu Amri odwiedził jeszcze jeden z berlińskich meczetów, a następnego dnia zalogował się na swoje konto na portalu społecznościowym i usunął je. Terrorysta zbiegł na Zachód Europy w kierunku Holandii, Belgii i Francji. Dzięki kamerom przemysłowym udało się odtworzyć jego podróż przez Amsterdam do Brukseli, gdzie przesiadł się do autobusu jadącego do Paryża. 22 grudnia został sfilmowany w Lyonie, później zaś przemieszczał się na południe przez francuskie Chambéry do Włoch. Dnia 23 grudnia z Turynu przedostał się do Mediolanu, do którego przybył około godziny 1:00 w nocy²⁰⁰.

¹⁹⁹ A. Wejkszner, *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terrorizm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018, s. 139-143.

²⁰⁰ Ibidem, s. 144.

Rysunek 2. Droga ucieczki sprawcy zamachu w Berlinie.

Legenda: data miesięczna i godzina przybycia sprawcy w dane miejsce wskazana wedle czasu lokalnego (nazwy miejscowości podane w języku angielskim).

Źródło: *Berlin market attack: How did Anis Amri escape?* <https://www.bbc.com/news/world-europe-38425945>, (dostęp: 29.04.2021).

Należy zwrócić uwagę na łatwość z jaką Amri podróżował kilkoma pociągami po Europie tuż po przeprowadzeniu zamachu. Brak kontroli paszportowej i relatywnie późne opublikowanie listu gończego w dużej mierze tłumaczą jednak ową łatwość. Jednakże dzięki współpracy policyjnej udało się ustalić miejsce pobytu osoby poszukiwanej i dokonać próby jej zatrzymania, która miała miejsce w Mediolanie w dniu 23 grudnia 2016 r. około godziny 03:30. Jeden z włoskich policjantów próbował wylegitymować Anisa Amirego, ten zaś zamiast dokumentów wyjął pistolet oddał strzał w jego kierunku i ubezpieczającego go policjanta. Funkcjonariusze odpowiedzieli ogniem zabijając napastnika na miejscu. Przy przestępcy znaleziono mały nóż oraz portfel z niewielką ilością pieniędzy.

Podsumowanie

Podsumowując rozważania na temat aktów terroru z udziałem „samotnego wilka” należy stwierdzić, że są one poważnym zagrożeniem bezpieczeństwa współczesnego państwa. Rozwój internetu oraz sieci teleinformatycznych nie tylko przynosi korzyści dla funkcjonowania administracji, lecz także wiele zagrożeń ze strony terrorystów. Należy stwierdzić, że ataki „samotnych wilków” są skrupulatnie i szczegółowo planowane. Ich wykonawcy poświęcali przygotowaniu dużo czasu, by w efekcie zamanifestować siłę i wzbudzić strach społeczny. Motywacje temu towarzyszące mają różne podłoże, ich źródło tkwi w poglądach i przekonaniach terrorysty, niejednokrotnie w wyznawanej wierze, poczuciu wyalienowania i chęci zemsty.

Współczesne akty terroru mają zwykle medialny wymiar. Jest to skutkiem rozwoju technologii i postępującej globalizacji. Internet jest wykorzystywany przez „samotnych wilków”

jako narzędzie do planowania zamachów, źródło wiedzy i materiałów szkoleniowych, by następnie stać się kanałem transmisyjnym między zamachowcem, a społeczeństwem

Wybrane przez autorkę przykłady „samotnych wilków” podkreślają złożoność i szeroki zakres terroryzmu samotnych wilków. Zauważa się, że kierują nimi różne motywy takie jak ksenofobia, nacjonalizm, antysemityzm, rasizm czy religijny radykalizm. Najczęściej motywy te stanowią połączenie idei politycznych ze światopoglądem, choć nie zawsze działania „samotnych wilków” muszą być ściśle związane z wyznawanymi ideami, zdarzają się przypadki, kiedy motywy te są całkowicie absurdalne i irracjonalne.

Obecnie terroryści stawiają na jak najkrwawsze i spektakularne zamachy, aby zostać zauważonym i wyrządzić poprzez swój atak jak największe szkody, w celu zasiania permanentnego niepokoju i strachu wśród społeczeństwa, oraz po to, aby zmanifestować swoje poglądy religijne czy też polityczne.

Bibliografia:

Monografie

1. Aleksandrowicz T., *Medialność jako konstruktywne zamię aktu terrorystycznego*, w: *Terroryzm w medialnym obrazie świata*, red., Liedel K., Mocka S., Warszawa 2010.
2. Baters R., *Dancing with Wolves: Today lone-wolf terrorists*, <http://digitalcommons.kennesaw.edu/jpps/vol4/iss1/1/>.
3. *Berlin market attack: How did Anis Amri escape?* <https://www.bbc.com/news/world-europe-38425945>, (dostęp: 29.04.2021).
4. Cieślak G., *Oslo - wykorzystanie urządzenia wybuchowego w zamachu z 22.07.2011 r.*, w: *Zamach w Norwegii - nowy wymiar zagrożenia terroryzmem w Europie*, red. Liedel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T., Warszawa 2011.
5. Czapiewski T., *Terroryzm samotnych wilków - mediatyzacja i odpolitycznienie*, Szczecin 2017.
6. Danecki J., *Podstawowe wiadomości o islamie*, Warszawa 2014.
7. Hivert A. F., w *głowie Breivika*, <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1526067,1,w-glowie-breivika.read>, (dostęp: 06.04.2021).
8. Hołyst B., *Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2004.
9. Hołyst B., *Internet jako miejsce zdarzenia*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 4.
10. Hrynaszkiewicz P., *Ataki samotnych wilków jako przykład terroryzmu prawicowego w Unii Europejskiej*, <http://www.knbm.amw.gdynia.pl/wp-content/uploads/2014/12/Hrynaszkiewicz-Paulina-Ataki-samotnych-wilkow-jako-przyklad-terroryzmu-prawicowego-w-UE.pdf>.
11. Kozaczuk F., *Terroryzm i jego uwarunkowania psychologiczne i religijne*, „Vojenské reflexie” 1/2012.
12. Kozłowska A., *Oddziaływanie mass mediów*, Warszawa 2006.
13. Lewandowska K., *Tematyka imigracyjna w literaturze norweskiej od połowy lat 80-tych XX wieku*,

<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/472/1/Katarzyna%20Lewandowska%20Tematyka%20imigracyjna%20w%20literaturze%20norweskiej%20od%20połowy%20lat%2080-tych%20XX%20wiek.pdf>.

14. Liedel K., Piasecka P., *Internet jako narzędzie w rękach terrorystów*, w: *Zamach w Norwegii - nowy wymiar zagrożenia terroryzmem w Europie*, red. Liedel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T., Warszawa 2011.
15. Matyja W., *Media - obosieczna broń w walce z terroryzmem. Próba charakterystyki na przykładzie prasowych i telewizyjnych doniesień o zamachu w Bostonie*, Warszawa.
16. Margolin J., *Psychological Perspectives in Terrorism* w: *Terrorism. Interdisciplinary Perspectives*, red. Yonah A., Seymour M., Nowy Jork 1977.
17. Piędel A., Pomiankiewicz J., Żebrowski A., *Państwo prawo bezpieczeństwo ekonomia i edukacja w obliczu zagrożeń XXI wieku*, Nisko 2014.
18. Pikulski S., *Prawne środki zwalczania terroryzmu*, Olsztyn 2000.
19. Simon J., *What make lone-wolf terrorists so dangerous?*
<https://newsroom.ucla.edu/stories/what-makes-lone-wolfe-terrorists-245316>.
20. Wejksznier A., *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018.
21. Weimann G., *Lone Wolves in cyberspace*, <http://ojs.st-andrews.ac.uk/index.php/jtr/article/view/405/431>.
22. Ziółkowska A., Majdan, P., *OSINT jako potencjalne narzędzie planistyczne sprawców zamachów terrorystycznych*, w: *Analiza wybranych zagrożeń i problemów z zakresu bezpieczeństwa*, red., Szymczyk P., Maciąg K., Lublin 2018.

TERRORISM OF A "LONE WOLF" – SELECTED CASE STUDIES

Abstract: The author took up the topic of terrorism and explained its concept in the context of attacks carried out by "lone wolves", she also drew attention to the motivation of terrorists and their typology. The article explains the term "lone wolf" which was key to understanding the subject of the article. Another important aspect of the article was drawing attention to creating an image of a terrorist in the mass media. After analyzing the attacks involving Anders Breivik and Anis Ben Othmane Amri, the author came to the conclusion that terrorists focus on the bloodiest and most spectacular attacks in order to be noticed and cause the greatest possible damage through their attack.

Key words: terrorism, lone wolf, security, act of terrorism, mass media

Dominika Trojanowska

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

UDZIAŁ ODDZIAŁÓW GWARDII NARODOWEJ USA W ZWALCZANIU SKUTKÓW ZAGROŻEŃ WEWNĘTRZNYCH. PRZYKŁAD PANDEMII COVID-19

Abstrakt: Niniejsza publikacja określa ramy prawne funkcjonowania Gwardii Narodowej Stanów Zjednoczonych Ameryki w sytuacjach kryzysowych oraz specyfikę służby i wykonywanych zadań w zakresie reagowania na skutki pandemii Covid 19. Gwardia Narodowa Stanów Zjednoczonych jest wyjątkowym rodzajem organizacji wojskowej o charakterze terytorialnym. Zdolności oraz przygotowanie żołnierzy Gwardii Narodowej mogą być z powodzeniem wykorzystywane do przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym. Na początku 2020 roku Gwardziści zostali powołani do wsparcia władz cywilnych i działań antykryzysowych w ramach przeciwdziałania skutkom pandemii Covid-19.

Słowa kluczowe: Gwardia Narodowa USA, działania antykryzysowe, pandemia Covid-19, bezpieczeństwo wewnętrzne

Wprowadzenie

Wybuch pandemii Covid-19 pod koniec 2019 roku oraz jej dynamiczny rozrost w późniejszym czasie wymusiły na władzach wielu państw na świecie podjęcie zdecydowanych działań. Nadzwyczajna sytuacja wymaga nadzwyczajnych sił i środków, których można użyć by ograniczyć dalsze rozprzestrzenianie się wirusa oraz minimalizować występujące skutki. W Stanach Zjednoczonych Ameryki od niemal samego początku do walki z pandemią stanęły oddziały Gwardii Narodowej, które to do dnia dzisiejszego wykonują wiele zadań z zakresu reagowania kryzysowego i wsparcia władz cywilnych. Wdrożenie tego rodzaju jednostek jest możliwe dzięki podwójnej misji jaką pełni Gwardia Narodowa, bowiem poza misją federalną, jej siły mogą zostać wykorzystane także do działań wewnętrznych o charakterze antykryzysowym.

Gwardia Narodowa jest najstarszą organizacją obronna w Stanach Zjednoczonych. Jej powstanie datowane jest na rok 1636²⁰¹. Pierwsze jednostki Gwardii Narodowej miały charakter milicyjny i służyły głównie do obrony poszczególnych kolonii. Misja formacji milicyjnych polegała przede wszystkim na obronie przed atakami przeciwnika oraz działaniu w sytuacjach kryzysowych²⁰². Główną zasadą było to, iż wszyscy pełnosprawni mężczyźni powinni zostać „pod bronią”, co oznaczało gotowość do obrony w razie zaistnienia takiej potrzeby. Miało to w znaczącym stopniu wzmocnić potencjał obronny poszczególnych kolonii. Virginia skodyfikowała pierwsze przepisy

²⁰¹ M. Doubler, *I Am the Guard: A History of the Army National Guard, 1636-2000*, <https://www.hsd.org/?view&did=467769> (dostęp: 05.04.2021), s. 25-26.

²⁰² M. A. Lusted, *The US National Guard*, Minnesota 2015, s. 18-19.

dotyczące milicji już w 1611. Massachusetts poszło w jej ślady w 1636 roku, a za nim kolejne kolonie. Tradycja milicji poszczególnych kolonii wywodziła się z anglosaskiego podejścia do kwestii obronności²⁰³. System milicyjny zobowiązywał wszystkich mężczyzn w wieku od 16 do 60 lat do posiadania broni i uczestniczenia w obronie wspólnoty. Wczesna milicja kolonialna ćwiczyła raz w tygodniu i stała na straży szczególnie wieczorami, aby uruchomić alarm w przypadku ataku.

Każda kolonia była odpowiedzialna za finansowanie i prowadzenie własnej milicji. Praktycznie w każdym przypadku powiązane koszty spadały na indywidualne samych milicjantów. W rezultacie milicje w różnych koloniach zróżnicowane pod względem poziomu wykształcenia, przywództwa i wyposażenia.

Podczas wojny francusko-indyjskiej (1754 r.) milicja kolonialna, która często walczyła w małych grupach i kładła nacisk na inicjatywę, wniosła do armii brytyjskiej bardzo przydatne umiejętności w prowadzeniu wojny granicznej. Podczas rewolucji amerykańskiej, która rozpoczęła się zaledwie 10 lat po wojnie francusko-indyjskiej, pułki milicji również odegrały znaczącą rolę. W pierwszych bitwach wojny o niepodległość siły rebelianckie składały się niemal w całości przez członków sił milicyjnych. Nazwy „Gwardia Narodowa” po raz pierwszy użyto w 1824 roku przez nowojorskie oddziały milicyjne. Owe nazewnictwo stopniowo przyjmowały kolejne milicje.

Jednostki Gwardii Narodowej były zaangażowane w niemal wszystkie większe konflikty zbrojne jako część sił militarnych USA. Miało to miejsce zarówno w obu wojnach światowych jak i w późniejszym czasie podczas zagranicznych misji stabilizacyjnych i pokojowych m. in. w Bośni czy Afganistanie. Mężczyźni i kobiety, będący żołnierzami Gwardii jednocześnie wykonują także regularne cywilne prace lub uczęszczają do szkół. Jednak podczas aktywowania ich jednostek muszą być gotowi, aby wyjechać tam, gdzie potrzebne są ich siły. Jest to specyficzna służba, Gwardziści nadal reprezentuje grupę zwykłych obywateli USA oddanych służbie swojemu krajowi, zapewniając gotowe i mocne zasoby obywatelskie. Formacja ta wyrasta ze społeczeństwa, a dodatkowo pozwala na utrwalanie postaw patriotycznych i poszerzanie edukacji obywatelskiej.

Uwarunkowania prawne funkcjonowania Gwardii Narodowej oraz działań z zakresu reagowania kryzysowego

Funkcjonowanie i działalność Gwardii Narodowej mają oparcie w wielu zapisach prawnych kraju. Najwyższym dokumentem w hierarchii aktów prawa, który nadmienia o roli Gwardii Narodowej jest Konstytucja Stanów Zjednoczonych z 1787 roku²⁰⁴. Artykuł i paragraf 8 dokumentu mówi o tym, że Kongres ma prawo powoływać milicje w celu respektowania praw Unii, tłumienia powstań oraz odpierania agresji. Dodatkowo omawiany artykuł traktuje o cywilnej kontroli, która powinna być sprawowana nad jednostkami wojskowymi oraz milicyjnymi²⁰⁵. Warto nadmienić, że jednostki milicji były już ówczesnie traktowane jako oddzielne od armii i marynarki wojennej.

Kolejnym istotnym dokumentem jest Prawo o Milicji z 1792 r. w owym dokumencie pojawiły się pierwsze wzmianki odnoszące się do poziomu kontroli sprawowanej nad milicją przez

²⁰³ M. Doubler, *I Am The Guard... op.cit.*, s. 18-19.

²⁰⁴ M. Marszałek, *Gwardia Narodowa w systemie bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, w: *Od sztuki wojennej do bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2017, s. 324.

²⁰⁵ *Constitution of the United States*, <https://constitution.congress.gov/constitution/> (dostęp: 01.04.2021).

administracje stanowe oraz federalną²⁰⁶. Kongres na szczeblu federalnym miał prawo powoływać milicję i zarządzać tą jej częścią, która była wykorzystywana do służby federalnej. Zadania związane z powoływaniem oficerów oraz szkoleniem oddziałów zostały przypisane poszczególnym stanom. Ponadto, Prawo o Milicji zobowiązywało do służby w oddziałach mężczyzn w wieku od 18 do 45 lat, którzy byli rasy białej oraz mieszkali na terytorium Stanów Zjednoczonych²⁰⁷.

Prawo Dicka (znane także jako ustawa o Milicji) z 1903 roku zastąpiło Prawo o Milicji po 111 latach. przełomowe ustawodawstwo otworzyło drogę do zwiększenia modernizacja oddziałów milicji, które otrzymały odpowiednie zaplecze finansowe. Odtąd zorganizowana milicja będzie znana jako Gwardia Narodowa. Przewidziano również, że członkowie Gwardii Narodowej mieli brać udział w 24 ćwiczeniach rocznie i pięć dni płatnego corocznego szkolenia. Owe prawo przewidywało także, że oddziały Gwardii Narodowej będą uczestniczyć w ćwiczeniach wspólnie z żołnierzami armii amerykańskiej. Dzięki takim rozwiązaniom oddziały Gwardii stały się bardziej wyspecjalizowane²⁰⁸.

Kolejnym dokumentem było Prawo o Obronie Narodowej z 1916 roku. Na mocy tego dokumentu Gwardia Narodowa mogła być aktywowana federalnie na okres powyżej 9 miesięcy, w przypadku wcześniej wprowadzonego stanu wojny lub innego stanu wyjątkowego. Członkowie Gwardii mogli zostać zwolnieni ze służby stanowej do służby poza granicami kraju. Gwardia miała być wyszkoloną i wyposażoną rezerwą dla regularnych wojsk lądowych, co wymagało także przeznaczenia większych środków finansowych²⁰⁹.

Zapisy prawne dotyczące funkcjonowania Gwardii Narodowej znajdują się także w Kodeksie Stanów Zjednoczonych (*Unites States Code, USC*)²¹⁰. Tytuł 10 oraz Tytuł 32 odnoszą się odpowiednio do funkcji federalnych jak i stanowych. Na szczeblu federalnym Gwardia Narodowa powinna pozostać wyszkolona i wyposażona na wypadek wystąpienia wojny lub wystąpienia sytuacji nadzwyczajnych na obszarze kraju. w kontekście misji stanowej, oddziały Gwardii pozostają do dyspozycji gubernatora na wypadek wystąpienia nadzwyczajnych sytuacji, w tym także sytuacji kryzysowych²¹¹.

Specyfika i zadania Gwardii Narodowej USA

Istnieją dwa rodzaje Gwardii Narodowej, które to są od siebie niezależne jednak ściśle współpracujące. Pierwszy z nich to Gwardia Narodowa Stanów Zjednoczonych (*Army National Guard*), która stanowi część sił rezerwowych armii USA. Instytucja ta funkcjonuje jako 54 organizacje terytorialne z wliczeniem dystryktu Kolumbia oraz trzech terytoriów zależnych²¹². Drugi rodzaj to Gwardia Narodowa Stanu, na którą składają się jednostki zorganizowane na poziomie

²⁰⁶ S. W. Robinson, *The Role of The Army National Guard in The 21 st Century: Peacekeeping vs. Homeland Security*, Naval Postgraduate School, Monterey California, 2002, s. 15.

²⁰⁷ *Militia Act of 1792*, https://constitution.org/1-Activism/mil/mil_act_1792.htm#:~:text=The%20Militia%20Act%20of%201792%2C%20Passed%20May%208%2C,establishing%20an%20Uniform%20Militia%20throughout%20the%20United%20States. (dostęp:01.04.2021).

²⁰⁸ S. W. Robinson, *The Role of The Army...* op. cit., s. 15.

²⁰⁹ Tamże, s. 16. Używamy zwrotów albo polskich, albo anglojęzycznych.

²¹⁰ Jest to zbiór prawa federalnego uchwalony przez Kongres Stanów Zjednoczonych.

²¹¹ *State mission*, <https://www.nationalguard.mil/About-the-Guard/Army-National-Guard/State-Mission/> (dostęp: 10.04.2021).

²¹² K. P. Marczuk, *Trzecia opcja. Gwardie Narodowe w wybranych państwach Basenu Morza Śródziemnego*, Wydawnictwo Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2007, s. 51

poszczególnych stanów. Oddzielną organizacją są siły powietrzne Gwardii Narodowej (*Air National Guard*), które stanowią rezerwę federalną dla wojsk powietrznych USA. Ich jednostki również znajdują się w poszczególnych stanach i mogą zostać użyte także przez gubernatorów.

Obywatele, którzy wstąpią w szeregi Gwardii Narodowej zobowiązują się do kilkuletniej służby, którą kończą w niepełnym wymiarze godzin. Po ukończeniu szkolenia podstawowego i zaawansowanego szkolenia indywidualnego (gdzie uczą się wykonywać konkretną pracę), członkowie Gwardii Narodowej muszą pracować jeden weekend w miesiącu i dwa pełne tygodnie w roku, aby dopełnić swojej służby²¹³.

Aktualnie Gwardia Narodowa wykonuje unikalną podwójną misję. Po pierwsze, może być ona mobilizowana w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych oraz jako wsparcie władz cywilnych. W szczególności należy tu wymienić klęski żywiołowe, huragany, powodzie czy pożary. W tej sytuacji Gwardia Narodowa działa na rozkaz wydany przez gubernatora. Wezwanie Gwardii Narodowej do działania może wynikać także z potrzeby zażegnania lokalnych niepokojów społecznych oraz utrzymania szeroko pojętego bezpieczeństwa publicznego²¹⁴. Gubernatorzy mają swobodę w korzystaniu z Gwardii Narodowej swojego stanu. Po drugie, Gwardia Narodowa wypełnia istotną misję na szczeblu federalnym, bowiem jej jednostki mogą wesprzeć aktywne siły lądowe państwa. Wówczas Prezydent USA może użyć Gwardii Narodowej w odpowiedzi na zagrożenia o skali państwowej, do ochrony granic czy też w misjach zagranicznych²¹⁵. Jak wynika z powyższego, Gwardia może wykonywać zadania *stricte* militarne jak i pozamilitarne, co czyni ją niezwykle elastyczną formacją.

W kontekście specyfiki wykonywanych zadań Gwardia Narodowa może działać jako czynna służba wojskowa. Zgodnie z Tytułem 32 Kodeksu Stanów Zjednoczonych (USC) w tej sytuacji siły GN pozostają pod dowództwem i kontrolą gubernatora²¹⁶. Kwestia ta jest istotna ze względu na misję stanową oraz dopełnienie obowiązku ochrony żywotnych interesów danego stanu. Drugim istotnym zapisem jest Tytuł 10 USC, który to traktuje o siłach zbrojnych, w tym między innymi o użyciu i sfederalizowaniu Gwardii Narodowej²¹⁷. W tej sytuacji GN podlega kontroli Prezydenta USA i rządu federalnego. Gubernator stanu zostaje wyłączony z dowództwa nad jednostką Gwardii, nawet w przypadku wykonywania zadań na terytorium konkretnego stanu.

Działania oddziałów Gwardii Narodowej w czasie wewnętrznych kryzysów oraz klęsk żywiołowych są częstym elementem w ramach reagowania kryzysowego. Klęski żywiołowe, takie jak pożary i huragany, mogą mieć konsekwencje regionalne. Gwardia Narodowa jest jedną z najważniejszych jednostek wsparcia podczas występowania tego typu sytuacji.

²¹³ *Guard Training*, <https://www.nationalguard.mil/About-the-Guard/Army-National-Guard/About-Us/Training/> (dostęp: 10.04.2021).

²¹⁴ M. A. Lusted, *The US National Guard*, s. 61-62.

²¹⁵ A.S. Poynton, *The Duel Over Duality: Effects of Federalism on the United States National Guard's Emergency Response Mission*, Baltimore, Maryland, 2010, s. 164.

²¹⁶ *Title 32 U.S. Code*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/32> (dostęp: 10.04.2021).

²¹⁷ *Title 10 U.S. Code*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/12406> (dostęp: 10.04.2021).

Tabela 1. Sposoby aktywacji jednostek Gwardii Narodowej.

Podstawa aktywacji	Czynna służba państwowa	Tytuł 32	Tytuł 10
Cywilna kontrola i dowodzenie	Gubernator	Gubernator	Prezydent
Dowodzenie wojskowe	Adjutant ogólny	Adjutant ogólny	Dowódca bojowy
Pokrycie kosztów działań	Dany stan	Federalne	Federalne
Ogólne zadania	Wsparcie cywilne egzekwowanie prawa, inne wyznaczone przez gubernatora	Szkolenia, wsparcie cywilne egzekwowanie prawa, działania antynarkotykowe	Szkolenia zagraniczne, misje zagraniczne, wsparcie cywilne
Przykłady misji	Tornada w Kansas, pożary w Kalifornii, różne huragany	Ochrona bezpieczeństwa granic, huragan Katrina, wsparcie podczas Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2002 roku	Bośnia, Afganistan, Kuba, Irak, zamieszki w Los Angeles z 1992 roku

Źródło: *The Duel Over Duality: Effects of Federalism on the United States National Guard's Emergency Response Mission*, https://mdsoar.org/bitstream/handle/11603/3697/UB_2010_Poynton_A.pdf?sequence=1&isAllowed=y (dostęp: 10.04.2021).

W przypadku pandemii Covid-19 ówczesny prezydent USA Donald Trump wprowadził stan wyjątkowy, w tej sytuacji jednostki Gwardii Narodowej mogą podlegać pod Tytuł 32 USC. Oznacza to, że gubernator pełni rolę dowodzącego jednostkami, jednak to rząd federalny pokrywa koszty działań²¹⁸. Tytuł 32 USC w przeciwieństwie do czynnej służby państwowej zapewnia Gwardzistom świadczenia zdrowotne, edukacyjne i emerytalne.

²¹⁸National Guard Deployment Extended to Support COVID-19 Response, <https://www.fema.gov/fact-sheet/national-guard-deployment-extended-support-covid-19-response> (dostęp: 21.04.2021).

Rysunek 1. Szpital polowy wybudowany przez żołnierzy Gwardii Narodowej Vermont.

Źródło: J. Torrey, J. Orr, *Rapid Deployment of National Guard Alternative Healthcare Facility with Isolation Unit Capabilities in Response to COVID-19*, „Military Medicine”, 2021, Volume 186, , s. 260, <https://academic.oup.com/milmed/article/186/1-2/258/6029084> (dostęp: 14.04.2021).

Działania Gwardii Narodowej w zwalczaniu skutków pandemii Covid-19

W szczytowych momentach rozprzestrzeniania się pandemii Covid-19 na terytorium całego państwa w czynnej służbie brało udział około 46 tysięcy Gwardzistów. Wysiłki jednostek Gwardii Narodowej koncentrują się głównie w miejscach badań Covid-19 i dystrybucji materiałów medycznych i żywności. Na szczególną uwagę zasługują działania członków Gwardii w obszarze zabezpieczenia i wsparcia medycznego. w wielu stanach wybudowano szpitale polowe, które miały zapłacić przewidywane braki w ilości łóżek szpitalnych. Jako przykład można tu podać szpital polowy, który został wybudowany w niecałe 2 tygodnie przez personel cywilny oraz żołnierzy Gwardii Narodowej, którzy przekształcili przestrzeń za pomocą drewnianej konstrukcji szkieletowej, zasilania, hydrauliki i niezbędnego wyposażenia, aby zapewnić połączenie półprywatnych i otwartych łóżek szpitalnych podzielonych na osiem funkcjonalnych oddziałów. Oddział izolacyjny został

utworzony w osobnym budynku, połączonym dużą sienią z pozostałą częścią obiektu. Ustawiono także punkty kontrolne, aby zapobiec nieautoryzowanemu przemieszczaniu się wirusa²¹⁹.

Rysunek 2. Żołnierz Gwardii Narodowej Nowy Jork w trakcie szczepienia obywatela

Źródło: *NYNG helps vaccinate 10,000 people in a day at New York site* <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2576131/nyng-helps-vaccinate-10000-people-in-a-day-at-newyork-site/> (dostęp: 14.04.2021).

Gwardziści niemal od początku pandemii wspomagają personel medyczny w badaniu obywateli. Do tego celu utworzono mobilne punkty kontroli, gdzie medycy i technicy medyczni testują pod kątem zakażenia Covid-19 nawet kilka tysięcy osób dziennie. Dodatkowo jednostki GN udzielają wsparcia w zapewnieniu ciągłości szczepień przeciwko Covid-19. w niektórych stanach zorganizowano mobilne punkty szczepień, które docierały do obszarów wiejskich. Wielu żołnierzy osobiście dokonywało szczepienia obywateli. Wsparcie w podawaniu szczepionki pomaga na szybsze jej rozprzestrzenienie wśród obywateli²²⁰.

W czasie pandemii Covid-19 zapotrzebowanie na żywność wśród obywateli znacznie wzrosło, a liczba wolontariuszy drastycznie spadła, co spowodowało zagrożenie dla ciągłości dystrybucji. Dlatego też Gwardziści pomagają bankom żywności w transporcie i dystrybucji żywności oraz

²¹⁹ J. Torrey, J. Orr, *Rapid Deployment of National Guard Alternative Healthcare Facility with Isolation Unit Capabilities in Response to COVID-19*, „Military Medicine”, 2021, Volume 186, s. 260, <https://academic.oup.com/milmed/article/186/1-2/258/6029084> (dostęp: 14.04.2021).

²²⁰ *NYNG helps vaccinate 10,000 people in a day at New York site*, <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2576131/nyng-helps-vaccinate-10000-people-in-a-day-at-new-york-site/> (dostęp: 20.04.2021).

niezbędnych przedmiotów. Posiłki trafiają do najbardziej potrzebujących obywateli, w tym do wielu rodzin czy osób starszych²²¹.

Jednostki GN wykonują różnorodne zadania w zależności od potrzeb danego stanu. Do innych zadań można zaliczyć²²²:

- pełnoetatowy, 24-godzinny dyżur żołnierzy w *Emergency Operations Center* w celu synchronizacji wysiłków Gwardii Narodowej z lokalnymi i państwowymi partnerami misji, aby zaplanować i skutecznie zareagować;
- współprace z partnerami branżowymi i cywilnymi w celu zaspokojenia popytu na środki ochrony indywidualnej używane przez personel i osoby udzielające pierwszej pomocy;
- produkcja, szycie i dystrybucja masek i innych środków ochrony indywidualnej dla niezbędnego personelu misji;
- zapewnienie pomocy w kostnicach w razie potrzeby;
- wspieranie lokalnych organów ścigania, wspieranie funkcjonariuszy policji w wykonywanych obowiązkach służbowych;
- prowadzenie wsparcia kontroli ruchu i pomoc w zarządzaniu ruchem pieszym w miejscach publicznych i schroniskach społecznych;
- zapewnienie niezbędnych szkoleń w zakresie wyposażenia osobistego cywilnym służbom ratowniczym;
- *Manning call center* z kompetentnym i uspokajającym głosem;
- pobieranie próbek i dostarczanie ich do personelu medycznego w laboratoriach;
- zapewnienie wsparcia i kontroli przeciwko Covid-19 dla obiektów badawczych i terminali pasażerskich;
- świadczenie usług wprowadzania danych, a także kontrolowanie stosowania się do obowiązku kwarantanny.

Niewątpliwą zaletą wykorzystania Gwardii Narodowej jest możliwość aktywowania przeszkolonego personelu wojskowego w stosunkowo krótkim czasie. Pozwala to na szybkie wsparcie władz cywilnych i pozostałych służb czynnie zaangażowanych w działania antykrzysowe. Oddziały Gwardii Narodowej dysponują także możliwościami logistycznymi, które są niezwykle przydatne w momencie zapotrzebowania na dostawy dużej ilości towarów. Wsparcie wojskowe w wymienionych dziedzinach pozwala także na zdobycie cennego czasu, aby zmobilizować większe zasoby cywilne.

Podsumowanie

Podwójna misja, którą mogą pełnić żołnierze Gwardii Narodowej stanowi o sile tej organizacji. Doskonale sprawdza się ona zarówno przy aktywizacji federalnej, jak i stanowej. Gwardia Narodowa działa obecnie na mocy Tytułu 32 Kodeksu Stanów Zjednoczonych, co zapewnia

²²¹ *Michigan National Guard helps food banks meet increased need*, <https://www.nationalguard.mil/News/Article/2523992/michigan-national-guard-helps-food-banks-meet-increased-need/> (dostęp: 20.04.2021).

²²² *National Guard response to COVID-19*, <https://www.nationalguard.mil/Resources/Press-Releases/Article/2212977/national-guard-response-to-covid-19/> (dostęp: 20.04.2021).

finansowanie federalne²²³, przy jednoczesnym wykonywaniu zadań wynikających z potrzeb danego stanu. Największe wsparcie Gwardii Narodowej występuje w punktach badań i szczepień przeciwko Covid-19 oraz przy dystrybucji materiałów medycznych i żywności. W ramach wykonywanych działań Gwardziści współpracują z personelem cywilnym oraz służbami porządkowymi. Oddziały Gwardii Narodowej są jednymi z najlepiej zorganizowanych podmiotów, które zostały aktywizowane do zwalczania skutków pandemii Covid-19. Świadczy o tym ilość zadań, które wykonują, ich różnorodność, a także liczba żołnierzy, którzy porzucili swoje cywilne obowiązki, aby służyć w lokalnych społecznościach. Żołnierze Gwardii Narodowej wywodzą się z regionów i społeczności dotkniętych zagrożeniami, co pozwala im na lepsze i często sprawniejsze działanie. W tym przypadku motto Gwardii „*Always ready, always there*” (Zawsze gotowi, zawsze tam) jest doskonałym podsumowaniem jej przygotowania i działań w odpowiedzi na pandemię Covid-19.

Bibliografia

Monografie

1. Lusted M.A., *The US National Guard*, Minnesota 2015.
2. Marczuk K.P., *Trzecia opcja. Gwardie Narodowe w wybranych państwach Basenu Morza Śródziemnego*, Wydawnictwo Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa, 2007.
3. Marszałek M., *Gwardia Narodowa w systemie bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, w: *Od sztuki wojennej do bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa, 2017.
4. Poynton A.S., *The Duel Over Duality: Effects of Federalism on the United States National Guard's Emergency Response Mission*, Baltimore, Maryland, 2010.
5. Robinson S.W., *The Role of The Army National Guard in The 21 st Century: Peacekeeping vs. Homeland Security*, Naval Postgraduate School, Monterey California, 2002.

Źródła internetowe

6. *Constitution of the United States*, <https://constitution.congress.gov/constitution/>
7. Doubler M., *I Am The Guard: a History of the Army National Guard, 1636-2000*, <https://www.hsdl.org/?view&did=467769>.
8. *Guard Training*, <https://www.nationalguard.mil/About-the-Guard/Army-National-Guard/About-Us/Training/>.
9. *Michigan National Guard helps food banks meet increased need*, <https://www.national-guard.mil/News/Article/2523992/michigan-national-guard-helps-food-banks-meet-increased-need>.
10. *Militia Act of 1792*, https://constitution.org/1-Activism/mil/mil_act_1792.htm#:~:text=The%20Militia%20Act%20of%201792%2C%20Passed%20May%208%2C,establishing%20an%20Uniform%20Militia%20throughout%20the%20United%20Sta.

²²³ Wielkość finansowania federalnego różni się w poszczególnych stanach. Są stany, gdzie wynosi ono 100%, ale może być to także 75%.

11. *National Guard Deployment Extended to Support COVID-19 Response*, <https://www.fema.gov/fact-sheet/national-guard-deployment-extended-support-covid-19-response>.
12. *National Guard response to COVID-19*, <https://www.nationalguard.mil/Resources/Press-Releases/Article/2212977/national-guard-response-to-covid-19/>.
13. *NYNG helps vaccinate 10,000 people in a day at New York site*, <https://www.national-guard.mil/News/Article/2576131/nyng-helps-vaccinate-10000-people-in-a-day-at-new-york-site/>.
14. *State mission*, <https://www.nationalguard.mil/About-the-Guard/Army-National-Guard/State-Mission/>.
15. *Title 32 U.S. Code*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/32>.
16. *Title 10 U.S. Code*, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/12406>.

ENGAGEMENT OF THE UNITED STATES NATIONAL GUARD IN COUNTERACTING THE EFFECTS OF INTERNAL THREATS - COVID-19 PANDEMIC AS AN EXAMPLE

Abstract: This publication defines the legal framework for the functioning of the United States National Guard in crisis situations and the specifics of the service and tasks performed in responding to the effects of the Covid 19 pandemic. The United States National Guard is a unique type of military organization of a territorial nature. The capabilities and preparation of the soldiers of the National Guard can be successfully used to counteract crisis situations. At the beginning of 2020, the National Guard was appointed to support civil authorities and anti-crisis measures as part of counteracting the effects of the Covid-19 pandemic.

Key words: US National Guard, anti-crisis action, pandemic Covid-19, homeland security

SDirect24

safety, Society, Science

International scientific journal published
under the auspices of
NATO Defence Education Enhancement Program
(English, Russian, French, Polish)